

Univerzitet u Sarajevu
Filozofski fakultet
Odsjek za bosanski, hrvatski i srpski jezik

Kritičko izdanje teksta *Premudri Akir* iz Zbornika manastira Savina br. 29 (14.st.)

(Završni magistarski rad)

Kandidatkinja:

Suada Čorbadžić

Mentorica:

Prof.dr.Lejla Nakaš

Sarajevo, 2019.

Univerzitet u Sarajevu

Filozofski fakultet

Suada Čorbadžić

Indeks br. 2737/2017;redovna studentica

Odsjek za bosanski, hrvatski i srpsk jezik;dvopredmetni studij

Kritičko izdanje teksta Premudri Akir iz Zbornika manastira Savina br. 29 (14.st)

(Završni magistarski rad)

Predmet: Uvod u slavistiku

Mentorica: Prof.dr. Lejla Nakaš

Sarajevo, septembar 2019.

Sadržaj

Uvod	4
Dosadašnja istraživanja	4
Kodikološki opis rukopisa i principi transkripcije	22
Sadržaj Priče o Akiru.....	23
Kompozicija teksta u južnoslavenskim rukopisima starije redakcije.....	27
Tekstološke razlike na mjestima sadržajnih preklapanja rukopisa Sav.29, Belj. i Adž.	32
Paleografska i ortografska obilježja u tekstu	36
Dijalekatske karakteristike	38
Zaključak	39
Tabelarni prikaz poređenja tekstova Sav. 29., Beljakovskog zbornika i Adžarskog zbornika	40
U slučaju Belj. i Adž. oznakom *R bilježen je poremećen redoslijed teksta u odnosu na stanje u rukopisu Sav.29.	41
BIBLIOGRAFIJA	68

Uvod

Predmet ovog završnog rada jeste apokrifni tekst *Priča o premudrom Akiru* koji je dio Savinskog apokrifnog zbornika iz 14. st. Rukopis se čuva u Manastiru Savina kod Herceg-Novog pod brojem 29. Sadrži 39 poglavlja,¹ raspoređenih na 199 listova, a *Priča o premudrom Akiru* se nalazi na stranicama (37a-52b).

S obzirom na to da ovaj tekst pripada srednjovjekovnoj književnosti u radu će najprije biti razmatran njegov kulturološki i književni aspekt.

Cilj ovog rada jeste osvjetljivanje historijskog i geografskog porijekla slavenskog teksta o Akiru, te samog njegovog sadržaja.

Glavni zadatak rada bit će poređenje sadržaja *Priče o premudrom Akiru* iz zbornika Manastira Savina² i Beljakovskog zbornika, koji se tekstološki i strukturalno smatraju najsličnijim. Kao paralelni korpus poslužit će i jedna varijanta teksta iz Adžarskog zbornika s kraja 16. ili početka 17. stoljeća, te varijante mlađe redakcije: iz Petrisova zbornika iz 1468. godine i iz dubrovačkog zbornika *Libro od mnozieh razloga* iz 1520. godine.

Dosadašnja istraživanja

Najvažnije podatke o tradiciji teksta dala je Irina Kuzidova u svom članku *Prepis't na Povessta za Akir Prem'dri v r'kopis № 29 ot manastira Savina (okolo 1380. g.)*.³ Poznate su brojne verzije *Priče o premudrom Akiru* koje su bile pretkršćanske, kristijanizirane ili djelimično kristijanizirane. Sačuvane su na sirijskom, arapskom, armenskom, gruzijskom, rumunskom, turskom, grčkom i na drugim jezicima. Kuzidova ističe da se tekst raširio kao dvodijelan, koji sadržava s jedne strane priču asirskog svećenika i mudraca Akira, a s druge strane didaktički dio mudrih pouka upućenih njegovom nasljedniku Anadanu (Nadinu). Vjeruje se da ova dva dijela nisu nastala u isto vrijeme i da su ujedinjena u cjelinu naknadno.

¹ Osnovni podaci o rukopisu i njegov sadržaj dostupni su na:
<http://repertorium.obdurodon.org/readFile.php?filename=AM29SAV.xml&lg/bg>

² U radu se koristi skraćenica Sav. 29 za Zbornik manastira Savina br. 29.

³ Kuzidova, Irina, "Prepis't na Povessta za Akir Prem'dri v r'kopis № 29 ot manastira Ssavina (okolo 1380.g.)", *Pënie Malo Georgiju*, Izdatelski cent'r „Bojan Penev“, Sofija, 2010.

Narativ i poruke ujedinjeni su krajem 7. ili početkom 6. st. pr.n.e. vjerovatno u Mezopotamiji.⁴

Za prvobitni slavenski prijevod *Priče o premudrom Akiru* uobličile su se dvije hipoteze. Po jednoj hipotezi sačinjen je u Kijevskoj Rusiji između 11. i 12. st., iako izvorni tekst s kojeg je slavenska verzija prevedena nije još ustanovljen.⁵

Po drugoj hipotezi *Priča o premudrom Akiru* prevedena je u Bugarskoj zajedno s *Ciklusom apokrifa o Avramu* između 10. i 11. st.⁶

Za *Priču o premudrom Akiru* vlada mišljenje da je prijevod nastao na osnovu sirijskog teksta najvjerovatnije posredništvom izgubljene grčke verzije u čijoj je osnovi ležao sirijski pratekst. Najstarije sačuvane ruske prijepise iz 15. st. izdao je A. Grigorjev (1913). Bugarski prijepisi zasvjedočeni su u rukopisima: Beljakovski zbornik (NBKM 309) iz druge polovine 16. st., Zbornik Narodne biblioteke „Ivan Vazov“ br. 101 (NBIV 101) iz druge polovine 16. st. ili početka 17. st., Adžarski zbornik (NBKM 326) iz druge polovine 17. ili početka 18. st. Tim zbornicima treba dodati i kodeks br. 82 iz Zbirke manastira Nikoljac (Crna Gora), datiran oko 1515-1520, koji je imao bugarski protograf, te u pogledu jezika ima zasvjedočene bugarske dijalekatske osobine, dok zbornik Narodne biblioteke Srbije br. 53 (NBS 53) sadržava samo izvatke *Priče o premudrom Akiru*.

Kao najstariji južnoslavenski tekst navodi se glagoljska verzija iz Petrisova zbornika (Vrbnički zbornik br. 47), ali kao najstariji sačuvan prijepis koji je danas poznat proglašava se primjerak iz Zbornika manastira Savina br. 29 (Sav. 29).

Sastav Zbornika Sav. 29 opisali su Anisava Miltenova i Dimitrije Bogdanović (1987: 7–30). Prema njihovom mišljenju datira iz 1380. godine. Zbornik je srpski, raškog pravopisa, ali je primjetno da je imao srednjobugarski izvornik što se vidi po miješanju refleksa nazala, povremeno sačuvanom tvrdom poluglasniku, te po starim aoristnim nastavcima. Miltenova ga određuje kao zbornik mješovitnog sadržaja tzv. prvog tipa u kojem se prepoznaju bizantski

⁴ Podatke o vremenu i mjestu spajanja dvaju dijelova pripovijesti donosi Kuzidova (2010: 462) pozivajući se na rad J. M. Lindenbergera (1985) “Ahiqar: A New Translation and Introduction”, u: *The Old Testament Pseudepigrapha*, Vol. 2: *Expansions of the Old Testament Legends, Wisdom and Philosophical Literature, Prayers, Psalms and Odes. Fragments of Lost Judeo-Hellenistic Works*, prir. James H. Charlesworth, Doubleday, 1983.

⁵ Kuzidova (2010: 492, bilješka 4) smatra da M. Jonov 1992. zasniva tu tezu na temelju datiranja prijevoda u zbornicima mješovitog sadržaja koje je uspostavila Anisava Miltenova 1986., a koje odražava starinu jezgra prevodnih tekstova koji su se pojavili između 10. i 11. st. U toj skupini zbornika prepisivana je i *Povijest o Akiru*.

⁶ Ovu je tezu bez konkretne argumentacije izrazio Jordan Ivanov (1935: 95).

izvornici koji su se pojavili u veoma ranom razdoblju, vjerovatno već prije 10. st. U Sav. 29 nalaze se isključivo arhaični tekstovi, što se vidi po uključenju apokrifnih ciklusa koji odražavaju prvu redakciju tj. stariju redakciju. Kuzidova (2010: 494) ovaj kodeks po sadržaju svrstava zajedno s Pribilovim kodeksom iz 15. st. (NBS br.115/828), koji je uništen u bombardiranju 1941. godine, zatim s Dubrovačkim zbornikom iz 1520. (VA 24 HAZU), te sa Zbornikom Narodne biblioteke „Ivan Vazov“ br. 101 (NBIV 101). Autorica precizira da sastav Sav. 29 predstavlja treći, kontaminirani tip zbornika s mješovitim sadržajem. Ovi analizirani rukopisi smatraju se do sada neproučenim.

U svojoj monografiji o Akiru Durnovo ustanovljava dvije redakcije tog teksta: prvobitnu i drugu. Među prijepise prve redakcije Durnovo ubraja Beljakovski zbornik Sofijske biblioteke (NBKM 309), koji citira pod starim brojem 68, zatim tekst iz Zbornika Narodne biblioteke „Ivan Vazov“ br. 101 i tekst iz Pribilova zbornika (NBS 115/828)⁷. U drugu redakciju ubrajaju se tekst iz Petrisova zbornika iz 1468. godine i iz dubrovačkog zbornika *Libro od mnozieh razloga* (HAZU).

Razlike između dvije grupe južnoslavenskih verzija očituju se u tome da su tekstovi druge redakcije jako izmijenjeni i skraćeni. U didaktičkim pasażima tekstova druge grupe veoma je skraćen poučni dio teksta. U Sav. 29 nedostaje i sami početak teksta. Narativ počinje predstavljanjem Anadana pred carem. Od teksta te priče izgubljen je mali dio u kojem je spomenuto da Akir treba obezbijediti nasljednika. Osim toga, tekst iz Savinskog zbornika sadrži mnogo nejasnoća i pravopisnih grešaka, tako da pojedini pasaži ne mogu biti shvaćeni bez odnosa prema primjercima iz drugih zbornika. Izostaju bitni detalji i zbog toga dolazi do narušavanja odnosa između epizoda. Kuzidova konstatira da nisu rijetki slučajevi grubih smisaonih grešaka – ispuštanja važnih informativnih dijelova, pa čak uvođenje odrične riječice ispred glagola i sl. (2010: 495).

U monografiji Durnovoa *Materijali i isledovanija po starinoj literature* predstavljeno je tekstološko istraživanje ruskih prijepisa koji su pripadali prvoj grupi. Durnovo ustanovljava tri ogranka teksta u okviru prvobitne redakcije, ali ističe da nema mnogo utjecaja između njih, tako da međusobni odnos ovih triju grana ostaje neobjašnjiv (1915:118). Pokazalo se da ni tekst iz Sav. 29 među prijepisima prvobitne redakcije nema jasnu genealošku mrežu. Kuzidova konstatira da primjerak iz Sav. 29 ima zasvjedočenih svih 10 epizoda, a u drugom

⁷ Kodikološki podaci o Pribilovu zborniku dostupni su na linku:
<http://repertorium.obdurodon.org/msDesc.php?filename=AM828NBB.xml&lg=bg&lg=bg&lg=bg>

dijelu pripovijesti otkriva specifičan raspored i redosljed pouka koji strukturno odgovara rasporedu registriranom u Beljakovskom zborniku⁸ (2010:496–498). Prepisivač ispušta pojedina mudroslovlja i riječi, što također skraćuje tekst. Zbog ove strukturne specifičnosti smatra se da ova dva teksta, Beljakovski i Savinski, odražavaju stanje u općem protografu. Važno je istaknuti da nemali dio uputa Anadanu kojih nema u Sav. 29 također nedostaje i u Beljakovskom zborniku. Zapaža se da je pisarima srpskih i ruskih primjeraka bila nepoznata onomastika u tekstu, zbog čega su te nazive pisali nepravilno. Kuzidova ocjenjuje da je u devetoj i desetoj epizodi izražena sloboda pisara, naime da se pisar vidno udaljio od teksta izvornika iz kojeg prepisuje (2010:498). U preradama apokrifnih prijevoda, te u neliturgijskim knjigama to se često dešava. Ovakva udaljavanja dovode do oštećenja logičkih veza između dijelova. U slučaju Sav. 29 to se naročito odnosi na didaktički dio pripovijesti. U zaključku svoga rada Kuzidova ističe da se može potvrditi grupiranje tekstova o Akiru i filijacija slavenskih prijepisa koju je ranije uspostavio Durnovo (2010:498). Autorica procjenjuje da postoji visoka varijantnost i niz izostavljanja u odnosu na izvornik koji je poslužio kao osnova. Na kraju se ističe nedostatak grčkog prijepisa kojeg bismo mogli povezati s južnoslavenskim prijevodom. Najznačajnija je ocjena da pripovijest iz Sav. 29 pripada prvoj grupi rukopisa, i da najtješnju vezu ima s Beljakovskim zbornikom. Kuzidova ističe kako je Beljakovski zbornik, iako raški, odraz bugarskog izvornika, stoga smatra da kao i prijepis Sav. 29 (datiran u 1380. godinu) potvrđuje hipotezu o najranijem rasprostranjenju slavenskog prijevoda *Priče o premudrom Akiru* na bugarskom području (2010: 498). Naime, prema njenom mišljenju, prijevod *Priče o Akiru* prvo se pojavio u Bugarskoj i to u 13. i 14. st. pa se onda širio dalje, a na istočnoslavenskom području tekst se širi u 14. st.

Slavenski prijevod *Priče o premudrom Akiru* istraživala je u skorije vrijeme i Keiko Mitani u članku *The Croatian Tradition of The Story of Akir the Wise in South Slavonic Recensions [Hrvatska tradicija Priča o Akiru mudrom u južnoslavenskoj recenziji]*. Rad autorice K. Mitani⁹ bavi se povezanošću hrvatskih i drugih prijepisa *Priče o premudrom Akiru* i ukazuje na to da je pitanje slavenskog arhetipa i sada otvoreno jer nema grčke recenzije. Svoj rad je podijelila na: Uvod, Priče i recenzije (ruska recenzija, južnoslavenska recenzija), Tri hrvatska prijepisa, Poređenje s drugim južnoslavenskim prijepisima, Interrelacija južnoslavenskih prijepisa i Zaključak. U Uvodu je istaknula da se u 19. st. uveliko raspravljalo o porijeklu

⁸ Kod Durnovoa je Beljakovski zbornik označen skraćenicom SF.

⁹ Mitani, Keiko, „The Croatian Tradition of The Story of Akir the Wise in South Slavonic Recensions“, *Slovo*, 67 (2017), 1–21, Zagreb.

slavenske verzije *Priče o premudrom Akiru*. Mitani smatra kako je prihvatljivo mišljenje da *Priča o Akiru* potječe iz Mezopotamije i da je najprije rasprostranjena u susjednim regijama. Prijevodi su se pojavili na sirijskom, armenskom, egipatskom, gruzijskom, rumunskom jeziku. Ova je priča u židovski svijet ušla putem Knjige o Tobiji. Unatoč rasprostranjenosti *Priče o Akiru* na srednjovjekovnom mediteranskom području, grčki tekst nije pronađen, ali tvrdi se da ima sličnosti s pričom *Život Ezopa*. Zbog nedostatka grčkog teksta postavilo se pitanje izvora slavenskog teksta. Mitani ističe da su nedovoljno istraženi tekstualni odnosi između južnoslavenskih recenzija, a pogotovu veze prijepisa nastalih na području Slavije Ortodokse s tekstovima sačinjenim u Slaviji Latini (Mitani 2017: 2). U drugom dijelu rada pod naslovom *Priče i recenzije* kaže da je osnovna priča bila davanje savjeta sinu. Rasprostranjivanjem teksta kasnije verzije su dobile četverodijelnu strukturu. U prvom dijelu Akir se žali što nema potomaka i pored sveg bogatstva, te on odlučuje usvojiti sestrića Anadana. Drugi dio su pouke Anadanu (počinju sa *Moj sine Anadane...*), koje sadrže i dijelove iz drugih knjiga, npr. iz *Priča Solomonovih (Mudrih izreka)* i *Psalama* (Mitani 2017: 3). U trećem je dijelu Anadanova urota protiv Akira, nakon što je obučen za njegova nasljednika. Epizode u ovom dijelu su, prema njenom mišljenju, evroazijskog folklornog porijekla, kao rješavanje zagonetki koje postavlja strani vladar, umni dvoboj i konačno pobjeda junaka. U četvrtom dijelu, nakon što je savladao sve muke, Akir se vraća na svoj položaj i kažnjava Anadana koreći ga do smrti. Konstatirano je da slavenskih primjeraka *Priče o premudrom Akiru* ima oko šezdeset – u Rusiji pedeset, a na južnoslavenskom području deset. (Belobrova, Tvorogov 1970: 142–194, posebno 163–183). Rusku recenziju istraživali su u 19. st. Polevoj (1825; 1842) i Pypin (1855), te u 20. st. Grigorjev (1913), Durnovo (1915) i Perets (1916). Njihova najvažnija pitanja ticala su se izvora slavenskog prijevoda *Priče o Akiru*, a zanimalo ih je i gdje je nastao najstariji prijevod. Da li je to bilo na području Kijevske Rusije ili negdje na južnoslavenskom području? Na osnovu tekstualnih usporedbi starijih slavenskih prijepisa sa sirijskim i armenskim, Grigorjev je zaključio da se prvi slavenski tekst *Priče o Akiru* pojavio kao prijevod sirijske verzije (Mitani 2017: 4). U istraživanju koje je proveo B. Lourié to se potvrđuje,¹⁰ ali drukčijom analizom, koja se oslanja na ispitivanje triju vrsta literarnih poveznica te grupira tekstove prema tom principu kao: (a) tradiciju koja prenosi samo izreke (2) tradiciju koja prenosi okvirni narativ (tekstno tkanje) i

¹⁰ On ističe da nema osnova pretpostavci kako je najstarijoj aramejskoj recenziji Akira (Ahiqar) prethodio mezopotamski dokument na akadskom jeziku, čak i u slučaju da je Akir historijska ličnost spomenuta na babilonskoj pločici iz Uruka (Ahu-uqar, W 20030), datiranoj u 165-164. pr.n.e. (Lourié 2013: 66). Autor donosi podatke da je povijesni Akir bio Jevrej, govorio aramjeski jezik i bio pisar kralja Asarhadona, te hipotezu da je Akir bio mudrac na dvoru asirskog kralja Sinaheriba (705-681. pr.n.e.) i njegovog sina Asarhadona (681-669. pr.n.e.).

(c) tradiciju koja ujedinjuje izreke i narativ (Lourié 2013: 65). Hipoteza o grčkom porijeklu teksta koju su postavili Jagić (1868) i Durnovo (1915; 1931), prema mišljenju K. Mitani ne može se sasvim odbaciti (2017: 4). Ona ističe da se ruska verzija *Priče o Akiru* koja se smatrala najstarijom i najbližom slavenskom protografu nalazila u Musin-Puškinovom zborniku s kraja 15. st. koji je uništen 1812, a da je sačuvan samo kratak opis N. Karamzina iz 1818. Ruska naučna tradicija oslanja se na stavu Durnovoa (1915) da se ruski prijepisi dijele na nekoliko recenzija, najmanje dvije. Starije su one koje su bliže armenskoj i sirijskoj, a mlađe verzije su one iz 17. st. koje imaju dosta prepravki teksta i izostavljanja pojedinih izreka (Mitani 2010: 4–5). Ova mlađa verzija prenosila se sve do 19. st. i Durnovo ovu drugu recenziju tretira kao treću. Mitani (2010: 5) navodi kako su to najranije objavljeni primjerci slavenskog teksta priče, te posebno ističe doprinos Jagića koji je dao i njen prijevod na njemački (Jagić 1892).¹¹

Primjerak priče iz glagoljskoga Petrisova zbornika objavio je Jagić 1868,¹² a Rešetar je 1926. predstavio i ćirilični prijepis dalmatinsko-bosanskog porijekla iz 1520. iz Kukuljevićeve kolekcije (*Libro od mnozieh razloga*, HAZU 11 IV A 24). Izvode iz glagoljskog primjerka objavio je u latiničnoj transliteraciji V. Štefanić (1969: 304–311), ali je latiničnu transliteraciju cjelovitog teksta objavila V. Badurina Stipčević (2013). U Hrvatskoj je sastavljena i verzija *Priče o Akiru* napisana latiničnim pismom (Hercigonja 2002: 11–54). Jagićev doprinos u otkrivanju južnoslavenske verzije *Priče o Akiru* podržavaju istraživanja E. Barsova, I. Grigorjeva, i N. Durnovoa, kasnije i R. Stanković (Mitani 2017: 6).

Godine 1985. u Manastiru Savina (Crna Gora) otkriven je apokrifni zbornik iz 1380. godine, koji po izvještaju D. Bogdanovića i A. Miltenove sadrži prijepis *Priče o premudrom Akiru*. Otkriće ovog primjerka dovelo je u pitanje tradicionalni stav ruskih istraživača da je *Priča o Akiru* prvi put prevedena u Kijevskoj Rusiji te se preselila na južnoslavenski prostor.

U nastavku svog rada K. Mitani ispituje jezične i tekstualne značajke svakog od tri hrvatska primjerka, a to su: (D) hrvatski prijepis napisan latiničnim pismom I. Derečkaja, 1622–1623, iz rukopisa Nacionalne i sveučilišne knjižnice u Zagrebu (R3495; Hercigonja 2002); (L) ćirilični prijepis *Libro od mnozieh razloga* iz 1520. (HAZU IV a 24; Rešetar 1926) i (P) glagoljski prijepis iz Petrisova zbornika iz 1468. godine (Badurina Stipčević 2015), te ih poredi sa drugim južnoslavenskim i ruskim recenzijama:

¹¹ Jagić (1892) "Der weise Akyrios" *Byzantinische Zeitschrift* 1/1, 107–126.

¹² Prilozi k historiji književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga, Arhiv za povjestnicu jugoslavensku IX: 65–151.

B828 srpski prijepis, datiran u 16. st. (NBS br. 828), izgubljen 1941. (Durnovo 1915).

B53 prijepis iz 16. stoljeća, Bosna, (NBS RS53), 46r – 56r.

Ch »srpski«¹³ primjerak, datiran u 16. st.; Knjižnica Chertkov, br. 255 (Barsov 1886).

RI prijepis ruske provenijencije iz 16. st., OADR 189 (Tvorogov 2004).

Sav. 29 prijepis iz Zborniku Manastira Savina br. 29, oko 1380. (Kuzidova 2010)¹⁴.

S309 prijepis iz Beljakovskog zbornika, bugarski primjerak, datiran u drugu polovicu 16. stoljeća iz Nacionalne biblioteke "Sv. Cyril i Metodij", Sofija, (NBKM 309), 4r-26v.

Sva tri primjerka karakteristična su po skraćivanju teksta. Primjerak iz Petrisova zbornika je najduži od ova tri, a dvije trećine je kraći od primjerka iz Beljakovskog zbornika, a kraći je i od RI. Primjerak iz *Libra od mnozieh razloga* karakterizira brisanje dijela izreka i upola je manji od primjerka iz Beljakovskog zbornika, dok je Derečkajev najduži. Sva tri prijepisa također karakterizira piščeva zamjena riječi i fraza iz izvornika izrazima iz narodnog jezika u zavisnosti od toga odakle je bio koji pisar. Kada je riječ o primjerku iz Petrisova zbornika, on bolje čuva osobine sa staroslavenskim obilježjima. Međutim, tu preovladava čakavska i kajkavska mješavina (Hercigonja, 1983: 303-311). Naprimjer, *ašte* se pojavljuje samo dva puta, a *ako* trideset i četiri, *ča* kao oblik imamo osamnaest puta, a *kaj* imamo samo dva puta (Mitani 2017:7). Refleks jata je *i* ili *ê*. U primjerku iz *Libra od mnozieh razloga* zastupljen je narodni jezik, štokavsko-ijekavske jezičke osobine. Upitne zamjenice su *što* i *tko*, dolazi do zamjene *vs-* sa *sv-*, promjena *l* u *o*, refleks jata je *ie* i prefiks *pri-* dolazi umjesto *pre-* (*prê-*). Derečkajev primjerak ima neke od štokavskih osobina, upitna zamjenica je *što*, *ča* se koristi umjesto *kaj*. Imamo relativne zamjenice *ki/ka* i refleks jata je *i*. Derečkajev primjerak je uprkost upotrebi upitne zamjenice *što*, blizak primjerku iz Petrisova zbornika, po vernakularnom izražavanju, ili kako Hercigonja kaže u određenoj vrsti dijalektalnog hibrida koji je korišten u vrijeme sastavljanja Derečkajevog primjerka (Hercigonja 2002: 12–13).

Postoje određene tekstualne veze između ovih primjeraka. K. Mitani je izdvojila propuste i dodavanje epizoda, kao i leksičke zamjene, posebno za drugi dio pouka. Sve ovo rezultira teškoćom u određivanju kojoj recenziji pripada koji prijepis. Najuočljivija je bliskost prijepisa između primjerka iz Petrisova zbornika i Derečkajevog primjerka na koju su već ukazali

¹³ Navodnici pripadaju autorici članka K. Mitani.

¹⁴ Mitani se u svom radu poslužila transkripcijom *Priče o premudrom Akiru* iz zbornika Sav. 29 koju je objavila I. Kuzidova (2010: 499–506), dok se moje istraživanje oslanja na digitalne kopije rukopisa.

(Hercigonja 2002) i Badurina Stipčević (2015). Potvrda za to nalazi se, između ostalog, i u priči o Samsonu i Dalili, kada otac upozorava sina na zlu ženu, jer se ova epizoda našla samo u Derečkajevom prijepisu i Petrisovu zborniku (Hercigonja 2002, Badurina Stipčević 2015). Izveden je zaključak da primjerak iz Petrisova zbornika i Derečkajev pripadaju istoj recenziji, kao jedna skupina, samo što je Derečkajev prijepis skraćena verzija prijepisa iz Petrisova zbornika. Kao zajedničke osobine sada već jedne skupine koju je Mitani označila kao (P/D), izdvojene su sljedeće: a) nedostatak epizode na početku trećeg dijela (ovaj dio se odvija od Anadanova imenovanja kao nasljednika Akira, preko opisa Anadanovih zlodjela, do okretanja usvojenog sina protiv Akira); b) citati iz Biblije (Psalma 110:10, Izreke 1:7)¹⁵ zastupljeni su u sva tri primjerka; c) izraz *utla ladja* [šupalj brod] koji je dat kao ekvivalent za savjetovanje sa zlom ženom imaju oba primjerka, pa P i L i tu pokazuju bliskost, jer ta pouka nije data u ruskim i mnogim južnoslavenskim prijepisima (Mitani 2017: 9).

P Sinu moj Anadane, iměj svět s ženu svoju, a srdačnoga s(love)se ne pravi nej zač boļe se je va utli ladji voziti na gluboci vodi nego sa zlu ženu svēt iměti, jer utla ladja hoće jednu d(u)šu pogubiti, a zla žena mnog žitak podvratiti (99b).¹⁶

Л н сннѣ мон анадане нман свнеть са женомь свономь да сруаного словесе нен не правн нере тн се не боле вознтн ѣ ѣтлн ладн ѣ сѣдбѣцн [? глбоцн] водн неголн нматн свнеть са зломь женомь нере ѣтла ладн неднѣ дѣшѣ хоће погѣбнтн а зла жена много жнзннехѣ (33a, Rešetar 1926: 49).

Konačno, kao d), za datum i mjesto u krivotvorenim pismima Anadana u P i L se pojavljuje umjesto augusta *marč* [mart], a umjesto polja egipatskog *polje odorsko* (Mitani 2017: 11).

P I napisa Anadan dva lista i da jedan c(a)ru i r(e)če: “C(a)re, radost ti pristupaje, veli ti Akir: gotov budi 6. dan miseca marča na polji na odorskom kakov si potreban na boj proti ratnikom.”

Л радос тн прнпѣцамѣ акрѣѣ бѣдн готовѣ петнансте днн мнесеца марѣа на полѣ на одорскомѣ каков сн трнебн на бон <протн> ратннкомѣ а дрѣгѣ кннѣѣ посла оцѣ акрѣѣ н реѣе мѣ велн тн царѣ бѣдн <готовѣ> на поле одорско каков сн трнебн на бон (34a, Rešetar 1926: 50).

Sva ova opažanja dovela su K. Mitani do zaključka da su prijepisi iz Petrisovog zbornika, iz Derečkajevog rukopisa i iz *Libra od mnozieh razloga* imali zapravo zajednički izvor, stoga se može reći da imamo jednu tekstualnu skupinu određene južnoslavenske zajednice. Pored zajedničkih osobina, tu su naravno i razlike:

¹⁵ Ruske recenzije potvrđuju da je moguće da su citati iz Biblije u hrvatskim primjercima proizlazili iz kasnijih uključivanja.

¹⁶ Latiničnu transliteraciju *Priče o Akiru* iz Petrisova zbornika (P) ustupio mi je Amir Kapetanović, znanstveni savjetnik s Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje, kome se ovom prilikom najsrdačnije zahvaljujem.

a) prijepis u Petrisovu zborniku ima rečenicu – *Osal bi rikanjem dvě hramini podvigal na sebi*¹⁷ dok u primjerku iz *Libra od mnozieh razloga* umjesto *dvije hramine* [kuće] imamo *tri grada i četiri župe*¹⁸;

b) u prijepisu iz Petrisova zbornika krivotvorenih pisama Anadana bilo je dva i jedno je dao caru - *I napisa Anadan' dva lista i da jedan c(êsa)ru*, tako je i u Derečkajevom primjerku, samo što umjesto *caru* piše *kralju Sinagripu*, dok u prijepisu iz *Libra od mnozieh razloga* umjesto *dva lista* stoji *dvije knjige* – и потомъ анакань (sic!) написавъ двне кннзѣ неднѣ посла алонѣ царѣ (34a, Rešetar 1926: 50).

Mitani zaključuje da prijepis iz *Libra od mnozieh razloga* nije potomak prijepisa iz Petrisova zbornika, ali da su imali zajednički izvor iz kojeg su nastali kao dvije varijante (2017: 12). Pored usporedbe ova tri prijepisa jednog s drugim, autorica je poredila te primjerke i s drugim južnoslavenskim prijepisima. Uočeno je sljedeće: a) nedostatak epizode na početku trećeg dijela (ovaj dio se odvija od Anadanova imenovanja kao nasljednika Akira, kroz opise Anadonovih zlodjela, do njegovog otpuštanja), što se pojavljuje i u prijepisima (Ch) i (B53); b) citat iz hrvatskih prijepisa – *Strah Gospodnji je početak mudrosti* – ima i u (B53), a isti izraz je i u slavenskom prijevodu Psalma 110, u 10. stihu;¹⁹ c) izreka *utla ladja* ima i u primjerku (B53); d) kao datum u Anadanovim krivotvorenim pismima dolazi u Beljakovskom zborniku 15. i u tome se poklapa s prijepisom u *Libru od mnozieh razloga*, u Sav. 29. Samo imamo napisan mjesec august, datuma nema, dok se u prijepisu (B828) pojavljuje u jednom pismu *august*, a u drugom mjesec *mart*; e) kao mjesto sastanka vojske u nekim se primjercima pojavljuje *egipatsko polje*, a u drugim *odorsko polje*. Autorica je i shematski prikazala sličnosti i razlike u sva tri hrvatska primjerka i u drugim južnoslavenskim prijepisima. Zaključci rada Keiko Mitani su ti da južnoslavensku tradiciju *Priče o premudrom Akiru* karakteriziraju raznolikosti zbog toga što nema kanonske priče, u kompozicijskoj strukturi evidentne su namjerne intervencije pisara, uočavaju se leksičke zamjene, riječi iz starije (staroslavenske) tradicije zamijenjene su novima, koje su bile uobičajenije za zajednice kojima su pripadali pisari. U prijepisima se pojavljuju i neke riječi kao posljedica promijenjenog društvenog i jezičkog okruženja. Npr. riječ jančar (tur. *yeniçeri*) koja je

¹⁷ A. Kapetanović, str. 2.

¹⁸ Rešetar 1926: 50.

¹⁹ Nпр. зачело прѣмудростѣ страхъ господѣнь (Hval. f. 341r, Ps. 110: 10).

zasvjedočena u Petrisovu zborniku i u *Libru od mnozieh razloga* predstavlja turski utjecaj (Mitani 2017: 17):

(P) I r(e)če Anbëkan: “Ne takmo lovas, da ako bi jañçar opravil g(ospodi)nu peçal, to bi dobar č(lovè)k bil.” I r(e)če Alun: “Star jesi č(lovè)k, um ti je oskudèl.” (f. 102b);

(L) И РЕУЕ АВЕКАНЬ НЕ ТАКАМЬ КОНУЧА ИАНУАР БИ МОГАО ГНУ ПОТРЕВУ ОПРАВНТИ ТОИ БИ ДОВАРЬ УОВНЕКЪ БНО [63] И РЕУЕ АЛОНЬ ЦАРЬ СТАР СИ УОВНЕКЪ И УМ ТИ Е ОСКУДНО (f. 35b, Rešetar 1926: 53).

Pisari su htjeli uskladiti izvorni tekst da bi ga približili sredinama za koje su ga priređivali. Iako je postojala religijska granica koja je dijelila Slaviju Ortodoksa od Slavije Latina, *Priča o premudrom Akiru* prenesena je s istoka na zapad preko te granice, pri čemu treba pretpostaviti da je postojala izvjesna kulturna mreža i da su pisari, kao i oni koji su radili na prijenosu raznih djela, bili povezani (Mitani 2017: 17). Ostaje otvoreno pitanje kako je ta mreža formirana i koje su njene posljedice osim *Priče o premudrom Akiru*, kaže na kraju svog zaključka autorica K. Mitani.

Rad K. Mitani poslužit će mi kao primjer poređenja tri varijante *Priče o premudrom Akiru* iz tri različita zbornika. Naime, tri različite varijante ove priče postavila sam u tabelu. Time sam tekstove lakše prevela, a u uz prijevod pisala sličnosti i razlike ovih varijanti. Zaključke koji će se nametnuti iz tih poređenja opisat ću u odjeljku Kompozicija teksta. Zajedničke osobine kao i razlike koje je K. Mitani ispitala u svom radu, a koje su se ticale sadržaja u prijepisima, ispitat ću i u svojim primjercima. To su nedostatak epizode o Anadanu, citati, izraz *utla ladja*, te datum kojim je Anadan datirao krivotvorena pisma. K. Mitani je poredila tekstove triju hrvatskih prijepisa međusobno i s drugim južnoslavenskim kopijama, a ja ću porediti prijepise iz Sav. 29, Adžarskog i Beljakovskog zbornika

O *Premudrom Akiru* pisao je i Basil Lourié, koji uočava da je najstabilnija komponenta ove hagiografske pripovijesti njen kruti literarni okvir, dok epizode i izreke variraju od jedne recenzije do druge. S druge strane, taj literarni okvir je spoj nekoliko različitih motiva poznatih širom svijeta, koji prema tome ne predstavljaju specifičnost *Priče o premudrom Akiru*. Zbog toga je pri istraživanju porijekla pripovijesti neophodno imati u vidu povezanost između literarnog okvira (narativa) i izreka (Lourié 2013: 66).

U svom članku *The Syriac Ahiqar: Its Slavonic Version, and the Relics of the Three Youths in Babylon*²⁰ ustvrdio je da je najstarija recenzija slavenskog Akira napisana u Bugarskoj, i to kao prijevod sirijske recenzije.

Autor iščitava *Priču o premudrom Akiru* kao hagiografski tekst, smatrajući da ga je tako čitao i kršćanski čitatelj, jer je Akir jedan od starozavjetnih svetaca u Knjizi o Tobiji, a pojedini slavenski primjerci mu posvećuju 25. august, kao dan njegovog neizvršenog stradanja (Lourié 2013: 94).

B. Lourié podržava stav A. Miltenove u vezi s mjestom nastanka slavenskog prijevoda smatrajući da je određenje priče u Savinskom zborniku kao najstarije pokazatelj južnoslavenskog porijekla prijevoda (2013: 103), ali se mora računati s tim da je taj primjerak prepisan s bugarskog predloška. Autor zaključuje da je priča prevedena sa sirijskog izravno na slavenski, a u činjenici da upravo zbornik Sav. 29 sadrži i priču *Snovi cara Šahinšaha* (Шаицьша 70a-75b) i Eleuterijevu recenziju *Dvanaest petaka* (32a–32b, 197a–198b), obje također sirijskog porijekla, nalazi dodatnu potvrdu za tu tezu i argument za prvenstvo južnoslavenskog prijevoda, nasuprot tezi ruskih istraživača da slavenski prijevod potječe iz Kijevske Rusije.

Izgubljeni arhetip *Priče o premudrom Akiru* bio je napisan na aramejskom jeziku negdje u Mezopotamiji najkasnije u 5. st. pr.n.e. kad se njene recenzije pojavljuju na aramejskom papirusu jevrejske vojne kolonije u Egipatskom Elephantine (Lourié 2013: 66). Postojanje nekog oblika aramejske pripovijesti o Akiru u grčkoj verziji potvrđuju neki autori, štaviše, takva verzija u bitno prerađenom obliku opstala je kao dio legendarnog djela *Život Ezopa* (otprilike 1. st.), gdje je Ezopa zamijenio Akir (Lourié 2013: 69). Ovi autori ističu kako je pagansko grčko naslijeđe²¹ dijelom sačuvano i na arapskom, i to samo u muslimanskoj tradiciji pod imenom legendarnog mudraca arapske antike – Luqmāna, ali da ipak pravi odnos između ličnosti Lukmana i Akira dolazi preko Ezopa.²²

Za tradiciju kršćanske pripovijesti o Akiru posebno je važna njegova pretkršćanska povijest u Egiptu. Barem su dva vrlo kratka fragmenta *Priče o premudrom Akiru* sačuvana u demotičkim egipatskim papirusima prvog stoljeća. Naime, među mudrim izrekama *Onchsheshonqya* postoji nekoliko onih koje se preklapaju s onima od Akira – ali iz

²⁰ Lourié, Basil, "The Syriac Ahiqar, Its Slavonic Version, and the Relics of the Three Youths in Babylon", *Slovene International Journal of Slavic Studies*, 2013.

²¹ Važno je ponovo istaknuti da kršćanskoj *Priči o Akiru* na grčkom uopće nema traga.

²² Za ovaj svoj stav Lourié uporište nalazi kod drugih autora, npr. Heller, Stillman 1986: 813.

kršćanskih recenzija, što je istraživače²³ dovelo do zaključka da se kasnije kršćanske recenzije vraćaju aramejskim recenzijama *Priče o Akiru* koje su mlađe, ali već postoje u vrijeme ptolomejske dinastije u Egiptu.

Postoji pet glavnih ogranaka tradicije *Priče o premudrom Akiru* i svima im je izvor sirijski arhetip. Ti ogranci su sljedeći: armenski, arapski, slavenski, rumunski i sogdijski (Lourié 2013: 75). B. Lourié ističe da je najranija recenzija *Priče o premudrom Akiru* sačuvana u ruskim i južnoslavenskim recenzijama (bugarskoj i srpskoj). Međutim, B. Lourié za srpsku recenziju kaže da je to zapravo bugarska recenzija i tako je i proučava. Takav isti zaključak dala nam je i Irena Kuzidova. Još se oko jedne stvari slažu B. Lourié i I. Kuzidova a to je da je mlađa (druga) južnoslavenska recenzija sačuvana u dva donekle različita rukopisa jedan pisan glagoljicom (iz Petrisova zbornika), drugi ćirilicom (iz *Libra od mnozieh razloga*). Ova recenzija je ozbiljno skraćena i ima nešto izmjena u poređenju sa najstarijom, o čemu je također bilo riječi kod I. Kuzidove.

U pogledu jezika izvornika slavenske verzije Lourié tvrdi da je *Priča o premudrom Akiru* izuzetak, jer su staroslavenski tekstovi najčešće prijevodi s grčkog. Autor je naklonjen mišljenju Aleksandra Grigorjeva koji je smatrao kako je slavenskom tekstu izvor u sirijskoj recenziji, iako zapravo nije identičan nijednoj od pet preživjelih. Kako sirijski rukopisi nisu raniji od 12. st., to vrijeme se smatra posljednjim mogućim datumom slavenskog prevođenja. Vjeruje se da slavenska recenzija odražava neke karakteristike sirijske recenzije koja je sada izgubljena. Lourié smatra vrijednim zapažanje Durnovoa (1931: 222) da slavenska verzija može biti interesantna za rekonstrukciju starijeg stanja sirijskog teksta (2013: 77).

Lourié detaljno predstavlja četiri hipoteze o najstarijem izvoru slavenske verzije *Priče o premudrom Akiru*, a to su: (1) prijevod iz Sirije preko grčkog posrednika (zajedničko mišljenje prije Grigorjeva i još i sada autoritativna hipoteza), (2) prijevod izravno sa sirijskog (manje popularna ali poštovana hipoteza Naua i Grigorjeva), (3) prijevod iz Sirije preko armenskog posrednika (hipoteza koju je Grigorjev razmatrao na početku svog istraživanja, koju je on tada odbacio, ali je podržao Martirosijan šezdesetih godina prošlog stoljeća) i (4) prijevod iz Sirije preko arapskog posrednika (jedna od hipoteza o kojoj je diskutovao Durnovo, zajedno s hipotezama o grčkom i sirijskom izvorniku). Zbog određenih argumenata

²³ Lourié se poziva na Miriam Lichtheim (2013: 67). Pritom naglašava da je priređivač armenske verzije Arutyun Martirosian, budući da nije znao za postojanje demotičkih dokumenata, pripisao izvjesne dodatke (u usporedbi sa sirijskim recenzijama) lokalnoj armenskoj verziji međunarodno rasprostranjenih Izreka mudraca. Za ulazak armenskih izreka u Priču o Akiru predlaže se predkršćanska i predsirijska (aramejska) faza evolucije Akira. Armenska verzija je svjedok prethodne sirijske recenzije, a ne kompilacija proizvedena miješanjem prijevoda iz Sirije s nekim lokalno dostupnim materijalom.

isključuje se hipoteza koja govori o armenskom posredniku. Najznačajniji od tih argumenata je taj da se greške prijevoda slavenske i armenske recenzije u odnosu na sirijsku ne poklapaju (Lourié 2013: 78). Hipoteza o arapskom posredniku isključuje se zbog logičke tačke gledišta, jer ne poznajemo nijedan drugi prijevod sa arapskog na slavenski u tako ranom razdoblju (Lourié 2013: 78). Nakon što konstatira da su ostale dvije hipoteze koje treba razjasniti, Lourié prvo razmatra mogućnosti prijevoda nekih dijelova teksta sa sirijskog na grčki jezik, kao primjere uzima pogreške u prijevodu pojedinih izraza.

(1) Riječ *rana* ili *čir* umjesto riječi *sandale*

Naime, izreka – *Sine moj, dok imaš cipele na nogama, gazi trnje i pravi put za svoje sinove i za sina svojih sinova* – iskrivljena je u slavenskim prijevodima i glasi: сыноу, ѣдноу соушю на нозѣ²⁴ твои, не велми вѣстоупаи на ню, и оуготоваи поуть сыномѣ и дѣщеремѣ своимѣ (Grigorjev 1913: 27). Tako je cijela rečenica postala besmislena.

S obzirom na analizu koju sam provela na sva tri ova teksta pronašla sam u Adžarskom zborniku ovu rečenicu i ona glasi ovako:

Adž. сѣноу лѣгко стоупаи на ногуу свою · и оуготови поу(т) сѣо(м) свои(м) и дѣщере(м) свои(м).

Njen prijevod bi bio da se treba stati lahko na svoje noge i pripremiti put sinu sinova svojih. Sirijski prijevod bi podrazumijevao da se ovdje radi o sandalama, ali toga ni u našem tekstu nema. Smatra se, svakako, da je ovakvu grešku napravio pisar (prepisivač), a ne prevoditelj.

(2) Izraz *hyala* – preveden kao *slabost*, dok *hayla* znači *moć/elokvenciju*

U sirijskoj recenziji imamo:

Sine moj, ne idi za ljepotom žene i ne žudi za njom u svom srcu, jer je ljepota žene njen zdrav razum, a njen je ukras riječ iz usta njenih.

Ostale recenzije različitim sklopom riječi ipak čuvaju opći smisao. Na slavenskom imamo sličnu rečenicu, ali s iskrivljenjem: женьстѣн красотѣ не жадан: тона бо красота слабость назвунана.²⁵

U sačuvanim recenzijama nema pravilnog prijevoda. Lourié objašnjava kako u sirijskom jeziku postoje dva grafijska homonima: *hyala* i *haylā*. Razlikovati se mogu samo ako se pismo vokalizira. Prvi znači *slabost*, dok drugi znači *moć*, ali i *smisao* (riječi), *elokventnost*, *smislen govor*, to jest, značenje koje je adekvatno našem kontekstu. Ova pogreška ipak ne

²⁴ Louriéov prijevod na engleski: *if thou hast an ulcer on thy feet*, 2013:80.

²⁵ U prijevodu: *I ne žudi za ljepotom žene, jer je njezina ljepota slabost jezika* (Lourié 2013:81).

dopušta određivanje s kojeg jezika je slavenski prijevod, jer se do nje moglo doći već u jeziku posredniku.

Što se tiče ove rečenice u tekstovima zbornika Savinskom 29, Beljakovskom i Adžarskom imamo sljedeće oblike:

Sav 29 С̄не не [разоу] възнран на красотѹ женскоу · ни ср̄цемь не въжелѣн се ниєдннѹ пользоу не прнмешн · ѿ нею нѣ паѹе къ боу въ грехъ выпадаешн

Bel. С̄нѹ не възьраи на красотѹ женскѹю ѿ ср̄цемь не въжелѣн . аще ѿ все имѣнїе да снєн нѣ послѣ въ ср̄амотѣ ѿбрѣцешн ѿ нею · ѿ пакы въ грѣхъ выпадешн

Adž. с̄нѹ не възираи на красотѹ женскѹю · ни ср̄(д)цемь не въж(д)ежа(д)и за ни · да не все свое имѣнїе ѿдадешн и пакы срамотѹ ѿбрѣцешн ѿ неє · и въ грѣхъ выпадешн

Prijevod sve tri verzije je jako sličan. Mogli bismo ga protumačiti kao: *Sine ne padaj na ljepotu žene, da ti imanje ne rastoči, da ne doživiš sramotu od nje i da te na grijeh ne navede.*

(3) Neshvaćeni oblik *čuvaj se / pazi* : внѣ сн

Izraz внѣ сн susrećemo u razgovoru kada Faraon traži od Akira da mu napravi uže od pijeska i da ga uvije. To je bio jedan u nizu teških zadataka stavljenih pred mudraca Akira kako bi se došlo do troljetnog harača.

не слоушаю твоє слова²⁶ · н внѣ сн тако, како ты есмь рекл (Grigorjev 1913: 201)

Sirijska fraza koja znači *čuvaj se/ pazi* prevedena je doslovno *vidi se/ gledaj se*, međutim ni to nije dovoljno da se potvrdi jezik izvornika.

(4) Izraz: *polje egipatsko* umjesto *orlova/orlovska dolina*

François Nau, koji je imao pristup slavenskoj verziji samo preko Jagićevog njemačkog prijevoda, bio je prvi koji je predložio hipotezu o izravnom prijevodu sirijske recenzije na slavenski jezik, utvrdivši između ostalog kako se u svim jezicima ovo mjesto prevodi kao Orlova dolina, dok se u slavenskom jeziku pretvara u teško prikladno *egipatsko polje* (Nau 1909:93).

Adžarski tekst nema ove epizode, a u Savinskom i Beljakovskom zborniku bilježi se iskrivljeno ime – egipatsko polje.

²⁶ U prijevodu: *Ne slušam tvoje riječi...* (Lourie 2013: 82).

Sav. 29: а другю напнса · ц̄роу фараоноу · /43а/ нѣгнпѣтскомоу въ коѣ ти вѣрме прѣде · кннга снѣ · тогѣ готовъ боудн на поле ѣгнпѣтско · мѣа · авѣгоуста · кѣ · днѣ · н азъ те навѣу въ налнвскѣн гѣь н прѣмн прѣ лнхо не победнѣ се нн с̄ кнмь ·

Belj.: а дрлгѣ кннгѣ напнса вѣ къ ѣгѣпѣтскомѣ ц̄рѣ фараонѣ Тако рекъ · вѣ нже днѣ прѣдѣ писанѣ моѣ к̄ пѣбѣ · гоповъ бѣдн · съ вонѣнн н прѣдн на поле ѣгѣпѣтскоѣ · мѣа , авѣѣ , ѣт днѣ азъ пѣ вѣвѣдѣ въ аналѣтскоу землѣю · н прѣмешѣ ю не вѣѣ се нн с̄ кнѣ ·

Nijedan od četiri navedena slučaja ne daje konačnu potvrdu da je slavenska verzija *Priče o premudrom Akiru* zapravo izravan prijevod sa sirijskog jezika. Međutim, Lourié se pozabavio primjerima u kojima se ogleda mogućnost prijevoda sa sirijskog na grčki jezik.

(1) Vlastito ime *Alom/Alon* umjesto toponima *Elam*

Među Anadanovim krivotvorenim pismima, koja je navodno napisao Akir, bio je neimenovani kralj Perzije i Elama (Lourié 2013: 83). U slavenskoj recenziji ime mu je Nalon i B. Lourié kaže kako je ovo čitanje preuzeto od Tvorogova (1980/1999). U južnoslavenskoj recenziji, koju je istraživao Nau, jedino poznato ime perzijskog kralja je Nalon. Ovo iskrivljenje nastalo je uslijed čitanja *'ayyin* kao *nun*, i to je za Naua bio drugi argument da je prijevod na slavenski jezik bio direktno sa sirijskog jezika (Nau 1909: 13). Međutim, ispostaviti će se da se pogrešno početno *n* nije javilo u najranijoj slavenskoj recenziji. I Durnovo je primjetio iskrivljenje u čitanju toponima Elam i imena Alom (1915: 292). Toponim Elam bio je uobičajan za sirijsku publiku, pa je ovo dokaz da je moguć direktan prijevod sa sirijskog jezika, za razliku od pretpostavke o grčkom posredniku.

Ime *Alon, Alom, Nalon* u Sav. 29 glasi *Adon* (ц̄роу перьскомѣ 42b red 16), nema ga u Adžarskom, ni u Petrisovom zborniku, ali se zato nalazi u Beljakovskom kao ime kralja Perzije (list 13b) i u zborniku *Libro od mnozieh razloga* (na listovima 34a–35b).²⁷

Sav. 29 ц̄роу перьскомѣ адоноу · радовати се въ нже днѣ прѣде писаннѣ се тогѣ готовъ боудн съ своннн вон · (42b)

Bel. н ѡбрѣте врѣ^м · н напнса двѣ кннзѣ , а · ц̄рѣ перьскомѣ ѣмѣже нме /13b/ адоноу , н тако напнса вѣ рекъ Снѣна агрѣпа ц̄ра кннѣжнѣнѣ н нѣговь събесѣднѣнѣ азъ · акѣрь · радѡсть прѣпѣцаю · вѣ нже днѣ прѣдѣтѣ писанѣ моѣ к̄ пѣбѣ · гопѡ бѣдн с̄ вонскѡ , азъ пн прѣдѣ адарскѣ землѣю , н аналѣтскѣ не повѡрнѣ се нн с̄ кнѣ ·

²⁷ Rešetar 1926: 50.

(2) Toponim *Naliv* za *Niniva*

Asirijski kralj Sinagrif nazvan je kraljem Asirije i Ninive. U pisanju toponim Niniva sa *l* umjesto *n*, kao *наливъская страна*, Grigorjev i potom Meshcherski (1964: 205–206; 1958/1995: 251–252) vidjeli su dokaz za porijeklo slavenskog prijevoda direktno sa sirijskog jezika. Durnovo je smatrao da se ovdje radi o sličnoj pogrešci kao što je to slučaj sa *Egipatskim poljem ili Orlovom dolinom*, međutim Lourié smatra da se ovdje ne radi o tome. Ovdje je naime riječ o stvarnom mjestu, tako da jedan pismen čovjek ovo nije mogao pisati pogrešno bez obzira da li je bio s područja Sirije ili Grk (Bizantinac). Takva greška prema Louriéu mogla se pojaviti samo u kulturi koja je udaljena od Bizantstog i Iranskog carstva, što je prema njegovom mišljenju dobar dokaz direktnog prijevoda sa sirijskog (2013: 84).

(3) *Ator* prevedeno kao *Ador*

Sirijsko *Ator* [Asirija, sjeverni dio Mezopotamije] prevedeno je kao pridjev *Адоровъ* [koji pripada *Адору*], što se bitno razlikuje od oblika u grčkom jeziku *Ἀτουρία, Ασσουρ*. Slavenski *Ador* je bliži sirijskom Atoru nego grčkim oblicima te Lourié objašnjava pojavu /d/ umjesto /t/ fonetskom osobinom koja je prisutna u asirskom dijalektu (2013: 84).

(4) Titula *сѡвалаторъ* (сѡ оулаторъ) za *starješinu Asirije*

Anadan je koristio ovu titulu za Akira kada je pisao lažna pisma. Moglo bi se čitati kao *starješina Asirije* ili *starješina za Asiriju*. Ove titule nema u sirijskim niti drugim kršćanskim izvorima. Susreće se u Elephantine papirusu i Akir se tu ne naziva samo piscem (slav. *книжникъ*) nego i starješinom (Lourié 2013: 85). Značenje te titule kao visokog državnog službenika u Asiriji nije bilo poznato kršćanskim piscima. Prevodilac nije prepoznao ovo *Ator* u riječi *savalator*. Kasnije, kad se prepoznalo da se radi o starješini Asirije, pisalo se *ador* umjesto *ator*.

U Sav. 29 Akir je tituliran kao *сѡѣтникъ* [savjetnik], a u prijepisu iz Beljakovskog zbornika tituli *knjižnik* dodano je da je on i carev *сѡбесѣдникъ* [sabesjednik]. Anadan ga samo oslovljava kao mudraca:

Sav. 29 н бѹдн вѣрѣме н напнса ·в· кнѣзе к ратѣннмъ цѣрѣмъ ѹдннъ дорѣскомѹ цѣроу адонѹу снѣ рекѣ ѡ акнра сѡѣтника сѡнагрнпа цѣрѣ перѣскомѹ цѣроу перѣскомѹ адонѹу · радѡватн се вѣ нѣже днѣ прнде пнсаниѣ се тогѡ гѡтовѣ боудн сѡ свонмн вон · н азѣ тѣ прѣдамѣ зѣмѹ · анѣдорѣскоу н прѣмешн ю · нн с кнмъ не побѣднвѣ се

Belj. њ ѡбрѣте вѣрѣ^м · њ напнса двѣ кннѣѣ , ѡ · цѣроу перѣскомѹ ѣмѹже њме /13в/ алонѣ , н пако напнса вѣ рекѣ Сѣнна ѡгрнпа цѣра кннѣжннѣ њ нѣговѣ сѡбесѣдннѣ ѡзѣ · ѡкѹрѣ · радѡсть прнпѹцаю · вѣ њже днѣ

прїндеѣть пнсанїе моѣ к пїебѣ · гопѣ бѣдн с вѣнскѣмъ , азъ пн прѣдѣ а даѣскѣ землю , н аналїѣскѣ не повѣрнѣ се нн с кѣнн ·

(5) Neprevedeni izraz *sili imamal*

Lourié izraz *sili imamal* povezuje s izrazima *mamila* 'riječ, govor' *salli li* 'odbacio me'. U Sav. 29 rečenica u kojoj se pojavljuje taj izraz glasi: прнклоннхъ се · кѣ црїю н рехъ гн ѣмен цроу како хощешъ погубнн мнѣ снлн нмамалъ ѿ мнѣ (44b)²⁸, a u Beljakovskom zborniku umjesto tog izraza dolazi не слышавъ ѿ оустъ моѣ, u drugim slavenskim primjercima не слышав от мене рѣун илї не слышавъ отвѣтъ.

(6) Ime *Sinagrip*

Jedno od najupečatljivijih *sirijskih* obilježja u slavenskom tekstu je u načinu prenošenja sirijskog oblika imena Sinaherib [*Sennacherib*]. Slavenski oblik *сенагрнпъ* bliži je sirijskom nego grčkom, npr. *Σαναχάριβος* kod Herodota, ili *Σενναχηρίμ* u Septaginti (Lourié 2013: 86–87). Slavenski oblik nije ni u kome slučaju proizvoljna već tačna transliteracija sirijskog prototipa, u kojem je normativni sirijski oblik koji se takav koristi i u sirijskoj Bibliji (Reinink 1993: 11–12). Lourié na osnovu toga smatra da je način pisanja ovog imena dokaz direktnog prevođenja sa sirijskog na slavenski (2013: 87).

U provedenoj analizi na rukopisima Sav. 29, Belj. i Adž. uočila sam sljedeće: u Sav. 29 ime cara se spominje i kao Sinagrip (dva puta i to u dijelu 42b i u 52a), a ime Sinagrif se spominje četiri puta (na listovima 43a, 47a i 50b). U Beljakovskom zborniku na svih devet mjesta, koliko je puta i spomenuto ime cara, ono glasi Sinagrip (na listovima 4a, 13b, 14a, 18b, 19a, 21a, 22b, 23a i 23b). Što se tiče Adžarskog zbornika ime cara je spomenuto samo jednom i to kao Sinagrip.

(7) Imena ostalih likova priče

Za kraj ovog članka Lourié komentira fonetske oblike imena likova. Ističe da je u svim drugim recenzijama Akirovo ime Ahiqar, dok slavenska verzija ima oblik Akir. Srpska verzija ima još i oblik Akire (vokativni oblik koji je postao nominativni). Za izgubljeno *h* u slavenskoj verziji nije bio potreban grčki posrednik (Nau 1909: 98). Lourié smatra da je upravo oblik Akir izvorni oblik.

Zli sluga, koji je ubijen umjesto Akira, zvao se Arapar. U tri teksta koja sam istraživala paralelno, nije imenovan ovaj sluga.

²⁸ Lourié je prevodi ovako: „Why thou wilt me to perish *sili imamal*’ <?!> from me a speech/word?“ (2013: 85).

Nabuhail (Nabugail) ime je Akirovog druga, a prema sirijskoj recenziji priče ime jednog od sluga koji su odgajali orlove. Pojavljuje se u ruskim primjercima kao Nagubil, Anabugil i Nabugil.

Ime Nadan je u arapskoj i armenskoj, a Anadan u slavenskoj tradiciji.

Sav. 29 њ̄ г̄ послѣша м̄леніе моѣ · њ̄ г̄ль мн прїнде г̄ле · ѡ̄ акѣрїе в̄са п̄н прошенїа сътворѣ · а̄ еже ѡ̄ уѣ п̄воѣмъ не просн оу менѣ · оу певѣ̄ ē сесѣрїиць анаданъ њ̄ п̄дого в̄змн в̄ место с̄на ·

Adž. и г̄ь оуслиша млтвѣ̄ мою · и прїиде ми гла(с)ь съ нб(с)ь г̄лїе w акѣрїе праведни в̄са ти прошенїа испльню · а w чедѣ(х) ты не говори · w семь съ оумѣ̄ є(с) оу тебѣ̄ сестрициць анаданъ · и сего прїими в̄ мѣсто с̄на себѣ̄ ·

Dakle, pored uvjerenja da slavenski Akir ima izvor u sirijskoj verziji, ova se teza i dalje ispituje, ali autor posebno ističe da su argumenti za postojanje grčkog posredništva neuvjerljivi. Iako među ruskim istraživačima postoji skladan stav da je slavenski prijevod nastao u Kijevskoj Rusiji, Lourié nastoji dati dokaze da je *Priča o Akiru* napisana na području Bugarske i da je direktan prijevod sirijskog prateksta.

Kodikološki opis rukopisa i principi transkripcije

Priča o premudrom Akiru je dio rukopisnog zbornika koji se čuva u Manastiru Savina u Herceg-Novom pod brojem 29. Rukopis se sastoji od 199 listova veličine 188x145 mm. *Priča o premudrom Akiru* nalazi se na stranicama (37a-52b). Dimitrije Bogdanović konstatira da u 9 kvaternionu (uvezu, sveščici od 4 dvolista) nedostaje jedan list. To je procjena na osnovu izvorno (originalno) obilježenih kvaterniona, koji su bilježeni brojčanom vrijednošću ćiriličnih slova. Ovaj način analize je pouzdan, jer se na licu mjesta analizira broj listova u svakom od uveza. Mora ih u svakoj sveščici biti 8 (4 dvolista), a ovdje fali 1, preciznije ima ih 7, tj. tri i po dvolista. Dakle, *Priča o premudrom Akiru* u ovom rukopisu nedostaje prvi list. Nema drugih „lakuna“ unutar ostatka teksta o Akiru. Rukopis nije u cjelosti sačuvan, i u lošem je stanju, pa Bogdanović predlaže konzervaciju nakon laboratorijskog ispitivanja. Vjeruje da je rukopis bio povezan u XVI vijeku, ali vrlo nevješto.²⁹

U radu su primijenjena osnovna načela diplomatske transkripcije. To znači da je tekst prenesen onako kako je u originalu, na njemu se nisu vršile nikakve izmjene osim rastavljanja spojeno napisanih riječi. Također, kako bi transkripcija bila što dosljednija, ni skraćenice nisu razriješene. Unutar teksta Sav. 29 u zagradama se nalaze brojevi stranica prema folijaciji koju je uspostavio Bogdanović, a unutar teksta Beljakovskog zbornika brojevi folija s digitalnih snimaka rukopisa.

²⁹ Dimitrije Bogdanović u arhivskom je katalogu iz 1985. godine dao zvanične podatke o rukopisu Sav. 29.

Sadržaj Priče o Akiru

Priča o premudrom Akiru govori o odnosu oca i sina, savjetima, lažima, pohlepi i velikom grijehu a to je kleveta. Sadržaj priče podijelila sam u pet segmenata. Uvod (Akir pored sveg blaga nema čeda i Boga moli za njega, a Bog mu savjetuje da uzme sestrića Anadana), Pouke (drugi dio u kome Akir priprema sina za carsku službu), Kleveta (treći dio u kome Anadan uspijeva oklevetati svoga oca i poslati ga na pogubljenje), Akirova mudrost (Akir se zahvaljujući svome drugu vraća iz mrtvih i rješava carev problem s Faraonom) i Obračun (razgovor između oca i sina u kojem otac sina kudi za sve loše, nakon čega se sin napuše i pukne, a Akir završava ovu priču velikom poukom).

Naime, priča počinje time da Akir, knjižnik cara Sinagripa, iako ima sve dobar ugled, dom, ženu, nema svog djeteta. Nema nekoga ko će mu sutra doći na grob da ga oplakuje. Ljudi su ga savjetovali da uputi molitvu Bogu što je Akir i učinio. Kada je Boga zamolio da mu da čedo, Bog mu je rekao da on već ima sestrića Anadana kojeg može uzeti za sina i naučiti ga svakoj mudrosti. Akir je to i učinio. Uzeo je sestrića Anadana, othranio ga medom i vinom, naučio ga svakoj mudrosti i doveo ga pred svoga cara. Caru je rekao da bi volio da njegov sin ostane u službi kod njega, na što mu je car odgovorio da će, ako zadovolji njegove želje, moći ostati u službi. Tada ga je Akir uzeo sebi i uputio ga u važne životne pouke.

Pouke predstavljaju drugi kompozicioni dio *Priče o Akiru*. Prva od tih pouka je bila sačuvati sve što čuje o Caru u sebi, jer ako bilo šta kaže, poslije će se sigurno kajati. Svezana čovjeka da ne odrješuje, niti odriješeno svezuje. Da ne pada na ljepotu žensku, da od nje same ne doživi sramotu. Da mu je bolje s mudrim kamenje valjati, nego s ludim vino piti. Ako ide u tužni dom, da o jelu i piću ne govori, a ako ode u radosni dom, da o tužnom ne govori objede [poruge]. Ako čovjek u uboštvo [siromaštvu] nešto ukrade, da mu se smiluje ako ga uhvati, jer ga je uboštvo prinudilo. Da voli susjeda čak i ako ga on mrzi, jer onaj možda misli da mu želi zlo a da on to i ne zna. Da ne kaže kako će susjeda ubiti jer će i on htjeti ubiti njega. Kad razumnom čovjeku kaže ružnu riječ srce će ga zaboljeti, a bezumnog čovjeka i da štapom biješ nećeš ga pameti dozvati. Kad pošalje mudrog čovjeka na put, da mu ne govori mnogo, a bezumnog ako pošalje, da ga sam slijedi, jer bi ga takav mogao osramotiti. Prijatelja hljebom i vinom valja častiti. Kad ga neko zovne prvi put na objed treba ga odbiti, ako ga opet pozove treba otići. Mito donosi sljepilo očiju, i njega nikada ne treba uzeti. Svoga sina najboljim stvarima treba učiti. Treba ljubiti svoju ženu, jer je ona majka njegove djece i izvršava volju svoga muža. Bolje je poslušati pijanog ali mudrog čovjeka, nego trijeznog a ludog. Također,

bolje je biti slijep očima nego srcem. Bolji je drug u blizini, nego brat u daljini. Bolje je janje blizu nego ovan daleko. Bolje je jedan vrabac u ruci, negoli dobra ptica u vazduhu. Bolji je rob vjeran, nego slobodan nevjeran. Za mudrost je najbolje ne govoriti mnogo. Kaže Akir sinu svome da je lažljiva riječ teža od olova. Nikada se na putu ne nadati tuđoj hrani, treba svoju obezbijediti. Svakog starijeg čovjeka kojeg sretne treba pozdraviti, pa će od Boga blagoslov primiti. Kad zove druga na objed, treba ga veselim srcem dočekati kako bi on mogao veselim srcem otići kući, kaže Akir. Kada čovjek želi nešto reći, prvo treba razmisliti ima li potrebe uopće to govoriti. Uvijek je bolje spotaknuti se nogama nego jezikom. Kad se čuje da je susjed u nevolji odnosno u bijedi ne treba ići tamo i smijati se, jer je u smijehu bezumlje, u bezumlju svađa, u svađi bol, a u boli smrt, a u smrti grijeh. Akir savjetuje sinu da čovjeku kojeg smo tek upoznali, ne treba vjerovati. Ako čovjek pogriješi može se kazniti, a da drugi ljudi to ne vide. Ako može drugu biti po volji treba mu ići, ali ako mu nije po volji da mu ne ide, da bezuman ne postane. Kad pas napadne, tada se treba odbraniti kamenjem kako bi prošao bez ozljede. Kad te mudar čovjek napada, to je bolje nego kad te bezuman maslom maže. Jedna od uputa ukazuje na Akirova očekivanja – „Što te naučih, to mi s kamatom vrati“, ali će upravo ona biti iznevjerena. Kada je sina Anadana uputio u sve što zna, Akir je mislio da se sada može bezbrižno odmoriti u svom domu, a Anadana spremi caru u službu. Međutim, Anadan nije poslušao savjete oca, već je mislio samo na njegovu smrt i kako imanje rastočiti. Kada ga je Akir na to upozorio, njega je uhvatio bijes i odlučio mu se osvetiti.

Tu dolazimo do trećeg dijela - Klevete. Anadan je tada napisao tri pisma pod lažnim potpisom kako bi napakostio Akiru. Jednu knjigu napisao je egipatskom Faraonu da se on i car Sinagrip sastanu s vojskama na egipatskom polju 15. dana mjeseca augusta, drugu, istu takvu knjigu, poslao je Sinagripu a treću je poslao Akiru govoreći mu da je to knjiga od cara Sinagripa i da ga on poziva na polje egipatsko. Kad je car Sinagrip pročitao ovu knjigu, bilo mu je jako teško. Nije znao da ga Akir toliko mrzi. Tada je Anadan rekao caru da sačeka mjesec august i da vidi da li će se Akir pojaviti tamo. Kada je došao mjesec august, Akira je car zatekao na egipatskom polju. Anadan je kopao jamu svome ocu. Tada se car naljutio, dao je knjige Akiru i rekao da se Akir mora pogubiti. Akir je zamolio da pogubljenje bude izvršeno u njegovom domu, da ga oplakuje njegova žena. Dogodilo se da je pogubljenje trebao izvršiti njegov drug kome je davno u sličnoj prilici spasio život. Zatražio je od druga da ga ne pogubi, već da ga sakrije i pogubi jednog zatvorenika nalik njemu i njegovu glavu caru odnese. Drug iz osjećaja duga tako i učini. Odlučili su skupa otići u smrt, ako se prevara sazna. Kada se po carstvu saznalo da je Akir pogubljen, plakalo je i veliko i malo, a Anadan je

slavio. Plakali su svi, osim sina Anadana koji mu je imanje rastočio, njegove životinje umarao, robove kažnjavao. Sve mu to bi malo, te je i ženu njegovu htio. Sve je to Akir s velikom tugom slušao, ali nije mogao ništa činiti. Govorio je drugu da se pomoli za njega. Predložio je molitvu koja glasi: *Sjeti se, Gospode, sluge svojeg u ovoj tamnici, koji se u Tebe uzdao, jer bijah kao ugojeno tele, jagnje besporočno (žrtveno) da bih Tebe bio dostojan, a sada sam u zemlji kao mrtvac koji živi a ne vidi svjetla.* Akirovu nesreću iskoristio je i egipatski Faraon. Naredio je caru Sinagripu da mu pošalje nekog mudraca koji će mu sagraditi dvorac između neba i zemlje, ako to uradi dat će mu troljetni harač, ali ako ne uspije, on će njemu morati davati. Car Sinagrip je skupio sve mudrace u svojoj zemlji i tada su mu svi rekli da jedino Anadan može to uraditi jer je znanje i mudrost učio od Akira. Međutim, Anadan je tada rekao da on to ne može učiniti. Car je tada zažalio za Akikom i pokajao se što ga je pogubio. Čuvši njegove jecaje Akirov drug se smilovao i rekao mu da on Akira nije pogubio, da je Akir živ. Car se tada osmjehnuo i obećao mu dati mnogo zlata, samo ako mu dovede Akira. Kada se Akir pomolio, jedva ga je car poznao. Imao je dugu kosu, neurednu bradu i nokte. Tada se car postidio svog brzopletog razmišljanja i zaplakao. Rekao je Akiru da je za sve to kriv upravo njegov sin Anadan. Zamolio je Akira da ode kući da se dotjera i da mu dođe sutra. Sutradan, objasnio je Akiru svoj problem s Faraonom.

Tu dolazimo do dijela *Akirova mudrost.* Akir je imao odmah plan i rekao je caru da ne brine. Od cara je tražio malo dijete koje je pametno i dva orla. Otišao je Faraonu i pozdravio se s njim. Faraon je upitao ko je on, ali mu Akir nije htio reći za sebe. Rekao je da se zove Abekam i da je on carev konjušar. Faraon se zbog toga uvrijedio jer je mislio da ga car time ponižava. Otjerao ga je od sebe i rekao da sutra dođe. Sutradan mu je postavio zamku. Rekao je da mu mora tačno odgovoriti inače će ga zvijerima poslati. Pita ga je čemu je sličan on, a čemu njegove sluge. Odgovorio mu je da on liči suncu, a njegove sluge zrakama sunca. Tada se Faraon uvjerio u njegovu oštroumnost i naredio mu da sazida dvor između zemlje i neba. Tada je Akir pustio dva orla koja su nosila košaricu u kojoj je bilo dijete koje je vikalo da su radnici stigli i da im samo treba prinijeti materijal i kamen. Faraon se pitao na tolikoj visini ko im može to dodavati. Tada je Akir rekao da to nije do njega, on je obezbijedio radnike. Počeo je štapom biti radnike jer nisu mogli izvršiti dužnost. Faraon se naljutio što mu radnike bije, a Akir mu je rekao da nije do njega ni do njegovog cara. Sutradan mu je postavio još jednu zamku pitajući ga kako kod njih pastusi hržu, a kako su kod Faraona kobile jalove. Akir je tada zapovijedio slugama da mu nađu tihora (zvjerka simbol Egipta) u namjeri da se naruga egipatskim bogovima. Rekao je Akir Faraonu da mu je tihor, kojeg su mu oni našli,

napakostio jer je njegovom pijetlu glavu otkinuo, a pijetao je bio poklon od cara kako bi ga budio svaki dan. Faraon je rekao Akiru da je to nemoguće, jer je udaljenost između anadorske zemlje i egipatske ogromna da tihor za noć pijetlu glavu odgrize. Akir mu je tada rekao da je to moguće, ako li je moguća i njegova zamka. Posljednji zadatak za Akira bio je da mu Akir napravi dva užeta od pijeska. Rekao je da će to učiniti ako mu Faraonove sluge iznesu isto takvo uže od pijeska iz njegove palate kako bi ga vidio i isto takvo napravio. To je Faraon odbio, ali je rekao da mu Akir mora napraviti tu užad, jer ako to ne uradi ubit će ga. Tada je Akir uzeo pijesak nasuo ga u utnu i raspršio u zrak. Kada se pijesak izvio na suncu da niko nije mogao vidjeti šta se dešava, on je brzo prostro drugo uže. Faraon je shvatio koliko je Akir mudar, te je napravio veliku gozbu i dao mu troljetni harač. Kada se Akir vratio svome caru, car je bio presretan i rekao mu je dati sve što poželi. Međutim, Akir odbija poklon i kaže da se nagrada, makar to bilo i pola carstva, preda njegovom drugu koji ga je spasio, a da car njemu samo prepusti sina Anadana.

Nakon ovoga dolazi posljednji dio priče, a to je *Obračun*, razgovor između oca i sina. Otac je bio jako razočaran svojim sinom i suočio se s njim. Ukazao mu je na sve njegove greške. Rekao mu je kako je bio loš sin, baš kao krtica protiv sunca, da njegova molitva nije primljena, da je bio vuk s kojim je hodio, a da njegovu zlobu nije vidio. Koliko ga je god on naučio mudrosti, toliko je njegov sin njemu zla htio nanijeti. I reče mu ovu usporedbu – Malog vuka dadoše u školu i učiče ga: *a-be*, a vuk samo: *kozle-jagnje*. Rekao mu je Akir da će ga zbog svega toga pogubiti. Međutim, Anadan se tada napuhao i raspuknuo na pola, a Akir završava priču riječima da onaj ko drugom jamu kopa, sam u nju i upada (Belj.), odnosno da tako završava onaj koji oca ne posluša (Sav. 29).

Ovo je bila prepričana *Priča o premudrom Akiru* iz sva tri teksta. Naime, primjerak Sav. 29. nema prvog lista pa tako nema ni uvodne priče o molbi Akira za sina, također nema ni epizode u kojoj Akir kudi Anadana jer mu je bio loš sin. Adžarski tekst ima prva dva dijela, dakle Uvod i Pouke, dok Beljakovski ima svih pet dijelova.

Композиција текста у јужнословенским рукописима старије редакције

Prilikom određivanja paralele i postavljanja tabelarnog prikaza, uočila sam dijelove koje Beljakovski ima u odnosu na rukopis Sav.29. Razlike se očituju na samom početku rukopisa, jer je prvi list rukopisa Sav.29 izgubljen, zatim u nekim savjetima, te u epizodi razgovora između Akira i njegovog sina Anadana nakon klevetanja i spašavanja Akira, koju sam nazvala Obračun.

Uvod

/4a/ слóв° о прѣмѣдраго акѣрїа · како оуѣаше сѣа своѣго сѣспрнѣца анадана · ѿ блѣнн ~

Сѣнагрѣпѣ црѣ велѣнкѣтѣ , въ пѣ врѣмена азѣ акѣрїе кнѣжннкѣ бѣ · ѣ рѣнно мнѣ бѣтѣ ѿ бѣ ѣда не ѣмапн · ѣмѣнїа же ѣмѣ паѣе всѣ ѣлкѣ · ѣ поѣ женѣ ѣ сѣпворнхѣ дѣ , ѣ жѣ ѿ , лѣ · ѣ не бѣтѣ мнѣ ѣда · ѣ сѣздѣ хрѣмѣ бѣжїн , ѣ ѿ ѣвъзмѣ ѣ кадѣ сѣ блгооуханїемѣ ·

ѣ рѣ гнѣ бѣ моѣ , аѣе прїндеїтї прѣспавлѣнїе мнѣ ѣ не боудѣїтї мнѣ наслѣдннка · ѣ рекоѣ лїодїе , акѣрѣ праведнн мѣжѣ ѣ боѣ сѣ правдоѣ слѣжаше прѣспавн сѣ · ѣ не обрѣте сѣ мѣжѣ(4b)скѣ поль ѣже да постпнѣ на гробѣ ѣго · ѣ дѣнѣскѣнн поль да ѣплаѣетѣ ѣго ·

ѣ рекоше мнѣ лїодїе мѣн сѣ боѣ · ѣ рѣ пако , гнѣ бѣ моѣ даѣ мнѣ моѣжѣскѣнн поль ѣлн жеѣскѣнн · да ѣгѣ прѣспавлѣо сѣ да бѣ всѣспаль прѣспѣ на ѣїїо моѣю ·

ѣ гѣ послѣша мѣнїе моѣ · ѣ гѣ мнѣ прїнде глѣ · ѣ акѣрїе всѣа пнѣ прошенїа сѣпворѣ · а ѣже ѣ ѣ пвоѣмѣ не просн ѣ менѣ · ѣ певѣтѣ сѣсѣрїѣнцѣ анаднѣ ѣ поѣго вѣзмнѣ въ место сѣа ·

ѣ пакѣ рѣ гнѣ бѣ моѣ , аѣе бѣ блѣ оѣ менѣ мѣжѣскѣ пѣль ѣлн женскѣнн · ѣже бѣ сѣспаль прѣспѣ на ѣннѣ моѣю ѣгѣ прѣспавлѣо сѣ · аѣе бѣ ѣдаваль кѣнднрѣ злѣпа на дѣнѣ на поѣревлѣ своѣ · /5a/ не бѣ всѣ дѣомѣ свон ѣз дѣ ·

ѣ поѣхѣ анаднѣ сѣсѣрїѣнцѣа въ мѣсто сѣа · ѣ малѣ бѣше ѣ подахѣ ѣго ѣдїѣпн ·

Pouke

Сѣао своѣ оѣѣспїе ѣмаѣн ѣужѣ не вѣзѣманѣ

Сѣао велнкоѣ мѣроѣ вѣзѣ малѣѣ не прѣдаванѣ · не рїѣн по мнѣ сѣ прнѣпнокѣ · злѣ бо дѣло поѣтѣ · ннктѣже всѣ пѣкмо бѣ , вѣпѣ ѣ прогнѣва(8a)ет сѣ на те ѣ поѣревлѣ дѣ _____ ѣко безакѣннкѣ ·

Сѣлѣ бѣжїнмѣ ѣменѣ не кльнн сѣ · да не скѣнѣаїѣтї пн сѣ дѣнѣ въ малѣ

Сѣе ѣгѣ ѣпѣ просншѣ ѣ бѣ тѣнѣ не заборавлѣнн ·

Сѣе сѣа старѣншагѣ вѣзлѣбѣтѣ · а мѣншагѣ не ѣреванѣ сѣ ·

Сѣлѣ непѣвннѣе крѣвнѣ не пролнванѣ ѣко мѣспнптелѣ ѣспѣ бѣ ·

Сѣлѣ ѣ блѣдѣ оѣдалн сѣ паѣе ѣ женѣ мѣжа пн · да не прїндеѣтѣ на те гнѣвѣ бѣжїн ·

Сѣлѣ ѣзѣтѣ пвоѣ сладѣкѣ блѣдн ·

Сѣлѣ безлѣномѣ ѣлкѣ не смѣн сѣ · нѣ паѣе ѣсплнѣ ѣ негѣ · кльѣннїѣ бо пн сѣ да не смѣн сѣ ѣмѣ ·

Сѣлѣ мѣдраго пѣслѣшанѣ · а безлѣмнагѣ рѣѣнѣ не наѣѣнн ·

н рѣкѣ тако црѣ фаравѣ . црѣю въ вѣкѣ жнвѣн , сѣн пхорѣ велнкѣ мѣ 22b/ пагѣвѣ сътворѣнлѣ . дал' мн
б[ы]ше црѣ моѣ снагрнпѣ пѣвѣца да поѣн мн лѣпо поешѣ н рано ме бѣжашѣ . н похѣжашѣ рано ка црѣю . а
въ сѣю ноцѣ нде сѣн пхорѣ . н ѡгрнзе мн петлѣ главлѣ н доидѣ самѣ .

н рѣ мн фаравѣ ѡ навекамѣ . внжоу те ѣко оу пвоѣ ѡскѣдѣлѣ ѣ . ѡ егѣпѣскѣ землѣ до адорскѣ
пнсѣца н , п . мнленѣ . како мѣже сѣн пхорѣ н въ сѣю ноцѣ нпн памѣ н ѡгрнспн петлѣ главлѣ , н пакѣ въ
сѣю ноцѣ прѣнпн зѣ . н рекѣ емѣ , да како въ адорспѣн землѣ ѡслн ревоу . а въ егѣпѣспѣн землѣ кобнле
нзмѣпая жрѣвѣпа н пѣуѣпешѣ пѣсѣца н , п мнленѣ ѣко сѣ слнша ѡ менѣ фараѡ поудн сѣ .

н рѣ мн нсправн мѣ н сѣе слѣ 23a/ еспѣ едннѣ бѣло дѣбѣво , а на пѣ бѣлѣ , вѣ сосѣнѣ . а на соснѣ по , л .
колѣсѣ . а на колѣсн двѣ мѣшцѣ . еднѣ бѣла . а дрѣга ѣрна .

н рекѣ емѣ црѣю еже мѣ въпрашаешн . по въ нашѣн землѣ н пастнрѣе знаю . еже велншь дѣвѣ гѣ годннѣ .
еже вѣ , сосаѣнѣ , вѣ . мѣе . а еже , л колѣ поѣн ѣ л днн оу мѣцѣ а еже двѣ мѣшцѣ . еже ѣ бѣла по ѣ днѣ . а еже
ѣ ѣрна по ѣ ноцѣ . н рѣ мн фараѡ , нзмн мн южѣ оу псѣкѣ . азѣ рекѣ нзнесепѣ нз' рнзннцѣ вашѣ да внжоу
н пакѣво да сътворѣ

н рѣ фараѡ не оурнсоуешѣ бѣ пѣнѣ азѣ . да пѣ по рекоу сътворѣнѣ . аще лн не сътворншн по не нмашн
понеспн данѣкѣ ѡ землѣ моѣ црѣю снагрнпѣ .

н потѣмѣ азѣ акѣрѣе . застѣпн за полатѣ фаравѣновѣ . рѣзмнслн на срѣнсвоѣ како дѣ сътворѣ н
прѣврѣтѣ сврѣдлѣ . н прѣннѣ зарѣ слнвѣнаѣ по срѣ полатѣ . н рекѣ къ црѣю повелн да свѣдѣтѣ южѣ сѣ .
аще лн хоцешн да н дрѣго сътворѣ .

ѣко сѣ вндѣ фараѡ засмѣа сѣ . н рѣ мн боудн бѣвѣнѣ навекамѣ въ днѣшнн днѣ . ѡ бѣ нслѣва . ѣко наоуѣн
ме въсакоѣ хнпрѣспн . н потѣмѣ сътворн велнкъ мнрѣ съ мною н даде мн данѣкѣ . н пѣспн мѣ къ свѣемѣ
влѣцѣ .

Обрачун

н рекѣ сн дѣакѣ възмн перѣ н каламарѣ пѣре пншн цѣ мѣ хоцѣ говорнпн .

бѣл' мн есн снѣ ѣко н змѣа срѣла нглѣ _____ /24b/ н рѣ нглѣ ѡ мене бо есн ѡсѣла

внл' мн есн снѣ ѣко н коза наѣпѣтѣ брѣка грнспн . рѣ ен брѣкѣ ѣмѣ менѣ грнзешн къда оумрешѣ ѣнн пн
хѣте кожѣ оурѣвнпн . н рѣ коза за жнвѣта ѣм' те ако гѣ оумрѣ напн хѣте корѣнѣтѣ пѣмн хѣте кожѣ ѡ
ѣрѣвнпѣ .

бѣлѣ мн есн снѣ ѣко н ѣлкѣ стрѣла ѣ въ небѣ . а сѣрѣла въ небѣ не ходинѣ . нъ себе грѣхѣ пворнѣтѣ ,

снѣ разѣменѣ аще бѣдѣ свнннѣ ѡпашѣ ѣко конскѣ ноуѣтѣ лѣпотн некѣ нматѣ

снѣ аще бѣдетѣ свнннѣ рѣнѣ ѣко ѡвѣе , ноуѣсе не хоце

прѣспн .

прѣпнвѣнѣ есн потѣмѣ лѣпотмѣ звѣрѣ ежѣ срѣлѣ ослѣ . н рѣ зрѣво лн есн ѡслѣ . н позрѣво прншлѣ есн . нрѣ
емѣ ѡселѣ . да бѣ мое зрѣвѣтѣ пѣн нмалѣ , еже моѣ ногѣ не прнвезѣ цѣпенѣ . н рѣ да бѣтѣ пѣвѣ не срѣлѣ .

был' мн есн снѸ ꙗко њ сплѣница лежещїа на песцѣ . њ прїѣде к неѣ заецѣ њ рѣ ꙗпо дѣешн тако сплѣницѣ ·
ѡна рѣ млю се боꙗ · њ рѣе заецѣ да ꙗпо дръжншѣ въ оустѣ , рѣ хлѣвь . њ прїсплѣнн заецѣ њ пофатн хлѣвь ·
ѡзгѣбѣ главѣ въ сплѣницѣ . њ реуе заѣ пвоѣ оꙗкрѣхѣ лѣкавь . њ пвоѣ млѣнїе не прїнмѣ бѣ ·

был' мн есн снѸ ꙗко њ котель прїнковаше емѸ злѣ крнла · а днѡ еѣо ннкогѡ не ѡзѣбѣваше урннла ·

был' мн есн снѸ , ꙗко њ свннѡ пошла съ болѣрнѣ въ баню мнпн сѣ . /25b/ да егѡ дошла до кѡла · лѣгшн
вскѡлѡ сѣ њ рѣ болѣрѣ ѡ ѡдетѣ вѣѣ въ баню · азь же зѣ ѡбрѣѡ баню ·

был' мн есн снѸ ꙗко ѡнь ѡлѣ . емѸже рекоше ѡспѡнн сѣ папѣбѣ пвоѣ ѡн же рѣ ѡ · аѣо мн бѣ оꙗн златн
былн а рѣцѣ срѣврнѣ не бѣ папѣбѣ ѡспѡнн сѣ ·

СнѸ азь вѣдѣ ѡвѣе прнвѣено

ѡ спада на закѡленїе да ащѣ бѣдетѣ мрѣшѡво · пакы вѣраѡѣ его въ спадо ·

был' мн есн снѸ ꙗко крѣпнѣа прѡпнѣлѣ слнѣцѣ рїе а слнѣе не хощѣ вѣдетн ·

ѡ рѣ мн снѣ моѣ анѡн · њ рѣ моѣ гѡспѡне млю пн сѣ млю пн сѣ пѣспн ме жнѡ · да конѣ е пвоѣ гноѣ
рннѣ нлн свннѡ пвоѣ свн(26a)нѣрѣ бѣдѣ ·

ѡ рекѡ емѸ , был' мн есн снѸ ꙗко дрѣво нѡ вѡдѣ раслѡ · да цѡ дрѣво ражѡло по рѣка занѡснлѡ · њ прїѣде
гѡспѡдарѣ дрѣвѣ ѡ рѣ хощѣ пе посѣцн рѣ емѸ дрѣво , не посѣцн мене · да на лѣпо вѣшнѡ рѡжоꙗ њ рѣ емѸ
гѡспѡдѡ плѡ своѣ не ражѡешн да како вѣшннѣа да родншѣ ·

СнѸ реклн сѸ вѣлѣ ꙗпо хоѡншѣ въ слѣ ѡвѣе · да прѡ ѡдѣ на оꙗн пвоѣ · рѣ ѡ вѣлѣ , прѡ ѡвѣн зѣравїе ѣ
оꙗнѡ моѣнѡ ·

СнѸ вѣлѣнѣа прѣдѡшѣ кннѣ оꙗнпн · њ рекѡше емѸ рѣн , а б в · а ѡ рѣ , козѣе ѡгнѣ ·

СнѸ кѡлнѣо пе наоꙗннѣ полнѣо њ пѣ злѡ помѣслн на мѣ . нѣ пѣбѣ хощѣ за крнѣннѣа по(26b)гѣбнпн · а мене
помѡцн ·

СнѸ ѡшлѡ главѣ на златѣ блѡдѣ вѣзлагахѣ · а ѡнѡ сѣ свѡлѡшѣ въ пѣпелѣ · њ рекѡхѣ еѣн · не мнслѣше
себѣ ꙗспн тѣре въ пѣпелѣ свѡлѡѣшн сѣ

СнѸ рѣннѡ е въ повѣспѣ е рѡдншн по е снѣ · а еѣе оꙗсхранншн поѡн поꙗжннѣа нарнѣет сѣ · бѣ еѣе мѣ
вѣскрѣснпѣ њ да бѣдѣе межоꙗ намн правѣдннѣ ·

Razlike u sadržaju mogu se svesti na najbitnije, a to su da Adžarski tekst ima samo Uvod i Pouke, da Sav. 29 nema Obračuna (razgovor između Akira i Anadana, koji sam imenovala ovako), da je u oba zbornika i u Beljakovskom i u Sav. 29 mjesto susreta Faraonove i vojske cara Sinagrifa polje egipatsko, da je datum mjesec august. Dio epizode o gradnji dvora prisutan je samo u Sav. 29. Faraon od Akira, odnosno Nabekana kako mu se on predstavio, traži da mu sazida dvor među zemljom i nebom. S druge strane, epizodu Obračuna susrećemo samo kod Beljakovskog zbornika. Tek sami kraj razgovora imamo kod Sav. 29 Akir povrijeđen zlobom sina, nakon što se vratio od egipatskog faraona, stupa u razgovor sa Anadanom i kudi ga najstrašnijim riječima. Sami kraj priče o Akiru se poklapa i kod Beljakovskog i kod Sav. 29 zbornika. Anadan se raspuknuo na pola. I još posljednje pitanje koje sam ispitala u svom radu, a ispitala ga je i K. Mitani, je izreka o *utloj ladiji*, koja je u Akirovim poukama ekvivalent ženi. U sva tri zbornika, kao što sam to i prikazala, Akir

upozorava svoga sina Anadana da mu je bolje živjeti bez zle žene i da se takve žene dobro čuva. Međutim, izreka *utla ladja* [šupalj brod] ne nalazi se ni u jednom od ova tri zbornika.

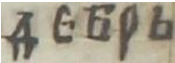
Tekstološke razlike na mjestima sadržajnih preklapanja rukopisa Sav.29, Belj. i Adž.

Paralelni tekst triju primjeraka *Priče o Akiru* starije južnoslavenske redakcije otkriva tekstološke specifičnosti i različitost u leksičkim izborima svakog od njih. Prva sadržajna podudarnost nalazi se već na samom početku teksta iz rukopisa Sav. 29, a radi se o neprozirnom značenju riječi дрѣбрь koja se pojavljuje samo u tom rukopisu i ne može se naći u rječnicima. Pri usporedbi transkripcije I. Kuzidove sa ovom koja je urađena u ovom radu pokazuje se sljedeća razlika:

Prijepis Kuzidove ...]хъ ѿго мѣмъ н внномъ н ѡдеахъ въ срѣбро н въ брауно · н ѿгѣ възрасте н наоуѣнъ кнѣгамъ · н вѣсекон прѣмоудростн

Rukopis Sav 29 ...]хъ ѿго мѣмъ н внномъ н ѡдеахъ въ дрѣбрь н въ брауно · н ѿгѣ възрасте н наоуѣнъ кнѣгамъ · н вѣсекон прѣмоудростн

Dakle, riječ дрѣбрь na listu 37a red 2 Kuzidova čita kao срѣбро. Da bi se došlo do njenog značenja, riječ treba usporediti s izrazom upotrijebljenim u drugom dijelu prče, na listu 45a red 12: одеаннѣ въ дебрь н въ брауна. Na tom mjestu sličan izraz se pojavljuje i u *Libru od mnozieh razloga* i ondje glasi дубалне³⁰ (одневене Ѹ дубалне н Ѹ брауннь, str. 51, odl. 47), kao u Leksionaru Bernandina Splićanina (*dubalije i skrlat odića je neje*, Mudre izreke 31,22).

Nesigurno čitanje Kuzidova daje za riječ *deбрь* koja je u rukopisu ipak jasno napisana (45a 12). Paralele iz drugih rukopisa koje Kuzidova navodi u bilješci na str. 503 pokazuju da je najvjerojatnije u izvorniku bilo бабрь ili багрени,³¹ što su pisari izmijenili i iskrivili.

Prijepis Kuzidove н послахъ въ домъ [м]он н тако рекохъ жене моѣн н[з]ндн протнвоу м̄ ѿн понмн двѣць монхъ нже мюжн не знаше одеаннѣ въ дебрь[н въ] браунъ ѿ

Rukopis Sav 29 н послахъ въ домъ мон н тако рекохъ жене моѣн нзндн протнвоу м̄не н понмн ·л̄· двѣць монхъ нже мюжн не познаше одеаннѣ въ дебрь н въ брауна (45a)

Belj. н пѣстн̄ напѣѣ женѣ своѣн̄ · н рѣкѣ поимн̄ ·а̄ · [=1000] двѣць ѿ двора моѣгѣ кон̄ мѣжа не знаю ѡдѣжоу добрѣ дажь нмь носн̄пн

Neke druge razlike u transkripciji ovog dijela teksta tiču se npr. toga da kod Kuzidove izostaje broj ·л̄· [= 30], te da glagol *poznaše* čita kao *znaše*.

³⁰ Platno, fini tanki lan.

³¹ Izbor riječi u Adž. ide u prilog toj pretpostavci – и ѡдѣахъ го въ багрѣнницѣ; http://histdict.uni-sofia.bg/dictionary/show/d_00296

Različiti leksički izbori u rukopisima često su posljedica prepisivačevog nerazumijevanja riječi koja se nalazi u predlošku s kojeg prepisuje. Cijeli je niz takvih primjera, a kao karakteristični izdvajaju se sljedeći:

дрѣбрь – бабрь

Sav. 29 н ѡдекахъ въ дрѣбрь н въ браѹно

Belj. н ѡдежоу добрѹ да ѣмѹ носнпн

Adž. н ѡдѣнахъ го въ багрѣннцѹ добрѹ

ѡ дѣтства оукротн – ѡ плахостн оукроутн

Sav 29. Снѣ снѧ своего ѡ дѣтствѧ оукро|оутъ аще ли не кротншь състаревъ ѣтъ те прѣже вѣмѣ твоего

Adž. снѡу снѧ своего ѡ плахости оукроты ако ли го не оукроти(ш) то прѣжде дни твои състарѣет се

благоуханне – благо ѹфанне

Adž. i Belj. н кадѣ съ блгооуханіемъ (4a)

(L) н молаше бога на свакн уасъ са благо ѹфаннемъ н с велнкнемн молнтвамн (32a)

Proces u kojem riječ bude promijenjena dobro se oslikava kod priređivača primjerka iz *Libra od mnozih razloga*, koji pripada mlađoj južnoslavenskoj redakciji. On ne razumije značenje riječi благоуханье [tamjan, kâd] iz crkvenoslavenskog jezika pa dolazi do ukrštavanja te riječ s riječi оупѣванье [ufanje, uzdanje, nada],³² koja je njemu poznata.

Većina primjera leksičkih razlika nastaje kao odraz jezičkog razvoja, riječi iz starije (staroslavenske) tradicije zamijenjene su novima, koje su bile uobičajenije za zajednice kojima su pripadali pisari.

прѣмоудрость – фнлософнѣ

Sav. 29 н ѣгѧ възрасте н наоуѹнъ кнѣгамъ · н всекон прѣмоудростн

Belj. наоуѹнъ ѣгѧ въсакоѹ прѣмѹдростн н кнѣгѣ ·

Adž. по(с)емъ ег(д)ѧ възрасте и наоучи(х) его въсако прѣмѹдр(с)ти · и книзѣ и философіе црѣковѣное ·

не кажн – не нсповѣждь

Sav. 29 снѣ :· аще гѣ цо уюѣшь нли вѣншь оу црѣ съгнон въ сцрѣн свонѣмъ · н ннкомоу не ^{ка}жн

Belj. Снѡу аще утѡ уюѣшь ѡ црѣн нли видншь , да нзгннѣтъ въ срѣн /ба/ твоѣ не нсповѣж[_____]

³² http://histdict.uni-sofia.bg/dictionary/show/d_10275

Adž. сѣѣ аще что чюешъ ѿ цѣра или видишь оу него(въ домѣ) да изыгнѣ въ ср(д)це твое(м) · и не исповѣдаи никомѣ ·

оужеешн се – каешн се

Sav. 29 аще ли повешн н ѣт^о б^оуде въ оугольго рестешъ а напосле докъ · оужежеше се ѿъ небо

Belj. аще ли исповѣсн пѣ боудеѣи пѣ како оугль горещъ · н послѣдѣт оужежешн сѣ ·

Adž. аще ли повѣдешъ комѣ то боуде(т) въжег[...]сти и послѣ каеши се

оунѣе тн естѣ – добрѣнше тн естѣ

Sav. 29 Снѣе оунѣе тн естѣ съ моудрѣмъ · каменнѣ валатн нежелн съ людѣмъ внно пнтн

Belj. Снѣоу добрѣнше пн ѣ съ мѣдрнмн каменѣе валѣтн · нежелн съ безѣмннмн внно пнтн ·

велнѣавъ – гнздавъ

Sav. 29 Снѣе не коупоун раба велн[ч]ѣава н раба крамольнѣа да т нмѣнѣе не растоунѣтѣ

Adž. снѣоу не кѣпѣи раба гиз(д)ава да ти иманѣе не разточн(т) ·

клеветатн – наваднтн

Sav. 29 Снѣе аще тн кѣто прншѣѣ клеветѣетѣ на друга то не нмен верн твоюбо реѣѣ понесетѣ къ другомѣоу

Adž. Снѣоу аще кпѣ прѣвнше наваднтѣ на друга бѣогѣо не пслѣшаѣ ѣго · доѣдеже не оѣвнѣншѣ нстпнѣѣ

велерѣунѣвѣ - многорѣунѣвѣ

Sav. 29 Снѣе вѣреунѣвѣ не боудн к гн

Adž. снѣоу многорѣчнѣвѣ не боудн прѣв(д) го(с)дннѣ(м) свон(м) · да не наре(ч)ш(с)нѣ лоудѣ;

обеселншн се – радоуешн се

Sav. 29 да не рѣ гнѣ твоѣн ѣстоупн потамо н тн ѣскрѣвншн се нѣ да бн рекѣл[ѣ] прнстоупн само н тѣ ѣбеселншн се

Adž. снѣоу ег(д)а ре(ч)тѣ го(с)по(д)нѣ твоѣн ѣндн ѿ мене · не ѣскрѣвѣтѣ се н ег(д)а пакы ре(ч)тѣ прнстоупн не ра(д)ѣешн лн се

крмнтн – оусхраннтн/ѣхраннтн

Bel. н подаѣѣ ѣго ѣдѣѣтн · н крѣмлѣ ѣго медѣѣ н вннѣѣ

Adž. н дѣ го ѣдонтн н оусхранѣ го медѣѣ н вннѣѣ

(L) н даѣ га одонтн н ѣхраннтн ѣлнебомѣ н внномѣ

поманн (romanji) – ѣоугн (huđi)

Belj. ѓда азь ѓсмь помьнї н ѿ пвòèго гòсподарá

Sav. 29 нлн азъ хоугът ѓсмь твого црѣ ·

послѣдн – напослн

Sav. 29 аще лн повесн н ѿ оуде въ оугоульго рестешь а напосле докъ · оужежеше се ѿ небо

Belj. аще лн нсповѣсн пò боудеи пн како оугль горещь · н послѣды оужежешн сè ·

рабн – друзн

Sav. 29 Сне не боудн бѣдн безъ мерн сладкъ · да пожроуть тебе · безъмѣрн въ днь нн бемѣрн
сладкъ нн ꙗкы горькъ да не пошбегноуть рабн твои ѿ тебе

Belj. н не боудн сладокъ безъ мѣрн да не пожрѣть тебѣ друзы твои · н не бѣдн горокъ безъ мерн
да не ѿбѣгноу ѿ тебѣ друзы твои ·

кротость – въздржанне

Sav. 29 Сне ꙗгá срѣщешь ко ꙗко н възглеть къ тебе · ти же кротосню ѿвѣщан къ нему въ брьзе
нзрѣшн се · н после вскажш се

Belj. Сноу аще те кò срѣщешь н възглеть къ тебѣ пò съ въздржанїемъ ѿвѣщан емъ · напраснѣ
бо ѿкъ брьзо рѣчь нзрѣть · послѣдн наунѣ каапн сè ·

поустннн – послатн

Sav. 29 Сне моудра ѿлвка пославьша на на поуть · не скажн ꙗко много · а безоумна пославь то
самъ въ следъ ꙗго пондн · да въ срамотѣ не вѣдетъ те · ·

Belj. Сноу оумнаго пославь на пѣпн не оунъ ёго · аще лн безоумнаго поустнншн , пòн сá по нн
поидешн да пн срамотѣ некою не наведѣ ·

Lista primjera nije potpuna, ali sam njome u ovom radu htjela predstaviti, s jedne strane, raznolikost kojoj je uzrok u različitosti dijalekatskog područja na kojem je prepisana, a s druge, čuvanje određenih srednjovjekovnih (staroslavenskih) leksičkih posebnosti. Popis primjera uglavnom potvrđuje da Sav.29 bolje čuva takve staroslavensku leksiku nego Belj. U Belj. su, međutim, zastupljeni dijalektizmi bugarskog područja, što je posebno istaknuto u obliku komparativa *pomanji*.

Paleografska i ortografska obilježja u tekstu

U detaljnoj analizi ovog dijela rukopisnog zbornika Sav. 29 može se primijetiti sljedeće:

1. Glas o bilježi se na tri načina i to kao o, ω, o.
Kako se moglo iz analize zaključiti najčešće se koristi grafem o jer on zauzima pozicije u sredini i na kraju riječi. Grafemi ω, o koriste se podjednako i to isključivo na početku riječi. Grafeme ω, o nalazimo na sredini riječi i to u riječi поωбегѡуть, каω__ а,
 - O u vrijednosti o: ѡго, тога, рока, мнлостъ;
 - ω u vrijednosti o: ω акрѣ, ωбрѣщюу, ωстави;
 - O u vrijednosti o: O, ѡ, ѡвещѧ,
2. U tekstu imamo i ligature. Najčešće su ѡ, ѡ, ю, koje čitamo kao je, ja i ju. Primjeri su: ѡго, ωдѡнѡхъ, ѡѣ, своѡго, мнлѡю;
Česta ligatura je i ѡ: ωбрѣщюу, ащѣ, ѡвѣщан;
Glas u najčešće se bilježi kao оу (оумрѣшь, оумнѣнка, оужежеше), dok se ligatura koristi rjeđe, uglavnom na kraju retka. Ovu ligaturu nalazimo u sljedećim primjerima: ѡсекаѣтъ, мѡдрѡу, домѡ.
Ligatura ѡ javlja se, također, samo u nekoliko primjera: вѡмѣ (38b), н пѡдаше (45a), пѡндоу (46a), оѡщюу (48a), пѡдѡ (48b), гѡшн (49a);
3. U cijelom rukopisu javlja se samo jedan poluglas i to ѡ. Neki od primjera su: състаревѣ, старостъ, поклонѣхъ, рекохъ, мнлостъ;
4. Za stsl. fonetski refleks жд postoji specifična upotreba vertikalnog poretka slova: внѡюу, нѡн ѡѡноу, пѣсьююѡѡ, вѣзѡѡмн, коѡю;
5. Brojevi u tekstu upotrijebljeni su u svojim slovnim vrijednostima uz titlu iznad slova i po jednu tačku oko slova. Primjeri su sljedeći: ѡ̣ [=30] 45a str.7., ѡ̣̣ [=100] 46a str.8. i 52b str.13., ѡ̣̣̣ [= 5] 51b str.12., ѡ̣̣̣̣ 51b str. 12.
6. Grafemima л i н bilježe se glasovi l i n: мнлостъ, поклонѣхъ, внлѡмъ, нѡоуун, оумнѣнка, ali i lj i nj блѡѡлнѣ, кнѣгамъ, вѣ днѣшьнн, кѣ немѡу.
7. Početak i kraj većih sadržajnih cjelina obilježavani su na posebne načine. Početak teksta obilježavan je inicijalnim slovom, a kraj većih sadržajnih cjelina označen je sa četiri ili tri tačke: ∴, ∴∴

8. U rukopisu se javljaju dva tipa titli. Prva titla ima crticu koja se spušta od sredine prave linije, a druga vrsta title nosi naziv vzmet.³³

Prvom titlom se uglavnom označavaju skraćenice riječi $\overline{\text{бoу}}$. Osim iznad skraćenih riječi (npr. $\overline{\text{Cнe}}$), titla vzmet nalazi se i iznad slova i označava njihovu brojnu vrijednost ($\overline{\cdot\lambda}$).

Osim toga title su u ovom rukopisu korištene i u sljedećim slučajevima:

- kad pisar nadoknađuje ispušteno slovo kao u primjeru $\overline{\text{дeтѣстѣ}}$ (38b); kad pisar piše nadredno slovo kako bi uštedio prostor na kraju retka, a titla podrazumijeva redukciju posljednjeg slova kao u primjeru $\overline{\text{ѡлвѣ}}$ (41b)
- kada pisar iznad određene kombinacije slova gotovo redovno stavlja titlu, kao u sljedećim primjerima: $\overline{\text{гласомѣ}}$ (prema skraćenici $\overline{\text{гл}}$).

33

<http://www.fileformat.info/info/unicode/char/a66f/fontsupport.htm?fbclid=IwAR3xJQlmuFq9wdTW1V30Rp-7KAQcKL6CJTfBztZHKfi-WIjeOgSRkKfdeWs>

Dijalekatske karakteristike

Fonetska analiza sva tri rukopisa dala nam je bitne informacije o rukopisu Sav. 29. U njemu su se, kao i u Adžarskom zborniku, poluglasi izjednačili, za razliku od Beljakovskog zbornika gdje nalazimo oba poluglasa. U Sav.29 poluglas se u većini slučajeva čuva čak i u slabim položajima *внѡмь, ꙗнѡгамь, бѣмѣрн*. Ovakvo stanje odgovara početku ili sredini XIV vijeka. Nekoliko primjera voklizacije susrećemo u Adžarskom zborniku *мѣсто, добрѣ, поживеш(и), твои(м), твоємѣ, реко(х), каеши се, красотѣ, срамотѣ, го(с)подарѣ, клет(с)е, похвали, злоба, го(с)по(д)нѣ, сребра*.

Glas *jat* najviše se čuva u Sav.29 jer je ovaj rukopis najstariji. Veliki broj ekavizama nalazimo u sva tri rukopisa, a primjeri javljanja glasa *jat* na mjestu samoglasnika *e* u Sav. 29 i Adž. govore nam o tome da su pisari sa ekavskog područja Sav. 29 (*свѣтъннѣннѣ, тело, грѣхъ мѣсто вндехъ, повелѣ*), Belj. (*мѣсто, бѣжмерн, мѣрою*) Adž. (*вмѣсто, детица, изель изде(т)*);

Slogotvorno *r i l* u Sav. 29 i Adž. ostaju u kombinaciji sa poluglasom Adž. (*сѣмрь(т)ь, былъ, изель, врѣзо, прѣваго, зль*); Sav.29 (*сѣцѣмь, сѣздадѣ, врѣзе, мольнва, смѣрь, дорѣскомѣ, пнсаль*).

Osobine koje su već ranije zapažene u Sav. 29 odgovaraju prijelaznom tipu raške redakcije, ukazuju na to da je porijeklo pisara (i rukopisa) nedaleko od područja na kome se danas čuva (Hasagić 2018: 16). S obzirom na bilježenje *jata* i njegovog refleksa, najvjerovatnije se radi o istočnim i jugoistočnim govorima nekadašnjeg istočnohumskog dijalekta.

Zaključak

Najstariji sačuvan prijepis rukopisa Sav. 29 *Priče o premudrom Akiru* koji je dio apokrifnog zbornika iz 14. st. i koji se čuva u Manastiru Savina kod Herceg-Novog, predmet je novijih istraživanja I. Kuzidove, K. Mitani i B. Lourièa. Svaki od ovih naučnika, kao što smo vidjeli, imao je poseban cilj istraživanja. I. Kuzidova nam je kazala kako je rukopis raški s bugarskim izvornikom. S druge strane u radu je istakla kako su A. Miltenova i D. Bogdanović došli do zaključka da je zbornik srpski, raškog porijekla sa srednjebugarskim izvorom. Najznačajniji dio rada I. Kuzidove je bio taj da je otkrila poklapanje Sav. 29 i Beljakovskog zbornika. Ono što sam i ja u ovom radu pokušala da potvrdim, usporedbom Sav. 29, Beljakovskog i Adžarskog zbornika. Istakla je i dvije hipoteze o samom nastanku slavenskog teksta *Priče o Akiru* koje do sada vladaju, a to su da je nastao u Kijevskoj Rusiji jedna, i druga da je nastao na području Bugarske. K. Mitani poredi hrvatske verzije međusobno, ali ističe da se u budućnosti treba posvetiti istraživanju odnosa između hrvatskih i drugih prijepisa. Mitani oživljava hipotezu grčkog posrednika koju su konstatirali Jagić i Durnovo, što je dalo dodatni podstrek za bolje istraživanje ove priče. Zaključuje da južnoslavenskih verzija ima tako mnogo zbog nedostatak kanonskog teksta. Pored toga ukazuje i na vidan utjecaj pisara na verzije i jasna obilježja zajednice u kojoj se on nalazio. B. Louriè opisuje načine prijevoda i porijeklo, tj. izvor *Priče o Akiru*. Odbacuje mogućnost grčkog posrednika, i slaže se sa I. Kuzidovom da je slavenska verzija napisana na bugarskom području, da joj je tu izvor, te da se radilo o izravnom prijevodu sa sirijskog.

U radu se potvrdila teza Irine Kuzidove o slaganju teksta iz Sav. 29 i iz Beljakovskog zbornika. U toku svoje analize došla sam do zaključka da od svih prijepisa koje sam imala na raspolaganju Sav. 29 i Beljakovski imaju najviše sličnosti. Da bih došla do ovog zaključka primjenila sam u radu princip rada K. Mitani koja je poredila hrvatske verzije. Paralelni poredak sva tri teksta omogućio je rasvjetljavanje nejasnih mjesta kojima obiluje primjerak priče iz Sav.29, dok je članak B. Lourièa bio ključan za razjašnjenje primjera leksike koji se ne bi mogli razumjeti bez uspostavljanja odnosa prema sirijskom pratektu. Doprinos ovog rada se ogleda u tome što se zahvaljujući fonetskoj analizi, te paleografskoj i ortografskoj građi ustanovljava da je ovaj rukopis raškog porijekla, što se daje prijevod i ističu neka od osnovnih poklapanja u leksici između Sav. 29 i Beljakovskog zbornika na osnovu urađene tabele.

**Tabelarni prikaz poredenja tekstova Sav. 29., Beljakovskog zbornika i
Adžarskog zbornika**

	<p>н пакыт рѣ гн бѣ мон , аще быт бнль оу мене мѣжскыт поль нлн жеи҃скытн · еже бн снпаль прѣсть на оунио моѣю егѣ прѣставлю сѣ · аще быт ѡдаваль ко҃нднрѣ злата на днѣ на поѣбѣх свою · (5а) не быт весѣ до҃мь свон нз дѣ ·</p>	<p>и то слышавъ акѣрїе ѡ гѣ и пакы ре(ч) гѣ бѣ мон · аще би биль оу менѣ мужскы поль · иже би ми въ днѣ погревенїа моего оусипаль прѣсть на очи мои · и аще биль по еди(н) дина(р) златѣ нѣ днѣ (единѣ) даваль · не би до(м) мои радз(д)аль ·</p>
	<p>н поѣхъ а҃на҃на сесѣрїи҃ща въ мѣсто снѣ · н малѣ бѣше н подахъ егѣ ѡдѣѣтн ·</p>	<p>и такоже ми прїиде рѣ(ч) ѡ бѣ прїе(х) въместо снѣ сестри҃чїкѣ мое(г) а҃на҃дана · и младо бѣше и да(х) го ѡдоити ·</p>
<p>...]хъ юго мѣмъ н вномъ н ѡдеахъ въ дрѣбрь н въ брауно · н югѣ възрасте н наоу҃нѣ кнѣгамъ · н в҃секон прѣмоудростн</p>	<p>н крымлѣ егѣ медоѡ н вннѡ · н ѡдежоѡ добрѣ да емѣ носнпн · егѣ възрасте наоу҃нѣ егѣ въсако҃н прѣмѣдростн н кнѣгѣ ·</p>	<p>и оусхрани(х) го медо(м) и вино(м) и ѡдѣахъ го въ багрѣвнїцѣ добрѣ · по(с)емѣ ег(д)а възрасте и наоучи(х) егѣ въсако прѣмѣдростн · и кнѣзѣ и философіе црїков҃ное ·</p>
<p>црѣ рѣ мнн тако ѡ акрѣ свѣтннѣннѣ мон прѣмоудр_ югѣ състаревѣ се оумрѣшѣ н гѣ ѡбрѣцоу такова оумнѣкѣ ·</p>	<p>н рѣ мн црѣ ѡ акѣрїе свѣтнннѣ , н кнѣжннѣ мо҃н · аще прѣставншн сѣ гдѣ ѡбрѣщѣ пакѣвагѣ свѣтнннѣ моѣгѣ</p>	<p>и црѣ мои тако ре(ч) ѡ акѣрїе прѣмѣдрѣ и книжннѣ въ земли мои ако ты състарѣвши се и прѣставиши се · кого наидѣ свѣтил҃ника себѣ ·</p>
<p>аз аз же ѡвѣщѣ къ цроу іѣ оу мене снѣ по[б]ьнѣ · мнѣ в҃сен мѣдрѣотѣ н всакон кнѣзѣ нау҃ченѣ</p>	<p>ѡвѣщѣ азъ н рѣ црѣ · гѣсподннѣ жнвнї въ вѣкѣт , естѣ оу мене снѣ накоже н азъ въ оумѣ</p>	<p>и тако акѣрїе ѡвѣщѣа црѣ великы въ вѣкы живы · оу мене е(с) снѣ а҃на҃данѣ · такоже оумѣ[...] въсе прѣмѣдростн мои · и въсако҃н кнѣзѣ наоучи(х) егѣ ·</p>
<p>црѣ мн рѣ прнведн снѣ своѣго внжоу юго · аще можѣт прѣ мнѣ оугоднѣт · тогѣ тебе ѡстав_ н твою старостѣ днѣн твоѣ въ покон пожнвешѣ ·</p>	<p>рѣ мн црѣ , прнведн мн снѣ своѣгѣ да внжоѡ егѣ · да аще въз можѣт оугоднпн мнѣ да ѡпѣщѣ тебѣ въ дѡ твоѣ · въ покон жнвешн въ старостн днѣн твоѣ ·</p>	<p>и ре(ч) ми црѣ приведи ми го само /7b/ снѣ твоегѣ да го внж(д)оу · да аще възможѣ(т) мнѣ оугодити та тебѣ ѡпоуцѣ сѣ даро(м) велице(м) оу до(м) твои(м) · и въ старостн твоѣн поживешн ч(с)тно и многолѣтнѣ ·</p>
<p>н поѣ[м]хъ снѣ своѣго н прнведохъ къ цроу како внде црѣ н рѣ мн блгѣльнѣ боудн акн_ въ днѣшннѣ днѣ · како прѣставн снѣ своѣ_ прѣ мнѣ оу а҃на҃на · въ жнвѣте моѣмѣ</p>	<p>н поѣхъ снѣ моѣгѣ (5b) а҃на҃на · прнведѣ егѣ къ црѣ · како внде црѣ ѡвѣщѣа мн рѣ · бл҃вень днѣ акѣрїевѣ нако поствн снѣ своѣго прѣ мною ·</p>	<p>и пото(м) пое(х) снѣ своѣго а҃на҃дана и прнведо(х) егѣ велѣспѣшнѣ къ црѣ ·</p>
<p>н поклонѣхъ се н рекохъ прнмн [ѡ]рока сего ѡ себе · н да боудѣ мнлѣсть б_ на рѣсть мою како слнша црѣ рѣу_ /37b/ снѣ мнѣ поклоннхъ сѣ юмоу :</p>	<p>н поклоннхъ се црѣ н рекѡ емѣ · ты црѣ вѣсн како емѣ слѣжнлѣ црѣ оцѣ твоѣмоу · пожн егѣ н да вѣдѣмѣ мѣтѣ твоѣ въ старостн моѣн · н въ а҃на҃новѣ дѣтнннѣстѣ · н тебѣ сего дѣтннѣ прѣдаю ·</p>	<p>и реко(х) гѣ црѣ ты са(м) добрѣ знаѣшѣ · како смѣ послѣжилѣ тебѣ · и твоѣмѣ оцѣ и гѣна прїими дѣтннѣ сего · и старостн мои ·</p>

С̄не не боудн бѹдн безъ мерн сладкъ · да пожроуть тебе · безъмѣрн въ д̄нь нн бем̄ѣрн сладкъ нн ^{па} кы горькъ да не повбег̄ноуть ^{рабн} твон ѿ тебе	н не боудн сладокъ без мѣрн да не пожрѹтъ тебе дрѹгы пвои · н не бѹдн горокъ без мерн да не ѿбѣг̄ноу ѿ пееѣ дрѹгы пвои ·	с̄ноу не боуди сладкъ прѣзмерѣ то ни рѣкъ прѣзмерѣ · да не ѿбѣг̄ноу(т) ѿ тебѣ дружина твоя
		с̄ноу лѣг̄ко стоупаи на ногу свою · и оуготови поу(т) с̄но(м) свои(м) и дьщере(м) свои(м)
		с̄ноу бѣга мѣжа с̄нь змїю изѣде(т) · и рекоше людїе цѣлби ради изѣль ею е(с) · оубога мѣжа с̄нь · змїю изеде(т) и рекутъ людїе гла(д) ради изель е(с) ю ·
	С̄ноу свое оуѹеспїе нмаен̄ южѣ не възьман̄ ·	с̄нѣ свое ѿѣсво гаж(д)ъ а ѹюж(д)о не гаж(д)ъ
С̄не юг̄а срѣщешы ко ^{го} н възг̄леть къ тебе · тн же кротосню ѿвѣщан къ нему въ брьзе н̄зрѣши се · н после въскаѣш се	С̄ноу аще пѣ к̄т̄о срѣщеп̄ н възг̄леть к пееѣ п̄д̄ съ въздржанїем̄ ѿвещан̄ ем̄ · напрасн̄н̄ бо ѹлк̄ брьзо рѣѹ н̄зрѣп̄ · послѣдн̄ наунѣ каап̄н̄ с̄е ·	*R с̄нѣ ако те (к)то срѣте(т) и ре(ѹ) ти что · то съ въз(д)ръжанїе ѿговори ем̄ · напрасн̄ бо ѹлк̄ брьзо ре(ѹ)тъ а после кает̄ (с)е ·
С̄не лъжлнвъ ѹлк̄ · нспрѣва лоунт̄ се а после въсмѣ̄ се ємоу лъжнв̄ ѹлк̄а реѹ · како пытѹше п̄ть безоума послошающе : :	(7а) С̄нѣ лъжнвъ ѹлк̄ _____възлюблєн̄ быв̄а̄ет̄ · а послѣ въсмѣ̄ют̄ се ем̄ людїе , н покорєн̄ бѹд̄т̄ ·	
		с̄ноу мѣжъ нже съвѣга не има(т) то не ходи съ нимъ на поу(т) и съ зависникѹ(м) не сѣди съ ни(м) на трапєзѣ ·
		с̄ноу · ако те некто похвали прѣзмерѣ то не рад̄и се том̄ · и не гави гла(с) своего прѣ(д) дрѣги своими да не гавет̄ се рѣчи твои /8b/ ег(д)а ког(д)а въз(д)асти се ·
		· с̄ноу ег(д)а възвеличит̄ се ѹлк̄ то не завиж(д)ъ ем̄ · ако ли мѣ злоба прииде(т) то не рад̄и се ем̄ ·
С̄не ѿца своего послушан н поѹ̄ како все нменнє оставн тебе : ~	С̄ноу оӯю н матер̄нѣ клѣтвѣ не прїимн̄ · да · ѹед̄ь своѹ въ радость прїимеш̄ ·	*R с̄нѣ оца своего почитаи · с̄нѣ очинѣ клетвѣ и мт̄р̄инѣ не прїиман̄ да w ѹед̄ѣ(х) свои(х) радос(с) прїиме(ш) ·

С̄не аще друогаѣ твои възыненавѣтъ те и науѣ на те кѣнѣнѣ мѣтн /38b/ а ти его вниѣ и хлѣбомъ оусрѣтан · ѿ бѣ соудъ приметь а ти вѣлоулкоу млтѣ ѿ бѣ примешь ·:		с̄ноу ако друогаѣ твои възненавиди те · и науѣтъ каменіе мѣтати на те а ти хлѣво(м) и вино(м) срѣтати его ·
С̄не безаконнн моужь пѣет се а праведнѣкъ вѣстаѣтъ		с̄ноу безаконнн моуж(ж) падаѣ(т) · а праведни вѣстаѣ(т)
		с̄ноу с̄на своего ѿ вода не въз(д)ръжаи · иже во с̄новннн раніе то ѣко въ виноград(д) възливаѣ ако ли го не врѣже(м) · пльтьскою любовію · то пакы прїидѣ(т) к тебѣ
С̄не с̄на своего ѿ детьста оукро оутѣ аще ли не кротншь състаревѣ ѣтъ те прѣже врѣмѣ твоего		с̄ноу с̄на своего ѿ плахости оукротѣ ако ли го не оукротѣ(ш) то прѣжде дни твои състарѣвет се
С̄не не копоун раба велн[у]ава и раба крамольлнва да т нмѣньнѣ не растоунтъ		с̄ноу не кѣпди раба гиз(д)ава да ти иманіе не разточѣ(т) ·
С̄не аще ти ктѣо прншѣѣ клеветѣтъ на друога то не мнен верн твоюбо реуѣ понесетѣ къ друоугомоу ·:	*R (6b) С̄ноу аще ктѣо прѣвнше навѣднть на друга вѣогеѣ не п̄слѣшан̄ еѣго · доѣдеже не оувндншь нспннѣ ·	
		· с̄нѣ ег(д)а ти прїидѣ гнѣвъ не р̄ци злаа да не нере(ч)ши се безѣме(н) и лѣдѣ ·
С̄не безѣ друужбн не ходн въ нощн и не весн бо ѣто срещѣтъ те :	С̄ноу въ нощн безѣ оръжїа не ходн , не знаѣшн бо ѣто срещѣ те ·	с̄ноу въ нощн безѣ врѣжїе не ходи ·
С̄не дрѣво се пѣомъ плѣомъ прнводнть се н въ кра_соте прѣбнннѣтъ	С̄нѣ дрѣво съ плодѣмъ съ моцїю прѣведн ѣко въ красопѣ прѣбѣваѣтъ ·	
такѣо н улѣкъ въ роде своемъ н въ знанннн свон[х]мъ поуѣтенъ боуд___ а нже рѣомъ н скоудѣн ли то мн н ·: /39a/ мн прѣѣ врагн своннн похолень бѣдетѣ пѣбнннн дрѣвоу прн поуѣтъ вѣсакѣ грѣдоу ѣсекаѣтъ ·:		
С̄ноу не р̄ци како гнѣ мон безѣоумень нѣ · азь моудрѣ ѣсмь ·: нѣ наказан̄ гнѣа своего прнмѣтн помлѣвѣа боудѣшь · а на своюмоу мѣдрѣоу не надѣн се ѣлнко можѣшн трѣпн зло не глѣт :	С̄нѣ не р̄ци како гнѣ мон безѣоумень нѣ · азь оумень ѣсмь , н своѣ прѣмѣдростїнн ннгдаѣ не надѣн се · ѣлнко можѣшн прѣпѣтн зла прѣпн а не глѣт зла ·	с̄ноу не р̄ци го(с)по(д)нѣ своемѣ лодѣ еси и безѣме(н) еси азь помоудрѣ ес(м) с̄нѣ оученїе го(с)подина своего прїиман̄ · да помилован̄ /9a/ боудѣши а на своѣи прѣмѣдрѣ(с)ти не надѣн се ·

Сне ѿреуѣнь не боудн к гн̄		сн̄оу многорѣчивъ не боуди прѣ(д)го(с)дино(м) свои(м) · да не наре(ч)ш(с)и не лоудь
аще те гн̄ поустнѣ те на работу · кою лоубо · не оукрѣсн̄ да нн̄ въ твоѣ место не пошлѣт се	н̄ аще те камó пошлю не покрѣсман̄ прѣзрѣвъ · да нн̄ не поидеть по певѣ ·	сн̄оу ако те камо поустит(т) не бѣди мѣдрь прѣзрѣвъ · да дрѣгы не поиде(т) по тебѣ
да не рѣ гн̄ твоѣ стоупн̄ потамо н ти ѡскрѣвншн̄ се нь да би рекъл[ѡ]ль прнстоупн̄ само н ты ѡбеселншн̄ се		сн̄оу ег(д)а ре(ч)тъ го(с)по(д)н̄ твои ѡиди ѡ мене · не ѡскрѣвлѣи се и ег(д)а пакы ре(ч)тъ пристоупи не ра(д)уеши ли се
Сн̄е ^б стѣ дн̄ оу цр̄кве не лншѣ се	Сн̄оу ѡ цр̄кве въ празн̄нкѣ не лѣнн̄ се	сн̄ѣ въ стѣ(х) дн̄ цр̄кви не лишии себѣ ·
сн̄оу н̄д̄ бе [.....] въ домѣ прн̄ѣтъ се не ѡсставле те̄ ѡдн̄на всакъ ѡд̄	Сн̄ѣ въ домѣ н̄деже бѣда бѣде да п̄а ^о (7b) не ходнш̄ ·	сн̄ѣ где е(с) въ домѣ бѣда не иди тамо ·
нь ш̄ ѡзешн̄ н бѣднаго аще н званъ ___дешн̄ на ѡбеде кох̄ лнбо то ш̄ше /39b/ прѣ ^ж е оутешѣ бѣднаго · н тог̄а прн̄дешѣ на обѣдѣ званн̄ поменн̄ како те̄ оумретн̄ ·	аще лн̄ дешн̄ на пѣвалнагó ѡбѣдѣ · н̄дн̄ н̄ поменн̄ с̄а ꙗко н̄ певѣ ѣ оумрѣтн̄ ·	
сн̄е конѣ своѣ не нмен̄ на ѡѡга не всѣдан̄	Сн̄ѣ конѣ своѣго не нмаѣн̄ на ѡѡжѣм̄ не ѡзѣт̄ · аще сн̄ н̄ п̄шь не посмѣѡтн̄ пн̄ се лѡдѣ · аще лн̄ пн̄ цр̄евó не прóсн̄ ꙗстн̄ , не ѡснлаӣ себѣ да се лакóм̄ не проѡдешн̄ ·	
н сь снл̄м̄ ратн̄ не створн̄ · да не погоубленъ л боудешн̄	н̄ сь ꙗкш̄н̄ ѡ себѣ не въздвн̄жн̄ бр̄анъ ·	сн̄ѣ сь силни(м) не въз(д)визии бра(н) не знаеши что хощеть оудигн̄ѣти на те ·
аще храмъ твоѣ ѡбн̄зень ѣ · н тако въходн̄ н сьходн̄ сп̄сешн̄ се ·	Сн̄оу аще хра̄м твоѣ въсокъ ѣ , пò помалы̄ стп̄ны̄ ѣгò , н̄ вълезѣ въ нь оумом̄ своѣм̄ възвн̄шан̄ ·	сн̄оу ако имашь хра(м) висо(к) то посмали стени е(г) и оумь възвисиши се и моудро(с)
	Сн̄е гн̄въ своѣм̄ вьспѣгн̄ · н̄ за прѣпн̄ѣ прн̄мн̄шн̄ бл̄тъ прѣ бг̄ѡ ·	сн̄оу гн̄въ своѣм̄ потрѣпы и приеме(ш) ма(с)тъ ѡ ба ·
	Сн̄оу велнкою мѣрою възѣ малюю не продаван̄ · не р̄цн̄ по мн̄ ѣ прн̄н̄токъ · злò бо дѣло пò ѣ · нн̄ктоже вѣст̄ п̄кмо б̄ , в̄н̄тъ н̄ прогн̄ва(за)ет се на те , н поѣвн̄тъ д̄ ꙗко безаконн̄к̄ ·	
н бж̄н̄м̄ н̄нем̄ въ лжоу не кльн̄ се :	Сн̄ѣ бж̄н̄м̄ н̄менѣ не кльн̄ се · да не скóѡѡѡт̄ пн̄ се дн̄н̄ въ малѣ ·	сн̄ѣ имене(м) бж̄ие(м) не кльн̄ се да не оумалет се ч̄исло дн̄и и лѣта твоѣ ·
	Сн̄е ѣг̄а ѡп̄о проснш̄ ѡ ба тòн̄ не заборавл̄н̄ ·	сн̄оу ако что приносиши оу ба не забиваи

	С̄не с̄на старейшаго възлюбѣтъ · а мѣшаго не ѿрѣваѣ се ·	
н пѣуальна утешн блгѣмн своимн словѣсн	уедо къ печалномѹ прнходн ѣ оутѣшаѣ егѡ реѹмн добрѣше ѿ злата ·	печална оу бѣа оутѣши рѣчими добрими · ерѣ соу(т) паѣе зла(т) и сребра ·
с̄ноу не не облакомн се на злато н не мозн клеветать ^{на бѣ} зло прнмашт <u>//////////</u> а ѡ улькѣ ненавнсть ·	С̄нѹ не облакомн се на златѡ ѣ на сребрѡ · ѣ не ѡклеветаѣ нкого · бѣ вѡ протвнѣт се помѹ ·	
	С̄нѹ не повннѣе крѣвн не пролнван ѣко мѣстнтель ѣсть бѣ ·	
		· с̄нѣ правѣ соудѣа бѣди на старо(с) почете(н) бѣдешь ·
	С̄нѹ безѹмноу ѹлкѹ не смѣн се · нѹ паѣ ѡсплнѣ ѡ негѡ · клѹчнп во тн сѣ да не смѣн се ѣмѹ ·	
	С̄нѹ мѹдраго послѣшаѣ , а безѹмнаго рѣчн не наоуѣн ·	
	С̄ноу прѣваго дрѹга не ѡлѹчн ѡ себѣ не сѣгрѣшнѣшаго тн ннѹсѡжѣ , да ѣ ѡнѣ внѡу не ѡбѣгнѣтъ ѡ пѣвѣ ·	*R с̄ноу прѣваго дрѹга не ѡлѹчн се не сѣгрѣшивѣша ти ннѹсѡжѣ · да ини не ѡстѣпаютѣ ѡ тебѣ ·
		с̄нѣ не вѣж(д)еж(д)ан дрѹга попрати ег(д)а оулѣчн се · самомѹ напранѹ бити
С̄не оу не ѿ боле смръть улькѡу неже зольм_н жнвѡтъ ·.	*R (11a) С̄ноу добрѣше ѿ ѹлкѹ дѡбра смръѣ неже лн злѣ жнвѡпѣ ·	*R с̄ноу болѣше ѹлкѹ добра смръ(т) а не живѡ(т) злѣ ·
С̄не _____ ѿ _____ мнѡга вѣ тво ^ѣ роуце не ж_____ ѹѡ н нѣе н целорамѡ добро ѿ н конопнѡ прѣдено нже нманшн /40a/ нежелн копннѡ ^ѣ же не нманшн ·:		
С̄ноу ѣгѡ прнзовѣшн дрѡуга своѣго на гѣтѣ веселѡмѣ с̄рцѣмѣ пѣстоѣ моу . а не станн похлабленѣ лнцѣмѣ да не боудѣ порѹганнѣ ѡбѣдѣ твоѣ ·.	С̄ноу на ѡбѣ сѣщѣе не мнслѣ ѣмѹ зла · да тн хлѣбѣ вѣ оустѣ не ѡгорѹаѣтъ ·	*R с̄нѣ ег(д)а на ѡбѣдѣ сѣдиши дрѹгѹ своѣмѹ зло не мнсли да ти хлѣбѣ вѣ оустѣ(х) не ѡгорѣчнть
	С̄нѹ вѣ лѹдѣскѡе клѹпнѡ не вѣлазѣт дѡ жнвѡта своѣго · ѣ сѣ безѹмноу жѡноу не хѡдн · ѣ сѣвѣта не сѣворн сѣ нею ·	
С̄ноу ѹне тѣ ѿ ѡгнѣмѣ горѣтн н трѣсавнцѡе неже лн ^{жн} тн сѣзлѡу жн__ С̄не сѣ жѡноу тѣѡу да боудѣтъ сѣтѣ твоѣ · нѣ сѣруѡ слѡ н не пове__	*R (11b) С̄не дѡбрѣше ѿ ѡгннцѡе ѣлн прѣсавнцѡе болѣтн , нежелн сѣ злѡу жѡноу жнпн · С̄нѹ сѣтѣ сѣ жѡноу своѣю пворн , ноу сѣруѡа слѡвѣсѡ не кажн ѣн ·	*R с̄ноу боле тѣѣ ѡ ѡгннцѡѣ лѣжати нежелн сѣ злѡу жѡноу жнпн ·

<p>С̄не аще прндешн оу безоумне лѡѣ тогѡ не смен се н къ нмь н оу смен безоумнє нсходнтъ а оу безоумн свада · а Ѹ свадѣ оубнстѡ н смрѣ н грѣхъ сврѣшаѣт се :</p>	<p>*R (11b) С̄ноу ѣгѡ уѡѣшь въ сѸсеѣѣ бедоу не ѣдн памѡ смѣе се · оу смѣхѸ безѸмїе , ѡ въ безѸмїн свада · ѡ въ свѡ боѣ , ѡ въ воѣ смрѣ , (12a) а въ смрѣтї грѣ ·</p>	<p>*R с̄нѸ ег(д)а въ соу(д)е(х) /10a/ боудеши тог(д)а прїиди не смѣи се въ смѣ(х) во безѸмїе е(с) · а въ безѸмїе свада е(с) · а въ сва(д) потезь е(с) а въ поте(ж) вои · а въ вои смрѣтъ · а въ смрѣты грѣхъ сврѣшаѣт се ·</p>
<p>С̄не друга · своего нскоусн н навн ѣмоу танно слѡ льжно . . н проводн · г · днѣт раскарн се съ нмь да аще не ^{пове} твои таннѣ нже моу ѣсн поведналь , то любн ѣго ѡ срѣа · како нзвѣстн тн ѣ другѣ аще лн ѡбѣ_ /40b/ ѣ навн таннїе твоѣ ѡставн ѣго ·</p>	<p>С̄ноу ѣскѸсн дрѣга своѣгѡ (9a) н ѡвн емѸ таннѸ рѣу н пакѣт се съ нѣ скаран · аще тн не ѡбѣнавнть пѡннн пвое еже бѸдешь ѣзвѣщаль къ нїемѸ · пѡ любѣт ѣгѡ ѡ всего срѣа · ѡкѣ храннть ѣспнпнѡе срѣе · аще лн тн ѡбѣавн пайнѣт пвое ѡвратн се ѡ негѡ · н по пѡмѣ не вѣзвратн се къ нїемѸ ·</p>	<p>*R с̄нѸ дрѣгоу своѣмѸ послѣшливѸ не ѡви емѸ таина твоѡ слова · нѣ ѡви емѸ мало слово · и раскарани се съ нн(м) · и аще ли не ѡвнть таина твоѡ то любн егѡ · аще ли ѡвнть таинїе твоѡ то ѡврати се ѡ негѡ ·</p>
<p>С̄ноу боле тѣ ѣ да ннѣ тебе оукракрадѣтъ не ^{лѣ} же лн тн татѣ нарѣшн се</p>		
<p>на оуѡ брашно ^{не дѣн се} да оукоренѣ ^{не} боудешн ѡ друговоѣ свои хѸ</p>	<p>*R (9a) С̄ноу аще пѸтѣ поѣдешн , пѡ не нѡдѣн се тоу жѣмѸ хлѣбѸ · оуѡ свѡн хлѣбѸ понесѣн · аще лн не понесешн пѡ поунешн хѡдѣпн въ оукоренїе ѣ въ срамотѣ бѸдѣшн ·</p>	<p>*R с̄нѸ аще на поу(т) поидеши не надеи се на тѣж(д)е брашнѡ · нѣ своѡ иманн</p>
	<p>С̄ноу дрѣгѣ твоѣ аще оумрѣе еже пѣ ѣ ненавнѣдѣль , да не порѡуешн се · нѣ рѣн да бѣ жнѣ бѣлѣ , ѡ да бѣ ѡбѡубождѡ , ѣ да бѣ оу тебѣ прощенїе прїель · да пѡго рѡтѣ блѣтъ (9b) прїнемешн ·</p>	
<p>н друга прнзва ^{бѣ} на ѡбѣдѣ нномѣ дѣле · не прнлаган реун н аще лн то лѣж нарѣшн се</p>	<p>С̄не дрѣга на ѡв[ѣдѣ] дозвавѣ · ѡ ѣномѣ дѣле не говорн · понеже лѣж ѣзвѣшн се ·</p>	
<p>се аще вода на ѡпѣтѣ тѣуеть н пѣтнца на ѡпетѣ полетѣтъ нлн лн мѡлѡ медѣ н горькѣ боудетѣ тн гѣт н безоумень · Ѹма прнметѣ безѣ вннн крѣвь не пролнвѡетѣ како бѣ тн ѣ · мѣстннѣкѣ</p>	<p>С̄ноу аще вода на ѡпетѣ потѣуеть · пѡ ѣ ппнце на ѡпѣ полетоу , ѣлн с̄нѣ сѡкѣнскѣнн ѡбѣлѣетѣ · ѣлн жлѣ ѡко мѣ ѡслаѣуаетѣ · тогѡ ѣ безѸмнѣт оумѸ наѸнп се ·</p>	
<p>н оудрѣжн ѣзнѣкѣ ствон ѡ зла а роуце ѡ татѣн</p>	<p>*R (8a) С̄нѸ оудрѣжн оустѡ своѡ ѡ зла ѣ срѣе своѡе ѡ пѡпѣтѣ ·</p>	<p>*R с̄ноу ѣдрѣжн ѣзнѣкѣ свои ѡ злаа · и рѣцѣ твоѣ ѡ татѣвннѣ</p>
<p>нѣ н блоудн се ѡ блоуда паѣе н ѡ моужа те жене · да не прндѣ гнѣвѣ бѣжѣ на те</p>	<p>*R (8a) С̄нѸ ѡ блѸдѡ оудалн се паѣе ѡ жѣнѣт мѡжа пн · да не прїндѣетѣ на пѣ гнѣвѣ бѣжн ·</p>	

аще кто послушаетъ . моудра ульвоа како въ дньхъ жетьва бѣ стоуоденоу водѣхъ напнтаеть .	*R (8a-b) Снѣ́ аще кпѣ́ послѣшае́тъ мѣдра мѣжа то ꙗко въ (8b) днѣ́ жеданїа спѣденїе водѣхъ напїетъ сѣ́ .	*R снѣ́ мѣдра полсѣшаи а безѣмна не послѣшаи . нѣ(с) во въ не(м) потреба .
Сноу не нмею мѣ(41a)дна пръстена злата уюжега . полан не полан . на се	*R (8b) Снѣ́ не нмаен меднаа пръстена , златѣ́ не налагаи на рѣк своѣю .	
ѣзнкъ твои сладкъ боудн . н оуста твоа добро глатѣ	*R (8a) Снѣ́ ѣзнкъ пвои сладокъ бѣдн .	*R снѣ́ ѣзнкъ твои да бѣде(т) сладкъ и оустнѣ́ твои добрѣ(м) да ѡврьзаютъ се
друза своѣго не ѡкаран не ꙗдѣ́ не самъ въ оукоренѣ́ прѣбоудѣ́ши · :		
	Снѣ́ аще къ сѣсѣдѣ́хъ дозвѣ́нъ бѣдѣ́ши . не гледи на о҃гнїце по женамнѣ́ , ꙗко бесѣспїно пн ꙗ́ .	
	Снѣ́ е҃гоже бѣ́ ѡб҃гати пѣ́ не завнжѣ́ емѣ́ .	
	Снѣ́ е҃га въ пѣвалень дѣ́ вннѣдешн ѡ́ пнпїю н ѡ́ ꙗспїю не говорн . е҃га ли пакѣ́ вѣннѣдѣ́ши въ радостень дѣ́ пѣ́ ѡ́ пѣвалнѣ́ ѡбѣ́де не говорн .	
	Снѣ́ ульвскнн оун соу ка́ кладенець несѣспнн . е҃га оумре(10a)та пога наснпта се .	
	Снѣ́ аще улькъ въ оубожьствѣ́ оукраде́ , по аще н оуфатншь помлѣ́н е҃го . понеже оубожьствѣ́ е҃го понѣ́днло ꙗ́ .	
	Снѣ́ дрѣгѣ́ лѣбнмомѣ́ ѣсто не ходн да не въ бесѣспїе вѣннѣдѣ́ши .	
	Снѣ́ нли нмашн нли не нмашн не прѣбнван въ пѣ́(10b)чалн . ннѣсоже пн прннесе ѣспї .	
	Снѣ́ аще те соусѣ́ ненавннѣ́ а пн паѣ́ лѣбн е҃го , да не мѣслнпѣ́ на тебѣ́ зло а пѣ́ не знаѣ́шь . нѣ́ н оустпне бѣ́и добрѣ́ да ѡврьзаюп сѣ́ .	
	Снѣ́ не рцн оубнпн нма́ дрѣга моѣго . да не прнлѣунп се тебѣ́ оубїенѣ́ бнпн ѡ́ не҃го .	
моудроу ульвоу аще рѣ́шн то бо[ѡ]лнть срѣ́цемъ . безѣ́мна . аще стапомъ внѣ́шн оума не дасн ѣмоу .	Снѣ́ мѣдромѣ́ аще рѣ́шн рѣ́чь повѣ́лн срѣ́цемъ . а безѣ́мнаго аще н шапї́е вѣ́ешн не вѣложншн оума емѣ́ .	сноу /9b/ оумнѣ́ члѣкѣ́ ако рѣ́(ч)шь слово то воли(т) ср(д)цемъ а лѣ́да ѣко палицею внѣ́шь . то не оульчїши ѣ́мъ емѣ́ .

		снѣдъ лъживо слово теш'ко е(с) іако ωлово · а послѣтъ научне(т) по водѣ плавати ·
		снѣдъ ег(д)а стара члѣка видишь то стани емѣ да ако ти ω(н) не ωда(с) да ѿ ба бл(с)веніе пріети /10b/ хочешь
		снѣдъ члѣчи очи іако рьвени(к) соу(т) не исъурьплень · и добит'ка не наситит се ·
	Снѣдъ егѣ зовешн дръга своѣго на чьсть · веселемь срѣемь прѣспон емѣ да н ѿ веселѣ срѣемь опндѣ въ дѣмь свои ·	
	Снѣдъ аще хочешн рѣчь рѣщн , по првѣо размнслѣ да чпо пн бѣдетн на поѣвѣ по'рцн · Снѣдъ болѣ пн іѣ ногамѣ попъкноупн се неже лн ѣзыкѣмь ·	*R снѣдъ ако хочешь что · комѣ речи то напрасно емѣ не рци рѣчи · нь размисли на ср(д)це свое(м) да цю ти воуде(т) на добро то рци емоу · бол'ше тѣе ного(м) попльзнѣти нежелн езикѣ(м)
	Снѣдоу аще хочешн прѣмѣдрь вьпн · егѣ пѣешн вѣно много не гѣворн ·	
	Снѣдъ въ скорѣ члѣч не імн вѣрн ·	
	Снѣдъ аще члѣкъ съгрѣшн · по блѣдн се н пн въ кьзнн пон да не вѣндѣешн ·	
Снѣе нмѣннѣ нмѣю не оумаран себе глѣдемь нн жеѣѣю да бѣгъ воудѣшь · оумрьшоу тебе н не прѣнметъ домъ твои · н наѣнетъ радѣѣѣ ·:	*R (10a) Снѣдъ нмѣнѣа нмаѣн не оуморн себѣ глѣдѣ н жежею · оумрѣшн вѣд н дръзъ понмоу нменѣе пвоѣ н наѣнѣчь ѣ ннѣ веселнпн се а пн ѣннѣ ѣоуднль ѣсн ·	
Снѣе на бракъ не ходн · аще лн ходншн дълго не седнн · да прѣжѣ похода твоѣго не нжену тебе	*R (10a) Снѣдъ егѣ зовѣи те на брѣкъ , дълго не седн да не прѣжѣ похода твоѣго нженуи пѣе · н егѣ на ѣрапезъ прнндешн не седн внше · да не рекѣи пн прѣ вьсемн поннже сѣи , н вѣдѣи пн оукѣ ·	
Снѣе къ другоу своѣмоу безъ года не ходѣи н друга своѣго оскрѣбншь · да въ безъѣтьнѣ не воудѣшнн ·		
Снѣе аще пьсь чюжѣ по тебе ндѣ а тн обрѣтнѣ се чдарн н · каменемь да бѣзъ пѣуалн воудѣшь ·		

Сн̄е оуне ти іє̄ · ѿ .. мѹдра стапомь вниѹоу внты неж̄(42а)желн ѿ безоумна масломь мазноу внты ·	*R (12a) Сн̄ѹ добрънше пн̄ іє̄ ѿ прѣмѹдраго вѣѣнѹ вѣпн̄ · нежелн ѿ безѹмнаго маслѹ мазатн̄ сѣ · мѹдрь аще те оударн̄т̄ , тако мнн̄т̄ се вѣ оудараѣ̄ · н̄ послѣ смн̄слн̄т̄ како вѣт̄ єго оуп̄шн̄л̄ ·	
Сн̄е нже те наоуѹн̄ то съ прн̄вн̄т̄комь · въз̄аѹж̄ мн̄ :		
н семоу в̄семѹ науѹн̄ сн̄а своєго а̄напа назре вь ср̄цн̄ своємь нако сн̄ь мон̄ вьнмаємьт̄ оуенна моєго да пр̄ѣставлоу єго ц̄ревн̄ вь место себе :	Сїа в̄са наоуѹн̄ аз̄ь ак̄в̄рїе сѣс̄р̄ун̄ца своєго а̄надапа · аз̄ь ак̄в̄рь тако рѣ вь ср̄цн̄ моѣ̄ · ꙗко сн̄ь мон̄ а̄нап̄ь посл̄шаѣт̄ гл̄ь моѹ н̄ вьнмаѣт̄ пооуѹен̄та моѣго · да по(12b)ставлю єго прѣ ц̄ремь вь место себѣ̄ ·	сице пооуѹи(х) аз̄ь ак̄в̄рїе моєго сестриѹиѹа а̄надапа · да аще в̄бр̄в̄цет̄ се н̄кто и пр̄в̄име(т) с̄їе и с̄твори(т) тако то наследи(т) вь рани б̄ѣ̄ · же нашем̄ѹ и(1)/?/ :—
єг̄а в̄нвдѣх̄ь сн̄ь мон̄ не послоушаѣт̄ ѹенна моєго н̄ аз̄ь в̄ штыцах̄ь с̄е наоуѹнтн̄ в̄сакон прѣмоудростн̄ своєн̄ а ѡн̄ь о смр̄ьт̄ моєн̄ мн̄шл̄аше	а не ведѣ̄х̄ ꙗко сн̄ь мон̄ а̄нап̄ь не посл̄шаѣт̄ гл̄ь моѹ · аз̄ь т̄щах̄ се наоуѹн̄тн̄ єго · а ѡн̄ь м̄шл̄аше ѡ с̄мр̄ьтн̄ моєн̄ , н̄ так̄о гл̄аше ·	
ѡ оц̄ь мон̄ ѡстарель іє̄ ·. блнзоу моу смр̄ь ѹмомь іє̄ ох̄оудѣл̄ь :	Сѣ ѡц̄ь моѹ стар̄ь іє̄ н̄ блнз̄ь с̄мр̄ьтн̄ іє̄ · н̄ оум̄ѹ оск̄дѣл̄ь є̄ ·	
н наѹет̄ь сн̄ь мон̄ растакатн̄ нменн̄е без̄ь м̄л̄ты · рабн̄ мон̄ голем̄н̄е нмалн̄ єсте :: коне н мьске моє оумара_	н̄ наѹет̄ь в̄зм̄ѹщатн̄ д̄ѹ мон̄ · н̄ распаѹатн̄ скотн̄ м̄ѹ без̄ь м̄л̄тн̄ · н̄ раб̄ьт̄ моѣ̄ н̄ раб̄ьн̄є моѹ н̄ мн̄л̄їе моє прѣ оӯн̄ма моѹма · наѹет̄ь вѣт̄н̄ велн̄к̄ьмн̄ ранами · н̄ кон̄їє н̄ маск̄ьт̄ моє оумараше вѣ̄ м̄л̄тн̄ ·	
нако в̄ндѣх̄ь сн̄а моєго · тако д̄ѣц̄а аз̄ь в̄в̄негодѡв̄ н̄ въз̄ьжал̄х̄ н̄ повел̄є ср̄це мон̄ь о м̄вн̄н̄ моємь вь н̄стн̄оу · .	ꙗко в̄ндѣ̄х̄ а̄надапа тако тв̄орец̄а н̄ѣ б̄ѣт̄ мн̄ год̄ѣ̄ · н̄ с̄жал̄х̄ сн̄ н̄ п̄п̄еѹалѡв̄ за н̄м̄в̄н̄їе моѣ̄ · н̄ рѣк̄ѡ ємѹ Сн̄ѹ мон̄ а̄нап̄е , не скор̄ѡ /13а/ пн̄шеш̄н̄ скотн̄ моє пог̄ѹбн̄тн̄ ·	
н в̄н̄ст̄ь п̄нсанн̄є сн̄їє :: гл̄еть о нем̄ж̄ к̄то не [др̄н] трѡуд̄н̄ се /42b/ н̄ не болн̄т̄ ср̄цемь н̄ рѣ нн̄ прн̄ жн̄воте моємь ꙗе дан̄т̄ ѡбл̄аѣт̄ь вь домоу твоємь · а̄нап̄ь в̄ндѣв̄ь б̄ра своєго ꙗеже вѣ̄ в̄скр̄ьн̄л̄ьт̄ь н̄ наѹе_не вь др̄ьжат̄ь	по н̄стн̄н̄е п̄нак̄ѡ гл̄є вь п̄нсан̄їе ѡѹн̄ се к̄п̄ѡ не тр̄ѹдн̄т̄ь не бол̄н̄т̄ ср̄ц̄е · н̄ш̄є в̄з̄в̄естн̄ ц̄роу · н̄ ѡв̄ещ̄а мн̄ ц̄р̄ь · д̄ѡн̄деже єсн̄ т̄ь жн̄в̄ь да н̄н̄ь не ѡбл̄аѣт̄ д̄ѹ твоѹ раз̄в̄ь т̄ь · н̄ наѹет̄ь а̄нап̄ь ѿ пого д̄н̄е зав̄ндѣт̄н̄ н̄ гл̄ѣв̄ь др̄ьжатн̄ ·	
н рѣ оц̄ь м̄н̄ ѡгоньт̄ь ме ѿ оӯнне братоу моємоу предаѣт̄ь нменн̄є своє ·	н̄ рек̄ь єда ѡц̄ь моѹ ак̄в̄рь на с̄мр̄ьтн̄ н̄ж̄єн̄єт̄ї ме , а н̄номѹ ѡд̄а̄ д̄ѹ св̄ѡ̄ ·	

<p>нако слншах н крамољн̄ ѿго · н рекохъ сн̄е не прн̄ель̄ ѿсн̄ наказанн̄е моє н скотн̄ м_їе растунал̄ ѿсн̄ · нако слн̄ша ѿ мене реӯх̄ сню̄ нн̄ наростн̄ю прогневан̄ се</p>	<p>нако ӯю̄ а̀на̀на с̄е̄ м̄ыслеца̄ н̄ р̄ѣкѣ̄ ѿ̄м̄л̄ с̄н̄л̄ мо̄н̄ а̀на̀не̄ , ѿ̄в̄ръгль̄ ѿ̄сн̄ по̄о̄ӯен̄їе̄ мо̄е̄ . ѿ̄на̀ко сл̄н̄ша̄ г̄ль̄ с̄н̄ ѿ̄ мене̄ а̀на̀н̄ь , ѿ̄ростїю̄ разгн̄ѣва̄ с̄е̄ . ѿ̄де̄ въ̄ д̄ѡ̄ ц̄р̄евь̄</p>	
<p>н̄ б̄удн̄ в̄р̄ѣме̄ н̄ напн̄са̄ · в̄ · к̄н̄ьз̄е̄ к̄ р̄ат̄ьн̄н̄м̄ь̄ ц̄р̄ем̄ь̄ ѿ̄дн̄н̄ь̄ дор̄ьско̄м̄л̄ ц̄ро̄ӯ адо̄но̄ӯ сн̄це̄ рекъ̄ ѿ̄ акн̄ра̄ св̄ѣ̄тн̄н̄ка̄ с̄ьнагн̄па̄ ц̄ре̄ пер̄ьско̄м̄л̄ ц̄ро̄ӯ пер̄ьско̄м̄л̄ адо̄но̄ӯ · рад̄оват̄н̄ се̄ въ̄ н̄же̄ д̄н̄ь̄ пр̄н̄де̄ п̄нсанн̄е̄ се̄ тог̄а̄ г̄отовь̄ бо̄удн̄ с̄ь̄ свон̄мн̄ вон̄ · н̄ аз̄ь̄ т̄ь̄ пр̄ѣ̄дам̄ь̄ з̄ем̄ю̄ · а̄н̄ьдор̄ьско̄ӯ н̄ пр̄ѣ̄мешн̄ ю̄ · нн̄ с̄ к̄н̄м̄ь̄ не̄ поб̄едн̄вь̄ се̄</p>	<p>н̄ ѿ̄в̄ръте̄ в̄р̄ѣ̄м̄ь̄ · н̄ напн̄са̄ дв̄ѣ̄ к̄н̄н̄г̄ь̄ , а̄ · ц̄р̄ю̄ пер̄ьско̄м̄л̄ ѿ̄м̄л̄же̄ н̄ме̄ /13b/ ало̄н̄ь̄ , н̄ па̄ко напн̄сав̄ь̄ рекъ̄ С̄н̄на̄ ѿ̄гн̄па̄ ц̄ра̄ к̄н̄н̄жн̄н̄к̄ь̄ н̄ н̄ѿго̄вь̄ с̄ьв̄ес̄ѣд̄н̄н̄к̄ь̄ аз̄ь̄ · а̄к̄ү̄р̄ь̄ · рад̄о̄сть̄ пр̄н̄п̄л̄цаю̄ · въ̄ н̄же̄ д̄н̄ь̄ пр̄н̄де̄тъ̄ п̄нсанн̄е̄ мо̄е̄ к̄ т̄е̄б̄ѣ̄ · го̄т̄о̄в̄ь̄ б̄удн̄ с̄ во̄н̄ск̄ѡ̄ , аз̄ь̄ п̄н̄ пр̄ѣ̄д̄а̄ а̄дар̄ск̄л̄ зем̄лю̄ , н̄ а̀на̀л̄ї̄в̄ск̄л̄ не̄ поб̄о̄р̄н̄ѣ̄ се̄ нн̄ с̄ к̄ь̄т̄н̄̄ ·</p>	
<p>а̄ дро̄уг̄ю̄ напн̄са̄ · ц̄ро̄ӯ фара̄о̄но̄ӯ · /43a/ н̄ѿгн̄пет̄ьско̄мо̄ӯ въ̄ ко̄ю̄ тн̄ в̄р̄ѣме̄ пр̄н̄де̄ · к̄н̄н̄га̄ сн̄я̄ · тог̄а̄ г̄отовь̄ бо̄ӯн̄ на̄ поле̄ ѿ̄гн̄пет̄ьско̄ · м̄ї̄ца̄ · ав̄ь̄го̄уста̄ · к̄е̄ · д̄н̄ь̄ · н̄ аз̄ь̄ те̄ нав̄ѣ̄л̄ въ̄ нал̄н̄вь̄ск̄ь̄н̄ г̄а̄ь̄ н̄ пр̄н̄мн̄ пр̄ѣ̄л̄н̄хо̄ не̄ поб̄едн̄вь̄ се̄ нн̄ с̄ к̄н̄м̄ь̄ ·</p>	<p>а̄ др̄л̄г̄л̄ к̄н̄н̄г̄л̄ напн̄сав̄ь̄ к̄ ѿ̄г̄в̄п̄ь̄т̄ьско̄м̄л̄ ц̄р̄л̄ фара̄о̄н̄л̄ Тако̄ рекъ̄ · въ̄ н̄же̄ д̄н̄ь̄ пр̄н̄де̄ п̄нсанн̄е̄ мо̄е̄ к̄ т̄е̄б̄ѣ̄ · го̄т̄о̄вь̄ б̄удн̄ · с̄ь̄ во̄н̄мн̄ н̄ пр̄н̄д̄н̄ на̄ поле̄ ѿ̄г̄в̄п̄ь̄ско̄е̄ · м̄ї̄ца̄ , ав̄т̄л̄ , ѿ̄ д̄н̄ь̄ аз̄ь̄ т̄е̄ в̄в̄ѣ̄д̄л̄ въ̄ а̀на̀л̄ї̄в̄ско̄ӯ зем̄л̄ю̄ · н̄ пр̄н̄меш̄т̄ ю̄ не̄ бы̄ѣ̄ се̄ нн̄ с̄ к̄ь̄т̄н̄̄ ·</p>	
<p>п̄нсанн̄ю̄ б̄е̄ п̄нс̄а̄н̄н̄е̄ н̄ мон̄м̄ь̄ пр̄ь̄стен̄ем̄ь̄ · за̄пе̄чатн̄л̄ н̄же̄ нос̄еше̄ ѿ̄ себе̄ л̄ове̄ в̄р̄ѣме̄ хо̄те̄ ц̄ро̄ӯ да̄тъ̄ ·</p>	<p>В̄ъ̄ то̄̄ в̄р̄ѣ̄ б̄ѣ̄ше̄ ц̄р̄ь̄ рас̄п̄л̄ст̄н̄л̄ во̄ѿ̄во̄д̄ь̄ в̄ь̄с̄е̄ , н̄ во̄н̄н̄к̄ь̄ · н̄ к̄н̄н̄г̄ь̄ б̄ѣ̄ше̄ /14a/ нап̄н̄с̄а̄л̄ь̄ п̄нс̄ан̄н̄е̄м̄ь̄ ; мо̄ем̄л̄ п̄нс̄ан̄н̄ю̄ · по̄до̄б̄но̄ · н̄ п̄е̄чат̄н̄ мо̄н̄ пр̄ь̄стен̄ѡ̄ · н̄ нов̄ш̄аш̄ѣ̄ ѡ̄б̄ѣ̄ к̄н̄н̄г̄ь̄ · н̄ в̄р̄ѣ̄ ѿ̄в̄ръте̄ д̄а̄ ц̄р̄л̄ к̄н̄н̄г̄ь̄ ,</p>	
<p>тр̄етн̄ю̄ к̄н̄ь̄го̄ӯ пр̄н̄п̄остн̄ к̄ь̄ м̄н̄ѣ̄ · ѿ̄ ц̄ра̄ сн̄_а̄гн̄р̄фа̄ а̄ в̄н̄ро̄ӯ св̄ет̄ь̄н̄н̄ко̄ӯ мо̄ѿ̄мо̄ӯ въ̄ н̄же̄ т̄ь̄ в̄р̄ѣме̄ пр̄_нд̄еть̄ к̄н̄н̄га̄ сн̄я̄ н̄з̄берн̄ во̄ю̄ н̄ г̄отовь̄ бо̄удн̄ с̄н̄н̄м̄ь̄ · м̄ї̄ца̄ ав̄ь̄го̄уста̄ к̄е̄ · д̄н̄ь̄ на̄ пол̄н̄ ѿ̄гн̄п̄ь̄т̄ско̄ н̄м̄ь̄ да̄ ѿ̄г̄а̄ в̄н̄шн̄ н̄ пр̄н̄хо̄де̄ца̄ · тог̄а̄ · на̄правн̄ се̄ на̄ко̄ на̄прав̄ь̄вь̄ се̄ на̄ко̄ · на̄ б̄ран̄ь̄ · ѿ̄со̄ӯ бо̄ о̄ӯ мене̄ сн̄л̄н̄ н̄л̄н̄ фара̄о̄новн̄ н̄ хо̄щ̄еть̄ да̄ в̄н̄тъ̄ во[їе] мо̄е̄</p>	<p>н̄ пр̄ет̄ї̄а̄ к̄н̄н̄га̄ нап̄н̄с̄ав̄ь̄ та̄ко̄ ре̄к̄ь̄ · ѿ̄на̀ко̄ ѿ̄ ц̄ра̄ сн̄нагн̄па̄ к̄ь̄ а̄к̄ү̄р̄їю̄ с̄ьв̄ѣ̄т̄н̄н̄к̄л̄ мо̄ѿ̄м̄л̄ · въ̄ н̄же̄ д̄н̄ь̄ пр̄н̄сп̄ѣ̄е̄ к̄ т̄е̄б̄ѣ̄ с̄ї̄а̄ к̄н̄н̄га̄ · с̄ь̄берн̄ мн̄ во̄н̄ск̄л̄ мо̄ю̄ н̄ во̄ѿ̄во̄дн̄ в̄ь̄с̄е̄ · н̄ б̄удн̄ го̄т̄о̄в̄ь̄ м̄ї̄ца̄ ав̄т̄л̄ , н̄ д̄н̄ь̄ на̄ поле̄ ѿ̄г̄в̄п̄ь̄ско̄е̄ · н̄ ѿ̄г̄а̄ аз̄ь̄ н̄з̄ь̄д̄л̄ с̄ьв̄бо̄рн̄ во̄н̄ск̄л̄ ѿ̄на̀ко̄ н̄ на̄ б̄ран̄ь̄ · о̄ӯ мене̄ со̄ӯ̄ по̄кл̄н̄сар̄ї̄е̄ фара̄ѡ̄новн̄ н̄ хо̄щ̄о̄ӯ̄ да̄ в̄нд̄ѣ̄ во̄н̄ск̄л̄ мо̄ю̄ ·</p>	

<p>н тогá сн̄ь мон прндѣт̄ кь мнѣ н цѣва ме н рѣ зрѣвъ лн ꙗсн оуе · акнрнне досла ме · рѣт бе бл̄нь акнрню нако ѸГОДНО мнѣ въ дньшнн днь · нже оуготов[а]ль ꙗсн повеленьнне · н се възвѣ[се]лнхъ се прѣ поклнсарнн фараонар цраѣ да нже прн̄ кь мнѣ н се · азь прн̄нѣхъ сь сномь монмь · /44b/ кь цроу ·</p>	<p>н възврати се црь въ дѣ свои анадаи же прндѣт̄ кь мнѣ · н цѣлова ме н реуе мн · да боу бл̄вевн въ дн̄шннн дн̄ ѿ ба тако пн̄ ѣ рекль црь вонскѸ расплстн̄ · н прндн кь мнѣ да веселн̄м̄ се · н расплстн̄ вонскѸ н доидѣ съ ан̄ан̄ ѿ прѣ цра ·</p>	
<p>Ѹзрѣ ме црь н рѣ пр̄н светьннне мон азь тебе створнхъ добра Ѹлвка · а тн̄ мнслн съсм̄рь</p>	<p>ѣга же оузрѣ ме црь рѣ кь мнѣ · ѿ ак̄р̄їе съвѣпннне мон̄ н кннжннне мон̄ · азь певѣ поставн̄ въ Ѹсп̄н̄ н въ славе · а п̄ь възвнже на мѣ рат̄ь н сеуь ·</p>	
<p>н се рекъ да мн̄ обе кнезе како пр̄нде н Ѹтоухъ · н разр̄овн се въсе тело мое н костн̄ мое свеза се ꙗзнкь мон н възнскахъ пр̄моудрость н въ себе нхъ не обретѣ зане страхъ велнкъ нанде на мѣ</p>	<p>ѣга гла с̄їа црь , раславѣше съсп̄авн̄ моѣ , н свеза се ѣзыкь мон̄ · н възьск̄ пр̄м̄Ѹдрост̄н̄ въ ср̄ц̄н̄ моѣ н не обрѣте се н̄н̄едн̄н̄а въ п̄н̄ Ѹ · зане оужасьна падѣ на мѣ</p>	
<p>тогá сн̄ь мон рѣ остарехъ безѸмнн н безъб̄жн̄н̄ нес̄м̄льнн поѸто не ѡвѣц̄ешн̄ цроу се н̄н̄а по деломь свѣомь обрѣль ꙗсн себе · н тако н ты повеле ва црт̄во мн̄ · роуце твои да простроуть се на свезанн̄е н нозе тво_ на окованн̄е · н помь да отьсекоукоу главоу твою ѡ тела твоѣго · да ѡнесоуть · р̄ · лакьт̄ь н врьвьгоуть ю</p>	<p>н погá сн̄ь мон̄ ан̄ан̄ь ѡвѣщ̄а(16a)въ рѣ ѿ стар̄уе нес̄м̄нсл̄нн̄ поуп̄о̄ не ѡвѣщ̄аваешн̄ прѣ цремь · Тако велн̄ црь · р̄цѣ твои да оковоӯ н̄ нозѣ · н по п̄ѡ да ѡсеуеп̄ се глава̄ тво̄ · ѡ тела̄ тво̄го̄ , н̄ ѡнесеп̄ се , р̄ лако̄ · н̄ помеп̄н̄еп̄ сѣ ·</p>	
<p>н прнѣхъ ѡвѣтъ цревь н прнклонхъ се · кь црю н рехъ гн̄ ѣмен цроу како хоцешь погоубн̄н̄ мнѣ слнн̄ нмамалъ ѡ мне рѣ ѣ : /45a/ ѡтветь мон̄ нь б̄ знаеть како ннунмь не съгр̄шнхъ тнн̄ ·</p>	<p>Тогá азь падѣ н поклоннхъ се црю н рѣ тако · црѸ въ вѣкь жнвьн̄ · како ме можешн̄ погубн̄н̄н̄ не слышавъ ѡ оуст̄ь мон̄ · ноӯ б̄ вѣсп̄ь како не съгр̄шн̄ црт̄вѸ тн̄ н̄н̄е̄ оже ·</p>	

<p>нѣ нже повеленнѣ тво да боуде нѣ повелн да бн ме погоубнлн въ домѣ моємѣ о · б · н прѣдаше ме друогу моємоу н прнставн н ѿ рокн мѣе воє ѿ мѣе н поведоше ме на погоубленнѣ ·</p>	<p>соу твои да събѣдетъ се · нѣ млю пн се црѣ , рцѣ да бы ме погубнлѣ въ домѣ моѣ · н повелѣ црѣ тако сътворнѣннѣ н прѣдадѣ ме црѣ моужѣ съ нѣмнже нмѣ любѣвь нспрѣва н запѣвѣда ѿрокѣ свои н пѣстн ме /16b/ на погубленнѣ</p>	
<p>н послахѣ въ домѣ мон н тако рекохѣ женѣ моєн нздн протнвоу мѣе н понмн · л · двѣць монхѣ нже мюжн не познаше · одеаннѣ въ дебрь н въ браунѣна · да ме оплают_ зане соудѣ сьмрѣнн прнєхѣ дѣ</p>	<p>н пѣстн напѣтѣ женѣ своѣн · нрѣкѣ поимн · а · [=1000] двѣць ѿ двора моєго коѣ мѣжа не знаю □ · ѿдежоу добрѣ дажѣ нмѣ носнпн · да ме оплачу за нѣ сьмрѣ прѣехѣ ѿ црѣ</p>	
<p>н повелн поставнѣ трапезоу уедн сен · н ѣ бн ме оувель въ домѣ мон · вѣоуснлѣ бѣ ѿ хлеба мо[ѣ]го помѣ рѣньнн соудѣ прнмоу</p>	<p>н ѣготѣн мн трапезѣ по срѣ дома моєго · н егѣ доидѣ въведн мѣжн сѣе въ дѣ мон · еда бы н ѿнн мене въвѣлн съ собою · да бѣ оуѣснлѣ ѿ хлѣба н ѿ внна моєго · попѣ да бѣ рѣньннн соу прѣель ·</p>	
<p>н створн жена накоже рѣ н срет_ше ме съ плачемѣ · велнкнмн н вѣ ндохѣ въ домѣ своѣ прѣст_(45b)вленьноу бнбнвшоу хлѣбоу н в[н]нноу надѣше н пнше н ле҃гоше ко҃жо нхѣ спатѣ</p>	<p>н сѣа васѣ съворн жѣна моѣ накоже бѣ повелѣлѣ · н прншѣшн въ срѣтеннѣ моѣ · н въведе н въ дѣ мон · въведоше н ѿнн менѣ · н ѿбрѣтоше трапезѣ постѣвлѣннѣ н наѣше ѣстнн н пнпн · н ѿпнше сѣ ле҃ше н оуснѣ(17a)ше ·</p>	
<p>тогѣ азѣ възѣхѣноухѣ нзѣ глѣбннн срѣца моєго н рѣхѣ друогу моємоу · ѣмѣже бѣхѣ прѣданѣ · погоубленнн ·</p>	<p>тогѣ азѣ акѣрѣе рѣкѣ дрѣгѣ своѣмѣ еже ме хѣпеше погубѣтн ·</p>	
<p>н рѣхѣ възрнн на бѣ въ сн ѣѣ помнслн дружѣбоу юже нмѣховѣ нспрѣва ·</p>	<p>възрн на нѣо н оубоѣ сѣ бѣ въ сн ѣасѣ · поменн дрѣжѣлѣ како жнвѣхѣмо мѣго дѣн ·</p>	
<p>поменн наѣ црѣвь · ѿцѣ прѣдалѣ тебе на погоубленнѣ мѣе · бнше н вннѣ на тебе ·</p>	<p>н поменн како те бѣше прѣдалѣ црѣ въ рѣцѣ моѣ да те погублѣю ,</p>	
<p>н азѣ сѣхраннхѣ те донѣдѣже възнска тебе · н зѣ сѣрпнхѣ те донѣдеже възнска тѣн црѣь н тогѣ прѣста[вн]нхѣ те · црѣвн н вѣе дарн прнєхѣ ѿ црѣ</p>	<p>азѣ сѣхраннхѣ те · доидѣже възнска те црѣ , н велнкѣ дарѣ прѣѣ ѿ црѣ</p>	

<p>н се азъ обрѣтохъ такоже сѣблоудн мене ннѣ н створи млтѣ твою на мене не бон се црѣ іетѣ оу мнѣ моужь въ тѣмннцн мнѣ прнлнубн н повннн<в>анѣ іе смрѣт /46а/ ___льцн въ свннтн мон нзѣвѣднѣ нѣ посецн іего н ѡдѣнєсн главоу іего · р̄ · лакътѣ ѡ тѣла ла іего какоже повеле црѣ</p>	<p>да азъ те млю съхранн ме ꙗкоже азъ тебѣ · а ѡ цра не оубоѣ се , ꙗмаѣ бо мѣжа ꙗко мене въ темннцн , пѣбєнѣ іе смрѣтн · обрѣзѡ прнлнубєнѣ мнѣ · да поѣмнн ѡдѣжоу мою ꙗ ѡблѣцн ѡлѣка пѡгѡ ꙗ двнѣгн воѣнннкѣ да внѣдѣ ꙗ посѣцн єгѡ · ꙗ ѡ(17b)несн главѣ єгѡ ѡ тѣла , р̄ · лакѡ како є рѣкль црѣ ·</p>	
<p>н прнскрѣбнѣ бѣт дроугѣ іего н рѣ н повелнкѣ ієстѣ стра /лхѣ іего како мого прѣслошашатѣ нѣ за лоубовѣ тѣѡ н тако бо пншетѣ · нже не оубнєтѣ дроуга своєго · нѣ положн дшѡу свою за нѣ · н азъ ннѣ съхраноу тебе · аще оувѣстѣ црѣ то ѡба погнбѣнемѣ</p>	<p>ꙗко оуслѣшѣ рѣѡн стѣ ѡ мене прнскрѣбнѣ а бѣт дшѡа єгѡ , ꙗ рѣ · велнкѣ соу црѣвѣ кѡко мѡгѣ прѣслѣшатн єгѡ · нѣ за лѡубовѣ єже мн велншѣ пѡ да сътворѣ · пнсаѣмо бо іе єже лѡубѣшн дрѣга , ꙗ дшѣ свою да полѡжншѣ за негѡ да ꙗ азъ тебѣ съхранѡ аѡ лн нн црѣ оузнаєтѣ да ꙗ азъ погѣбнѡу с пѡбою ·</p>	
<p>н се рѣк оу ѣзѡузе рнзн моє · н ѡблеує ѣжнннка моєго · нзѣвѣдѣ внѣ н вѣзѣвѣстѣ дроугом сн · сею же посекающе акѣрнѣ ·</p>	<p>ꙗ снѣ ѡдѣжоу мою н ѡдѣа ѡлѣка пѡгѡ · ꙗ двнѣже воѣнннкѣ ꙗ рѣ · внѣте посѣкаємагѡ ꙗ вѣстѣше вѣсн</p>	
<p>н ѡсеує главоу іего · н не зѣнаѡоу · азъ жнѣ ієсмѣ проповѣда се по вѣсен земн анѣдорѣскон прѣмоудрн акнрѣ · погоублєнѣ бѣт</p>	<p>ꙗ ѡсекоше главѣ ємоу ꙗ ѡнесоше , р̄ · лакѡ · ꙗ мнѣхѣ моа ѣ гла · ꙗ оузна се по вѣсен землн /18а/ аѡрѡстѣн ꙗ аналнѣспѣн кѣ акѣрѣ оубѣєнѣ бѣт ·</p>	
<p>тогѡ дроугѣ мон н ж[є]на моа /46b/ оуготовастѣ мн место · дѣ лакѣтѣ оу длѣжнѡу · н д̄ · вѣ шнрнѡу н тоу вѣзѣсн мн хлѣбѣ н водоу</p>	<p>тогѡ дрѣгѣ мон ꙗ жѣна моа съпѡрнше мѣ мѣсто , д̄ · лакѣтн длѣгопѣ н , д̄ · шнрнѣ ꙗ д̄ · вѣ глѣбнѣ · ꙗ вѣнесѡше мн хлѣбѣ ꙗ водѣ ·</p>	
<p>земѣ же вѣса єгнпѣтѣскаа слншѣвшн пла//ка се акнрѣ прѣмоу н ѣбнєнѣ бѣт</p>	<p>єгѡ оусѣпнше влѣкѣ малѣ ꙗ велнкѣ плаѣѣ плакѣхѣ се глѡщѣ · нзгѣтѣ тѡрѣжѡ градѡ нашн · ꙗко ратннѣка оубѣше · ѡселѣ не нмѡте ѡбрѣспн мѣжа такоѡ а прѣмѣдра</p>	
<p>тогѡ рѣ црѣ снѡ моємоу аѣноу нѣн вѣ домѣ ѡца мѣєго н пакн прнѣн кѣ мнѣ</p>	<p>н рѣ црѣ снѣ моємѣ аѣнѣѣ пѡнѣн вѣ дѡ ѡца тѡѡєгѡ н прѣбоудн , єт · д̄нн , ꙗ пакѣ прнѣнѣн кѣ мнѣ ·</p>	
<p>н прнѣт снѣ мон вѣ домѣ мон н нѣ поменѡу ѡ смрѣт моєн нѣ сѣбра на нгроу гѣслн н аѣаганн створнше прѣвѣлнѣкаа</p>	<p>єгѡ прнѣтѣ снѣ мон аѣнѣн вѣ дѡ мон не прѣста ѡплаю · нѣ ѡбаѡе сѣбра свнрѣцѣ ꙗ нѡѣ тѡрнпн ѡбѣдн ꙗ вѣєрѣт · сѣ вѣлнѡю радѡспѣю ·</p>	

бнѣ рабн мон н казньмн велнкамн н казаше нхъ ·	н рабыннѣ моѣ ѣже мн оугодїа пвоТрахъ . /18b/ Съ блѣдѣ безаконно мѣуеше	
н тоу не бѣ снстостъ иго нь къ жене мой глаше како бнн съ нею	н по не бѣше доволнѣ емъ · нѣ пауе къ женѣ моѣ н хожѣаше іако быти съ нею ·	
нь акырнѣ лежахъ въ тѣмннцн н въ сенн сьмрѣньнен · слншахъ сн /а · каже съ : /47a/ каже ство[рнше] снѣ мон аїань	н азъ акѣрїе лежѣ въ тѣмнѣ н сѣнн сьмрѣньнѣ · н слышѣ упо пвораше снѣ мон аїань н не можѣ упо съпворннн	
н възьдннѣ въ горестн срѣца моѣго нзнеможе тело моѣ ѡ страсты н бедн	ѡ горестн срѣуныѣ · нзнеможе тѣло ѡ зла ѣже уюѣ ·	
н п семь прѣде дроугъ мон посетн ме н пауе тешнн н рехъ дроугоу моѣмѣ помоулн се за ме къ гоу ·	по сѣ прїндѣ дрѣгъ мон оупѣшннн ме · егѣ нзлазеше ѡ мене рѣкѣ емѣ помлн се брате за мене къ гѣ боу	
н рѣцн ст̄ ꙗсн гн · н правѣньн ннїа поменн гн раба своѣго ѡ темннцн снѣ · како на те на деюще се · ꙗгѣ бехъ въ сапоу своѣмъ тельць тоуѣнь · аїньць непороуны прнношаше тн се ннѣ акнрѣ въ земьлн · како мрѣвѣць въ земн погрѣбень ^{ле} жнть н не вѣтъ света		
нь тн гн · прнзрн нзвѣдн нзъ рова прѣнсѡнаго · послоушан гл̄ моѣ поленнн моѣго	ѣда быт ме нзвелѣ нз грѡба иго · н прѣнсѡнаго ·	
слншавъ же фараонѣ црѣ ѣгнпѣтскы · како оубнн бѣт акнрнѣ н порадова се вельмѣт	н бѣт како оуслыша црѣ фараѡ ѣгѣпѣтскын како акѣрѣ оубїенѣ бѣт , радѣ бѣт ·	
н посла поклнсаре къ снна агрнфоу црїю напнса кнѣгы н рѣ : /47b/ хошоу двѡрь делатн межоу нѡбомъ н межоу землею	н послѣ поклнсарїе фараѡ, къ црїю сннагрнпѣ · напнсавъ кнѣгѣ снѣце рекѣ · ѡ црѣ фараѡна къ црѣ сннагрнпѣ · радѡватн се хѡтецоу · /19a/ нздѣлатн хѡцѣ двѡрь межоу нѡбомъ н землею на їере ·	
да депостн мѣ н такова делатела · да мн сѣдела дѣврѣ н како въ мнѣ годѣ боудетъ н цо рекоу н [п]въпрошоу въсакон прѣмоудрѡсты да мн ѡвѣцаѣтъ аще мн сътворн · цо мѣ рекоу на третнѣ лѣ · даїн прнметъ	да допѣстн мн прѣмѣдрїе дѣлателѣ како мн вѣде драго · н цѡ мѣ хѡцѣ гонепатн аще мн оугонепї [к]а · да пн допѣцѣ данокѣ ѡ землѣю мою за ·т· лѣ ·	

аще ^А мн не припоустнши н · такова прѣмоудръца · н въпросоу мн не ѿвѣщаютъ за ·Г· лѣ н възъмоутъ дань ·	аще ли мн не допустншь таковаго мѣжа да мн дослашь за ·Г· лѣ данокъ ѿ землю пвою ·	
нако проѣтоше кнѣгоу фараоновоу · прѣ црѣмь сннарѣфомь · н призва болярн свое · н проѣта ю прѣ нмн ·	ѣга се проѣта кнѣга па прѣ црѣмь сннарѣпѣ распустн по всемѣ црѣпвѣ своемѣ · н събра мѣдріе мѣжн	
н рѣ нмь црѣ кто ѣсть ѿ вась да пндѣ въ ѣгнпть къ цроу фараоноу	н рѣ нмь · кон ѿ ва да пндѣ тамо ·	
н реше юмоу [в] боларе · ти н знаешъ цроу въ днѣхъ оца твоего ко бе сло прѣмѣдра акыраше исправланше се нна снѣ юго аѣанъ нже оуень бе ѿ нѣго всакон прѣмѣдростн ·	н рѣкоше емѣ пѣ црѣ знаешн кто ти ѡправѣлаше акѣръ , н снѣ ѣго аѣанъ · зане наоуень ѣ всакон прѣмѣдростн ·	
/48a/ н призва аѣана рекоше емѣ понти тога аѣанъ ѡвѣща емѣ глѣ нже въпроситъ фараонъ · ни бѣзи то мѣгоутъ створитъ да ѣлвцы како могуть створити ·	ѡн же рѣ вѣлнкънн гласѣ · цроу ѣже пн ѣ рекль фараѡн по пн /19b/ азь не могѣ сътворити ·	
нако слнша црѣ велнко оскрѣе н ѡстоупн ѿ прѣстола сѣего ·	нако ѣю црѣ велнн ѡскрѣѣ · н състѣпн съ прѣстола своѣго злапаго	
н ѡдеа се въ хоуднѣ рнзи н ннае сн скрѣѣтн · н тоужити н рѣ о како те погоубѣ прѣмоудры акнрн ^е светннне мон · детнца послошѣ въ ѣднн ѣ · погоубѣ те ·	н ѡблеѣ се въ врѣтнщѣ н скрѣѣю ѡдрѣжн наѣ глатн · ѿ акѣрѣ съвѣтннне мон н кннжннне · како послшѣ дѣтнца въ ѣднн ѣ нзѣлѣ те	
да ѣга те ѡбрѣцоу въ недомншленн мѣемъ погоубѣ те	ѿ акѣрѣ · гдѣ те бѣ нна могль ѡбрѣстн да те пѣлѣ къ фараѡнѣ · въ неѡмѣшленнн погѣлѣ те ѿ акѣрѣ ·	
другъ мон ѡ црѣ слншавъ сню реѣ · паде на лнцѣ н кланю се глѣ къ цроу	нако оѣслнша другъ мон реѣ сѣю ѡца · пады н поклонн се цроу · н рѣ емѣ ,	
гнѣ цроу нже не створн повеленнѣ црѣта ти пѣннѣ ѣ · смр_ да азь не ^{се} створн повеленнѣ твоѣгѣ цроу ннѣ цо ѣстыѣ волѣ твоѣ да боудеть зано рѣ повеле погоутн акнрннѣ азь же съхранн н не погѣлѣ юго нѣ жнвѣ ѣ ·	црѣ ѣже не съворн ѣлкѣ повеленнѣ пвое пѣбеннѣ ѣ съмрѣтн · да пн рѣ цроу да ме погѣлѣ · зане пѣ рѣ црѣ да погѣлѣю акѣрѣ · азь съхранн ѣго н се жнвѣ ѣ	
ѡвѣща мн црѣ рѣцн н /48b/ рѣцн ѣще ѣгодннне мон какоже мн рѣ	ѡвѣща ѣмоу црѣ · глѣ глн възлюбленнне мон /20a/ нстннѣ ли мн глѣшн	

аще прнведешн мн акнрнѣа жнва до ·р· кеѣдннаръ зла · н ·е· кеѣдннаръ · злѣнхъ роухъ	аще прѣставншн мн акѣра жнва дамь пн , р· коѣднрѣ зла · н хѣлнадо коѣднрѣ сребра · н свнпн златн дам пн ·	
ѡвещѣ дроугъ мон къ цроу · да не створн ты зла ннкоѣго ѡ сен внне · аще лн н нно створнт те пѡмь н тогѣ ѡвещаетъ ты самь за свою внноу н	н рѣ емѣ дрѣгъ моѣ кльнн мн се црѣю да мѣ зло не съворншѣт ,	
н проклетѣ се црѣ въ ты ѡ · н повеле прнвѣстн акѣрннѣ	н кле се емѣ црѣ	
н прншѣ падохъ прѣдъ црѣмь бѣхоу с власнмн ннже ѡрѣслъ моѣ · н брѣ ннже прѣсн моѣ · съшлн се бѣхоу нокыты моѣ пѡбьнн ѡрѣломь · теломь мнмь въ прѣсть прѣмеѣнн се бѣше ·	н прнѣдѣ азъ акѣрѣ прѣ црѣ · н бѣхѣ мн власн до землѣ пораслѣт · по долѣ ѡ поѣса брѣ · н нокпн н мон сѣщн ѡрѣловн бѣхоу	
въдевь ме црѣ вельмн плакаѣ се · ѡсрамнвь се ме не зане прѣже велнкн ѡтѣ нмше ме	ѣгѣ ме вндѣ црѣ велнкѣт плаѣ въсплака се н ѡустпндѣ се ѡ мене ·	
н мнпоувъшоу ѡу н рѣ мн црѣ ѡ акнрѣ мон не азъ тн створн нъ снѣ твон аѣань сна все навѣ наведе · на те	н рѣ , азъ пѣ не съгрѣшн нѣ снѣ пвоѣ аѣань ·	
рѣкохъ црѣ нже в н вндехъ лнѣ ·: /49a/ твоѣ а все зло не знахъ ннколнже	н ѡвещѣ азъ акѣрѣ рѣ црѣ ѣда сн вндѣль лнѣе моѣ не нман пѣвалъ ннкакѡвѣю ·	
рѣ мн црѣ ндн въ дамь твон н ѡ крѣ · тн власы твон н ѡустон брадоу твою н ѡбрѣшежн нокытн твон н прѣдѣ въ домоу своѣмь ·м· дѣе н прѣ къ мнѣ ·	н рѣ мн црѣ ндѣ акѣрѣ въ дамь свон н прѣбѣдн , м· днн н пакыт прнѣдн къ мнѣ ·	
н прндохъ домове н зѣннѣ тело моѣ н бѣт мн како н прѣже прндохъ къ цроу	азъ акѣрѣ ндѣ въ домѣ /20b/ моѣ · н прѣбѣт , м· днн н бѣт пѣло моѣ како н прѣже · н прнѣдѣ прѣ црѣ	
н рѣ мн црѣ · слншн акѣрннѣ · ѡто прнпоустн мн н фараонъ црѣ въсн бо лѣѣ слншавъше н ѡбѡкаше се	н рѣ мн црѣ · ѡслншалъ лн ѣсн акѣрѣ цо мн ѣ послалъ црѣ фараѡ ·	
н рекѣ къ црѣю како ѡслншѣа ме всн лѣѣ ѡ погоубленн моѣмь · н пакыт рѣцѣт жнвь ѣ акѣрѣ н прѣстоѣтъ цроу · а нже е тн ѣ пнсаль црѣ не бон се ѡ томь	н рѣ акѣрѣ · ѡ пѣ не скрѣбѣт црѣ ,	
азъ бо ндоу н ѡвещоу ѣмоу н трн летьннѣ дарн прннесоу тн ·	азъ ндѣ н прннесѣ пн данѡкъ за , г· лѣ ѡ землѣ неговѣ	

слншавъ цр̄ь радъ бнсть н з̄ва ѡмннкыт своѣ дасть венлен даръ дрѹгоу моѣмю нже ме нз̄бавн ѡ смр̄ьт	н̄ко ую с̄ю р̄ѣь цр̄ь велію рад̄остію възрадова се · н̄ даде мн̄ дарыт много н̄ дрѹгѹ моѣмѹ ·	
послахъ же въ домъ свон тако /49b/ гл̄е нанднте мн̄ два сарьлнца н поведнте ка с трѣбьннкыт монмъ да налѹеѣт с̄ходнтн н горе н нс̄ходнтн ·	н̄ поуспн̄ азъ ак̄в̄рїе въ д̄ѡ свон да пл̄стеть кра̄гѹара моѣго да н̄де въ въ горѹ · н̄ да нанд̄е два орловнѹа · н̄ да н̄ оухранн̄ до г̄олема · н̄ да н̄ наоууе̄ въ небо летатн̄ ·	
н ѹстрїет̄/е мн̄ кокошннцоу н нанд̄ѣте касно дете · н всаднте въ кошннцоу н кошннцоу прнв вежанте ѡрьломь · н тако ѹнт̄е · горе възлетатн̄ ·	с̄п̄ворн̄те кошннцѹ межоу орл̄ѡ · н̄ да седн̄ д̄ѣтнцѹ малъ н̄асень ѡбразомъ ·	
а ѡтроуе гораз̄ѡ выпнеть · несете каменн̄е н варь с̄ делантелн̄е доспеше	н̄ наоуун̄те е̄го да г̄оворн̄ , с̄е̄ д̄ѣлател̄їе досп̄ш̄е да п̄несет̄е /21a/ кер̄амн̄ н̄ каменїе н̄ варь · да не празн̄ѹю ма̄нспорїе ·	
н тако створнше ·	н̄ с̄п̄ворн̄ше̄ в̄орцн̄ како н̄ повел̄х̄ · н̄ по семь събраше се людїе аналнв̄спн̄ въ д̄омыт своѣ · зане б̄х̄ѹ се раз̄б̄гн̄ · н̄ р̄к̄ѡ пл̄спн̄ ме цр̄ѹ да н̄дѹ къ цр̄ѹ ф̄араонѹ ·	
акнрь ндоухъ къ фараѡноу	н̄ понд̄ѡ до фараон̄а ·	
	б̄ѣ блнз̄ь н̄ п̄вел̄х̄ да пр̄в̄авоѣ орл̄н̄ · н̄ внд̄ѣх̄ н̄ко оӯг̄одно летах̄ѹ н̄ в̄нн̄д̄ѡ въ г̄ра фараѡновъ н̄ пл̄спн̄ къ цр̄ѹ ф̄араонѹ · н̄ р̄к̄ѡ емѹ ӯпо сн̄ пнсаль къ цр̄ѹ сн̄нагрн̄пл̄ · е̄в̄ѡ гд̄е̄ е̄смь д̄опл̄щень ·	
н поклоннхъ се н целнвахъ	н̄ повел̄е цр̄ь н̄ даде мн̄ стан̄ь пр̄ѣжатн̄ · н̄ пакыт оутр̄е пр̄їнд̄ѡ пр̄ѣ цра · н̄ ц̄ѣлова м̄е цр̄ь	
н р̄ѣ мн̄ како тн̄ є нме	н̄ в̄пр̄осн̄ м̄е како тн̄ є нме ·	
н не поведахъ нменн̄ моѣго н рекохъ нме мн̄ є авекань к̄оноӯ цр̄евь	н̄ме сн̄ азъ не пов̄ѣд̄ѡ ноӯ рек̄ѡ емѹ , н̄ме мн̄ е̄ набек̄а̄ /21b/ к̄оню̄ ·	
слншавъ цр̄ь фараѡнь · н прогн̄ева се на ме гл̄е нлн азъ хоугн̄е смь твого цр̄ь · да коноух̄ сашь[л]етъ къ м̄не · с тобою лн̄ мн̄ в̄лнтъ б̄ѣ̄доватн̄	н̄ раз̄гн̄ѣва се цр̄ь н̄ р̄ѣ · е̄да азъ е̄смь помьн̄ї н̄ ѡ п̄в̄ѡег̄о г̄осподара̄ е̄да к̄онаре д̄опл̄щца къ мн̄ѣ · да с̄ п̄об̄ѡ лн̄ є мн̄ѣ гл̄ь б̄ѡ кы̄е̄ гл̄ь бес̄ѣ̄доватн̄	
н запоудн̄ ме н р̄ѣ мн̄ ютр̄ѣ дьнь ·: /50a/ дондн̄	н̄ р̄ѣ понд̄н̄ на стан̄ь н̄ оутр̄е пр̄їнд̄н̄ къ мн̄ѣ да мн̄ ѡв̄ѣцаешн̄ ѡ раб̄от̄ѣ моѣ ·	

<p>н рехъ моу азь лн се потварамъ нлн тн нжѣ юсн рекль тако дворн дѣтн аще бн хотель гнѣ мон · сьнагрнфю црю · таковн дворь дѣ делатн то въ юдннѣ днѣ н дѣ два двора бн съзѣлъ · рѣ црь ωслабнмн о семь ндн на катоуль · поуннн ютрѣ днѣ п(51а)прн ране н прндохъ рано</p>		
<p>нсправн мн^{сн} реуе нже вашн пастѹсн тамо ржоуть а^нше ковнле кловеть се ·</p>	<p>набекамѣ нсправн мн сѣе слово · како оу пвбѣго цра ωслн ревѹть , а на нашоѣ зѣмлѣ ковнлн нзъмѣтаю жрѣбѣта ·</p>	
<p>тъ гн ѡстоупнхъ ѡ него н повѣлехъ ѡрокомъ сн н наднте мн тхора жнва н бнте нмнте донъеже соутъ югнпътенѣ н повѣдаше парбоню акнрь разъбоуаль іе · ншнма бгомъ посмѣаше се прѣ нашнма оунма слнша паравн прнзва ме къ себе н рѣ ѹто прѣдъ нашнма оунма ншнмъ · бгомъ смѣшн се н азъ рехъ юмѹ тако сн тхорь пакостѣ створн гнѣ мн бе даль ккота поненже мн горазѣ поаше · югѣ хотѣ въ тон ѹа боудѣхъ се нмъ н прхожахъ къ цроу · ннколнже сьгршн юмю въ сню ноць ндѣ сн тхорь ѡ сню зѣмлю въ аньдорьскоую зѣмлю н ѹгрнзе ккотоу м(51b)емѹ главоу н прндѣ само</p>	<p>іако ѹю сїю рѣѹѣ нзлезѣ вън ѡ фараѡна н рекѣ своімъ ѡрѡкѣ · нмѣте пхорь жнвъ н бнте ѣго поу дорн ѹюють людїѣ фараѡновн · н поуешѣ мон ѡпроцн бнпн како н рекѣ егѣ ѹюше людїѣ повѣдаше фараѡнѹ · іако погѣдїа пворн прѣ нашнма оунма · н нашн бгомъ посмѣ а се прѣ нашн храмѣ · іако ѹю фараѡ прнзва мѣ н рѣ мн · ѹемоу тако потворн дѣѣшн прѣ нашнма оунма · н рѣкѣ тако црѹ фараѡнѹ · црю въ вѣкы жнвїн , сїн пхорь велнкѹ мї ѣ /22b/ пагѹвѹ сьпворнлѣ · дал мн б[ы]ше црь мон сннагрнпъ пѣвѣца да тѡн мн лѣпо поеше н рано мѣ вѹжѣашѣ · н похѣжахъ рано ка црю · а въ сїю ноць нде сьн пхорь · н ѡгрнзе мн петлѹ главѹ н доудѣ самѣ ·</p>	
<p>н рѣ мн црь внжоу те акнрѣ сьстарѣль се юсн н ѹмъ тн ю ωхоудѣль ѡ югнпъта до зѣмле аньдорьскыне · е · сѣ н ѡ · прьпрнщъ како сн тхорь прнде въ юднноу ноць н ѹгрнзе коктоу носа добрѣ рѣ цроу да како слншоутъ въ аньдорьскоую зѣмлю нже пастѹсн ржоуть а твоѣ кбнле кловѣтъ</p>	<p>н рѣ мн фараѡнѹ ѡ навекамѣ · внжоу те іако оу твоѣ ѡскѹдель ѣ · ѡ егѹпѣскыне зѣмліе до адорьскыне тнсѹца н , п · мнлен · како мѡже сїн пхорь н въ сїю ноць нпн тамѣ н ѡгрнстн петлѹ главѹ , н пакы въ сїю ноць прїнпн зѣ · н рекѣ емѹ , да како въ адорстѣн зѣмлѣ ѡслн ревоу · а въ егѹпѣстѣн зѣмлѣ ковнле нзмѣтаю жрѣбѣта н пѣ ѹпешѣ пѣсѹца н , п мнлен іако сѣ слнша ѡ менѣ фараѡ поѹюдн сѣ</p>	

	<p>и рѣ мнѣ исправи мѣ и сїе слово /23а/ єсть єдино бѣло дѣво, а на пѣмъ бѣле, вѣт сосѣнь . а на сосиѣ по, л . колесъ . а на колесѣ двѣ мѣшцѣ . єдна бѣла . а дрѣга урѣна .</p>	
	<p>и рекѣ емѣ црю еже мѣ въпрашаешѣ . поѣ въ нашоѣ землѣ и паспирїе знаю . еже велѣшь дѣбѣ є годна . еже вѣт, сосаѣнь, вѣт . мѣѣ . а еже, л колѣ поѣ є л днн оу мѣѣ а еже двѣ мѣшцѣ . еже є бѣла по є днѣ . а еже є урѣна по є нощѣ .</p>	
<p>и слнша фараонъ и днвн се и рѣ створи мнѣ . вѣт : : оужн въ песцѣскоу и рекѣ повелн да нѣмѣсоу нѣ полате цртва тн да въ то глѣдаю сплетоу тн подобро рѣ мн не слоушаѣм те аще мн не творншн такова оужа злоу смрѣню оумрѣшн и помнслѣ на срѣцн своємъ и проврѣтѣ и прнѣхъ прѣсть ме(52а)каго песка вснпахъ въ оутноу и прнѣхѣт оузѣвн се пѣськѣ оу слнцн</p>	<p>и рѣ мнѣ фараѣ, нѣзмн мн южѣ оу пескѣ . азѣ рекѣ нѣнесетѣ нѣ рнзннцѣ вашѣ да внжоу . и таково да сътвори н рѣ фараѣ не оурнсоуешѣ бо пѣт нѣ азѣ . да утѣ тн рекоу сътвори . аще лн не сътворишн по не нмашн понестн данѣкъ ѣ землѣ мою црю сннагрнпѣ . и попомѣ азѣ акѣрїе . застѣпнѣ за полатѣ фараѣновѣ . рѣзмнслѣ на срѣцн своѣ како дѣ сътвори и проврѣтѣ сврѣдѣ . и прѣннѣ зарѣ слннѣнаѣ по срѣтѣ полатѣ .</p>	
<p>и рѣхъ слоугамъ фараѣновемъ тѣцете и прнмете плестн южѣ . и дрѣоує прострѣ въ того место</p>	<p>и рекѣ къ црѣ повелн да свїѣтѣ южѣ сѣ . аще лн хоцешн да и дрѣго сътвори .</p>	
<p>и вндѣ црѣ насмнн се . и рѣ блѣвнѣ боудн акѣрнѣ . како нѣхѣн ме всакон прѣмоудрѣтѣ и створи фараѣн прѣ велнѣ и дадѣ мн трнлетѣеннѣ</p>	<p>и како сѣ вндѣ фараѣ засмѣа сѣ . и рѣ мнѣ боудн блѣвѣнѣ набѣкамѣ въ днѣшнн днѣ . ѣ ба ѣслѣва . и како наоуѣн ме всакон хнпрѣстн . и потѣ сътвори велнѣ мнрѣ съ мною и даде мн данѣкъ . и пѣстн мѣ къ своємѣ влѣѣ .</p>	
<p>и прндохѣ къ сннагрнпоу црю . нѣндѣ црѣ прѣтнѣ мене и въ тѣ днѣ створи прѣ вѣлнѣ . и рѣ мнѣ црѣ прѣсн оу мнѣ и дамѣ тн и нѣ хоцешн</p>	<p>и прѣндѣ къ црѣ сннагрнпѣ . нѣзѣде прѣтнѣ мене и сътвори съ мною велнѣ днѣ . и посѣдн мѣ прѣвнше велнѣнѣ бѣларѣ . и рѣ мнѣ , прѣсн акѣрѣ цѣ лѣбншѣ оу мене .</p>	

<p>н рекохъ тако аще мн н польцѣртва дасн кланаемъ ти се нь дан дрюгоу мѣмоу анана дан мнѣ сновъца моего нже бехъ^{na} оууемль всакон прѣмѣдротн ѣнѣ внжоу азъ яко забнль іе . всако назаннє мое</p>	<p>н рекѡ /24a/ поклоннаѡ тн сѣ црю . ѣже мн хѡцешн датн подаѣн н дрѣгѣ моѣмѣ ѣже ме ѣ съхраннль . ноу млю пн сѣ црю даѣн мн сна моѣго анана . да внжоу забыль лн іе оууенїе моѣ прьвоѣ .</p>	
<p>н повеле црь прнведоше сна моего анана въ домъ мон . н шковахъ кѣ рѣце н нозе ѣго н забѣ въ кладѣ н шню ѣго въ процѣпъ н по рамѣ ѣго дахъ /52b/ . р . рань н по уурѣвоу . р . н по ср__оу р . н дахъ моеу хлѣбъ въ мероу</p>	<p>рѣ мн црь , снѣ твоѣн въ рѣкѣ тн ѣ . цо тн гѡде на нн . н възѣ сна своѣго анана за рѣкѣ . н доведе ѣговъ дѡ своѣн . н даде мѣ по хрѣптѣ тнсѣца боздоганѣ . н по срѣцѣ такожѣ . н попѡ вѣложн ѣмѣ рѣце въ процѣпъ нзашїю егѡ юже желѣзно пешкѡ . н положѣ ѣго по сѣбѣ клѣкѣ . н дахъ мѣ хлѣбъ н водѣ въ мерѣ .</p>	
<p>н науехъ ѣмоу глаты сноу нже не слншнтъ оушнма да слншнтъ внїю</p>		
	<p>н рекѡ сн дїакѣ възмн перѡ н каламарѣ тѣре пншн цѡ мѣ хѡцѣ говорнпн .</p>	
	<p>был' мн есн снѣ яко н змїа срѣла нглѣ ____ /24b/ н рѣ нглѣ ѡ мене бо есн ѡсѣла</p>	
	<p>внл' мн есн снѣ яко н коза науепъ брѡка грнспн . рѣ ен брѡкѣ уемѣ менѣ грнзешн къда оумрешѣ унм тн хїте кожѣ ѡурѣвнпн . н рѣ коза за жнвѡта нм' те ако гѣ оумрѣ напн хїте корѣнїе памн хїте кожѣ ѡурѣвнпн .</p>	
	<p>быль мн есн снѣ яко н улкѣ стрелнѣ ѣ въ небѡ . ѡ сѣла въ небѡ не хѡдн . нь себе грѣ пворнѣ ,</p>	
	<p>Снѣ разумеѣ аще будѣ свннїа ѡпашѣ яко конскѣ ноу поѣ лѣпотн некїѣ нматѣ</p>	
	<p>Снѣ аще будѣ свннїо рѣно яко ѡвѣе , ноу се не хѡце прѣспн .</p>	

	<p>прѡтнвєнь єсн̄ помѹ лю̀тпомѹ звѣрѹ єже сръль ѡсла . н̄ рѣ зрѣво лн̄ єсн̄ ѡслє . н̄ поздравѡ прншь єсн̄ . нрѣ ємѹ ѡсель . да бы̄ мое здравіє пьн̄ нмалъ , єже моє ногє не прнвезѡ цѣпенѡ . н̄ рѣ да бы̄ пєвѣ не срєлѣ .</p>	
	<p>был' мн̄ єсн̄ снѹ ꙗко н̄ сплнцѡ лежещїѡ на песцѣ . н̄ прїнде к неӣ заєць н̄ рѣ у̀тѡ дѣешн̄ тако сплнцѣ . ѡна̄ рѣ млю̄ се боӯ . н̄ рѣ заєць да у̀тѡ дръжншь вь оустѣ , рѣ хлѣвь . н̄ прнсплн заєць н̄ пофатн̄ хлѣвь . н̄ згубь главѹ вь сплнцн̄ . н̄ реує заѣ твоӣ оукрѹхъ лѹкавь . н̄ пвоє млїєнїє не прїнмѣ бѣ .</p>	
	<p>был' мн̄ єсн̄ снѹ ꙗко н̄ котель прїнковашє ємѹ злѡ крнла̄ . ѡ дно̄ єго ннкогѡ не н̄збывашє урьнла̄ .</p>	
	<p>был' мн̄ єсн̄ снѹ , ꙗко н̄ свннѡ пошла сь болнарн̄ вь баню̄ мнпн сє . /25b/ да егѡ дошла до кѡла̄ . лєгшїӣ вьскѡлѡ сє н̄ рѣ болнарѡ н̄детє вьтє вь баню̄ . ѡзь же зѣ ѡбѣрѡ баню̄ .</p>	
	<p>был' мн̄ єсн̄ снѹ ꙗко ѡнь улкѣ . ємѹже рекоше ѡспѡнн̄ сє пѡпѣ пвоє ѡн̄ же рѣ н̄ . ѡко мн̄ бы̄ оун̄ златн̄ былн̄ ѡ рѹцѣ сръбрьне не бы̄ пѡпѣ ѡспѡвнл' сє .</p>	
	<p>Снѹ ѡзь вндѣх̄ ѡвѣ прнвєно ѡ спада на закѡленїє да ѡцѣ вѹдетѣ мрьшѡво̄ . пакы̄ вращаю̄ єго вь спадо̄ .</p>	
	<p>был' мн̄ єсн̄ снѹ ꙗко крѣпнцѡ прѡтнвѹ слнцѹ рїє ѡ слнцє не хоцѣ вндєпн̄ .</p>	
	<p>ї ѡрѣ мн̄ снѣ моӣ анѡн̄ . н̄ рѣ моӣ госпѡне млю̄ пн̄ сє млю̄ пн̄ сє плспн̄ мє жнѡѡ . да конє ѣ пвоӣ гноӣ рннѹ нлн̄ свннѡ пвоӣ свн(26а)ннарѣ вѹдѹ .</p>	

	<p>ї рекѡ емѸ , был'мн еси снѸ ꙗко дрѣво ꙗ вѡдѸ раслѡ · да цѡ дрѣво ражѡло по`рѣка занѡснѡ · ꙗ прїнде гѡсподарѣ дрѣвл ѣ рѣ хощѸ те постѣн рѣ емѸ дрѣво , не постѣн мене · да на лѣпо вышнїю рожоу н рѣ емѸ гѡсподѡ плѡ свои не ражѡешн да како вышнїн да родншѣ ·</p>	
	<p>СнѸ реклн сѸ влькѸ што ходншѣ въ слѣ ѡвїце · да прѡ ꙗдѣ на ѡунѣ пвои · рѣ ꙗ влькѣ , прѡ ѡвунѣ зрѡвїе ꙗ ѡунма моиѡ ·</p>	
	<p>СнѸ вльунка прѣдаше кннгѸ оунпн · ꙗ рекѡше емѸ рцн , а б в · ꙗ ѡ рѣ , козле ꙗгнѣ ·</p>	
	<p>СнѸ колнко те наоунѣ полнко ꙗ пѣ злѡ помѣслн на мѣ · нѸ пѣбѣ хощѸ за крѣвннѸ по(2бв)гѸбнпн · ꙗ мене помѡцн ·</p>	
	<p>СнѸ ѡшлїю главл на златѣ блїдѣ възлагахѸ · ꙗ ѡнѡ сѣ свѡлѡнше въ пепелѣ · н рекѡхѸ ѣн · не мнслѣше сѣбѣ чѣстн Терѣ въ пепеле свѡлѡѣшн сѣ</p>	
	<p>СнѸ рѣнїо ѣ въ повѣстѣ ѣ родншн по ѣ снѣ · ꙗ ѣже оусхраншн пои поужнѣ нарнѣет сѣ · бѣ ѣже мѣ въскрѣснѣ ꙗ да вѣдѣ межѡу намн праведннѣ ·</p>	
<p>н снѡу нже добро творнтѣ н добро да прнметѣ · снѡу нже лоубнтѣ тѣ зло творнтѣ н зло да прнметѣ н ꙗко снѣ мон надоу се н поуѣ ·</p>	<p>въ пѣн ꙗ на дѸ се анѡн н распѣкнѣ се на двоѣ · ꙗ рекѡ емѸ · кпо`добро вѡрн дѡбрѡ да пѡ · ꙗ ѣже зло вѡрн злѡ да пѡпн ·</p>	
<p>н тѡк да прнметѣ: нже ѡцѡ своѣго нѣ [н] послушѡѣтѣ</p>		
	<p>а ѣже кпо дрѸгл своѣмѸ камѸ копѡ сѡ да сѣ вѣпѡднѣ въ нїѡ ·</p>	
<p>боу же слѡ въ векн ^{амнѣ}</p>	<p>конѣ акѣрїѣва чѣпенїѡ боу нашѣмѸ слѡ въ вѣкѣ амн :</p>	

BIBLIOGRAFIJA

Izvori

Adž. Adžarski zbornik, bugarski crkvenoslavenski, 17. Ili početak 18. vijeka, Nacionalna biblioteka, Sofija, br. 326, transkripcija rukopisa dostupna na stranici: http://histdict.uni-sofia.bg/textcorpus/show/doc_174

Belj. Beljakovski zbornik, druga polovina 16. st., nedosljedan resavski pravopis, sign. NBKM 309; dosad su bile objavljene samo varijante teksta pripovijesti o Akiru iz Beljakovskog zbornika (v. Grigorjev 1913); kodikološki opis i sastav Beljakovskog zbornika dostupan je na obdurodon.org: <http://repertorium.obdurodon.org/msDesc.php?filename=AM309NBKM.xml&lg=bg&lg=bg>; Transkripcija u ovom radu urađena je na osnovu faksimila Baljakovskog zbornika dostupnog na: https://www.europeana.eu/portal/en/record/9200114/BibliographicResource_3000095895046.html

(L) Akir iz *Libra od mnozih razloga*, dubrovačkog ćiriličnog zbornika iz 1520. god. (v. Rešetar 1926: 48-55).

Lekcionar Bernardina Splićanina: po prvom izdanju od god. 1495, prir. T. Maretić, izd. Jugoskavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1885, Dostupno na: <https://archive.org/details/djelajugoslaven00umjegoog/page/n10>

(P) Akir iz *Petrisova zbornika*, hrvatska glagoljica, 1468. god. (još neobjavljena latinična transliteracija koju mi je ustupio Amir Kapetanović).

Sav.29 Pripovijest o Akiru f. 37a–52b rukopisnog zbornika iz 14. stoljeća (oko 1380), iz riznice Manastira Savina s kataloškim brojem 29

Literatura

1. Badurina-Stipčević, V. (2013) Priča o premudrom Akiru. *Hrvatska srednjovjekovna proza*, I, Matica hrvatska, Zagreb, 251–260.
2. Barsov, Elpidifor Vasilyevich, (1886) "Akir premudryj vo viov' otkrytom serbskom spiske XVI v." *Čm. O IDR* 3/2: 1–11.
3. Belić, A. (1972) Istorija srpskohrvatskog jezika – *Reči sa deklinacijom*, Naučna knjiga, Beograd.
4. Belobrova O.V, Tvorogov O.V. (1970) Perevodnaja belletristika XI–XIII vv, v: JA S Lurè (red.), *Istoki ruskoj belletristiki. Voziknovenie žanrov služetnozu povestvovanija v brevnerusskoj literature*, Leningrad, 142–194.
5. Bogdanović, D.; Miltenova, A. (1987) "Apokrifnijat sbornik ot manastira Savina, XIV v., v sravnenie s drugi podobni južnoslavjanski r'kopisi", *Arheografski prilozhi* 9, 7–30. <http://repertorium.obdurodon.org/msDesc.php?filename=AM29SAV.xml&lg=bg>
6. Durnovo, N. N. (1915) "K istori povesti ob Akire," *Materialy i issledovanija po starinnoi literature I*, Moskva.
7. Grigor'ev, A. D. (1913) *Povest' ob Akire premudrom. Issledovanie i teksty*, Moskva.

8. Hercigonja, E. (2002) Priča o premudrom Akiru (Historia de sapientissimo Achiore), *Hrvatska književna baština* 1. Zagreb: Exlibris, 11–54.
9. Ivanov, J. (1935) *Starob'lgarski raskazi: Tekstove, novob'lgarski prevod i beležki*, Sofija.
10. Jagić, V. (1892) "Der weise Akyrios", *Byzantinische Zeitschrift* 1/1: 107–126.
11. Jonova, M. (1992) *Beletristikata v sistemata na starata b'lgarska literatura*, Sofija.
12. Karamzin, N. (1818) *Istorija gosudarstva Rossijskogo*, III, izd. vtoroe, ispravlennoe, S.-Peterburg.
13. Kuzidova, I. (2010) „Prepis't na povestta za Akir Prem'dri v R'kopis br. 29 ot Manastira Savina (okolo 1380 g.)“, u: *Pěnie Malo Georgiju*, Izdatelski cent'r „Bojan Penev“, Sofija.
14. Lourié, B. (2013) *The Syriac Ahiqar, Its Slavonic Version, and the Relics of the Three Youths in Babylon*, *Slověne International Journal of Slavic Studies*.
15. Meshcherski, V.P. (1958/1995), *Iskusstvo perevoda Kievskoi Rusi*, *Trudy Otdela drevnerusskoj literatury*, 15, 1958, 54–72; repr. (with unified bibliography for the whole volume) in: Meshcherski, 1995, 246–271.
16. Meshcherski, V.P. (1964) *Problemy izučenija slavjano-russkoj perevodnoj literatury XI–XV vv.*, *Trudy Otdela drevnerusskoj literatury* 20, 180–231).
17. Miltenova, A. (1986) *K' metodikata na izučavane na sbornicite s' smeseno s'držanie v starite južnoslavjanski literaturi*, u: *Studia slavica mediaevalia et humanistica: Riccardo Picchio dicata*, Roma, II, 517–526.
18. Mitani, K. (2017) "The Croatian Tradition of The Story of Akir the Wise in South Slavonic Recensions", *Slovo*, sv. 67 (2017), 1–21, Zagreb.
19. Perets, V. I. (1916) "K istorii teksta *Povesti od Akire Premudrom*", *IORJAS* XXI/1: 262–278.
20. Polevoj, N. (1825) "Drevnij russkij arabskoj", *Moskovskij telegraf* 3/11: 227–235.
21. Polevoj, N. (1842) "Drevne russkie povesti", *Russkij vestnik* 1: 54–65.
22. Jagić, V. (1868) "Prilozi k historiji književnosti naroda hrvatskoga i srbskoga", *Arhiv za povjestnicu jugoslavensku* IX: 65–151.
23. Pypin, A. N. (1855) Očerki iz' starinnoj russkoj literatury. Skazka iz' Tysjači i Odnjoj Noči v' russkom' perevod v' XIII–XIV v. *Oteč. zap.* 2: 109–150.
24. Rešetar, M. (1926) "Libro od mnozieh razloga: dubrovački ćirilski zbornik od g. 1520", *Zbornik za istoriju, jezik i književnost srpskog naroda* 1, Srpska kraljevska akademija, Beograd.
25. Stanković, R. (1980) "Slovo Akira premudrog: prepis iz 1570/80. godine" *Arheografski prilozi* 2: 219–227.
26. Štefanić, V. (1969) *Hrvatska književnost srednjeg vijeka, Pet stoljeća hrvatske književnosti*, knj. 1, Matica hrvatska, Zagreb.
27. Hasagić, Lejla (2018) *Kritičko izdanje teksta Slovo o Adamu i Evi iz rukopisa Sav.29*, Filozofski fakultet (PDF dostupan na ff.unsa.ba).

Rječnici

28. Staroslavjanski slovar (po rukopisjam X-XI vekov), pod. Red. R. M, Cejtlin, R. Večerki i E. Blagovoj. M, Russkijj jazyk, Moskva, 1994.
29. Sreznjevski, Izmail Ivanovič: *Materialy dlja slovarja drevnerusskogo jazyka*, knj. 1-3, Sankt Peterburg, 1893-1912.

Internetske stranice

1. *Cyrillomethodiana* (transkripcija rukopisa iz Adžarskog zbornika), Sofijski univerzitet Sv. *Kliment Ohridski*, 2011-2016, <http://histdict.uni-sofia.bg/>